

ZBIÓR
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

PEDAGOGIKA.
NOWOCZESNE BADANIA
PODSTAWOWE I STOSOWANE

Sopot *(PL)*

29.04.2017 - 30.04.2017

U.D.C. 37+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Zbiór artykułów naukowych.

Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Pedagogika. Nowoczesne badania podstawowe i stosowane."

(29.04.2017 - 30.04.2017) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2017. - 96 str.

ISBN: 978-83-65608-53-6

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązkowym jest odniesienie do zbioru.

nakład: 50 egz.

"Diamond trading tour" ©

Warszawa 2017

ISBN: 978-83-65608-53-6

WSPÓŁORGANIZATORZY:

International research group (Belarus, Poland, Russia, Serbia, Ukraine)

Global Management Journal

Virtual Training Centre „Pedagog of the 21st Century”

KOMITET ORGANIZACYJNY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), Dr. Hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

A. Murza (Zastępca Przewodniczącego), MBA, Ukraina;

А. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, PhD, PWSZ im. prof. S.Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, PhD, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), Dr. Hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Čekerevac, Dr., full professor, „Union - Nikola Tesla” University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Россия.

REDAKTOR NAUKOWY:

M. Stych, dr, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska.

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ	
Огринчук О. П.	6
ТРАДИЦІЙНІ І НЕТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	
Зелез І. І.	9
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ВНЗ	
Пасічник О.О.	12
МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЕЗІЙ ТЕТЯНИ КОМЛІК	
Лебідь С. В.	14
ПІДХОДИ ДО ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ У ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ	
Леснянська-Дошак А.С.	29
STUDENT-TEACHER PARTNERSHIP IN INNOVATIVE EDUCATION ENVIRONMENT	
Ostafiychuk O.D.	32
ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ	
Лесик А. С.	34
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ ВНЗ	
Волошанська І.В., Гутиряк О.І.	36
АНАЛІЗ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ ШЛЯХІВ ЇХ УНИКНЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ	
Костюк М. І.	41
ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСАД МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	
Сирова Ю.В.	44
СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ УНИВЕРСИТЕТОВ В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ	
Бульвинская О.И.	46
САМООРГАНІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	
Харченко Ю. Т.	52
РОЛЬ ЕВРИСТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ЕМОЦІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДИРИГЕНТСЬКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	
Ониськів Ю.А.	54

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Кобзей Н. В. 56

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ І ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ І ПРОВІЗОРІВ ЗА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЇХ ІТ - КОМПЕТЕНТНОСТІ

Добровольська А. М. 58

LEADERSHIP CHALLENGES FOR HIGHER BUSINESS EDUCATION IN UKRAINE

Khmyzova O. V. 61

IMPORTANCE OF INNOVATIVE EDUCATION METHODS IN THE PRACTICAL TRAINING OF NURSES BACHELORS IN UKRAINE

Riabyi S.I., Haidych L.I. 63

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ У РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.- ХХІ СТ.)

Шумська О.А. 66

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Федосєєва Ю.І. 68

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ РАНЬОГО ВІКУ

Хрущова К.В. 70

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Точиліна Н.В. 72

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Василик К.В. 74

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАПОБІГАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНOSTІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСТАНТНИХ СІМЕЙ

Зачепило Д.В. 77

МУЗИЧНЕ СПРИЙМАННЯ ТА ЙОГО АКТИВІЗАЦІЯ В МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Ляшко М.П. 80

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Герич М. Смеречак Л. 86

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Лавриш Н., Смеречак Л. 90

ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ

Вінтюк Ю. В. 94

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Огринчук О. П.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри мовознавства,
Івано-Франківський національний медичний університет

***Анотація.** З'ясовано проблеми викладання української мови як іноземної у вищих навчальних закладах, описано використання лінгвокультурологічного аспекту у викладанні, що допомагає студентам-іноземцям оволодіти чужою мовою.*

Ключові слова: методика, культурологічний аспект, лінгвокраїнознавство.

Іноземні громадяни приїжджають в Україну на навчання і стикаються з багатьма, пов'язаних з освоєнням та оволодінням мовними навиками. Однією з основних проблем є пристосування до регіональної субкультури та її мови. Звичайно, це пояснюється тим, що вони знайомі з соціокультурними правилами та конвенційностями своєї рідної країни і при оволодінні іноземною мовою поводяться як «чужі». Внаслідок цього виникають незрозуміння у процесі міжкультурного спілкування. Тому, враховуючи вищезазначене, потрібно обрати відповідну методику у викладанні української мови як іноземної.

Багато наукових праць та навчально-методичної літератури, де розглядаються різноманітні напрямки щодо методики викладання української мови для іноземних громадян, одне з важливих місць посідає лінгвокультурологічний аспект. Варто звернути увагу на ще один важливий аспект у викладанні української мови іноземцям. Це така галузь, як лінгвокраїнознавство. Знання будь-якої іноземної мови є передусім засобом міжнародного спілкування. Саме на принципі країнознавчої спрямованості з урахуванням рідної мови і культури людини повинні базуватися усі навчальні програми. Навчаючи іноземних студентів, важливо наголосити особливо

на національній специфіці мови, яку вони опановують, оскільки «кожна мова має явища національної культури, які сконденсовані у слові» [2, с. 55], і лише врахувавши специфічні риси мови, можна досконало оволодіти нею. Студентам-іноземцям, які вивчають українську мову, відкривається реальна можливість долучитися до української національної культури та історії, до життя народу, тому що лінгвокраїнознавство перш за все співвідноситься із загальним країєзнавством як систематизованою сукупністю наукових знань про державу. Таким чином сучасна методика викладання української мови як іноземної повинна виконати одне з основних завдань – створення навчальних посібників, лінгвокраїнознавчих словників та програм із використанням комп'ютера, тобто нових форм країнознавчої наочності.

Варто звернути увагу на те, що звернення до зорових образів дає найбільший ефект у навчанні, активізуючи пам'ять та уяву. Через зоровий образ можна сприяти розвитку мислення українською мовою, безпосередньо пов'язуючи лексику з предметами та явищами дійсності. Зокрема, нові технології можна використовувати для подання текстової та візуальної інформації про пам'ятки культури України. Отже, використання новітніх технологій і комп'ютерних програм у викладанні української мови як іноземної в наш час набуває особливого значення.

Отож у процесі навчання української мови іноземців потрібно враховувати специфіку їх географічної приналежності, рівномірно розподілити навчальний матеріал за всіма рівнями мови (фонетика, морфологія, синтаксис), вдало поєднати вивчення граматики з лексикою та розмовним матеріалом. Адже першоджерелом початкового вивчення української мови, як і будь-якої іноземної, вважаємо засвоєння необхідного лексичного мінімуму. Наприклад, якщо студенти-іноземці навчаються у медичному вузі, то потрібно обов'язково врахувати теми «Діалог з пацієнтом», «Історія хвороби» та ін., звернути увагу на вивчення відповідної медичної термінології, що не є надто важливим для іноземних студентів технічних чи фізіологічних напрямів. Хочеться зауважити, що на якому рівні не був би розвиток медичного забезпечення щодо викладання української мови як іноземної, тільки викладач може зацікавити студента у навчанні, мотивувати його та заохотити. Адже результат навчання студента (а це не так розуміння усіх фонетичних та граматичних процесів, як вільне спілкування в україномовному середовищі) є не лише досягненням студента, але й успіхом викладача. Значимість та важливість урахування цього аспекту у практичній діяльності викладачів української мови як іноземної обумовлено тим, що інтерес до нації, її мови, культури, історії, духовних цінностей виникає лише тоді, коли на заняттях студент поступово оволодіває цією інформацією. Більшість науковців вважають, що упровадження в курс сучасної української мови регіонального компонента, що дозволяє студентові-іноземцеві побачити Україну в цілому через її частини – регіон, область, район, місто, село. Тому дуже важливо є правильно, з доцільністю підібрати тексти для таких видів навчальної діяльності, як коментоване читання, аудіювання, переклад тощо. Викладачі у своїй викладацькій діяльності щодо дисципліни «Українська мова як іноземна» для студентів близького та далеко-

го зарубіжжя повинні використовувати різноманітні тексти, що відображають особливості історії українського народу, елементи побуту, культури регіону, де вони навчаються, і країни в цілому. Щоб забезпечити ефективний навчальний процес зі студентами-іноземцями, потрібно систематично видавати допоміжну методичну літературу. Як показує значний досвід роботи зі студентами, великий інтерес в іноземних студентів викликає український фольклор: народні казки, прислів'я та приказки, анекдоти, замовляння тощо. Пізнавальними та повчальними для них також є історичні розповіді про запорозьких козаків, у яких розповідається про турботи і тягар народного життя, кохання, розлуку, вірність обов'язку, мудрість і кмітливості, хоробрість козаків, самобутні традиції яких є невід'ємною частиною національного багатства України. Не залишається поза увагою і творчість видатних поетів та письменників України. Іноземні студенти залюбки вивчають біографію талановитих діячів культури, розглядають поетичні твори та уривки художніх текстів. Зміст та мова таких фольклорно-художніх текстів дають можливість отримати інформацію про побут, духовні та матеріальні цінності простого українського народу. При розгляді текстів особлива увага зосереджується на лексичі з національно-культурним компонентом значення, яка включає в себе найменування предметів національного побуту, власні назви, афоризми, форми мовного етикету. Аналізуючи мовний континуум, відбувається розмежування слів, що складають загальний лексичний фонд української літературної мови, та словниковий склад будь-якого територіального діалекту, просторічних слів. Крім того, викладач надає перевагу стилістичний характеристики слів, їх значенню та емоційному забарвленню. Досить часто в процесі коментованого читання фольклорних творів зустрічається ненормативна лексика, яка властива просторіччю, тому необхідно пояснювати студентам, що вживання такого виду лек-

сики є засобом стилізації, а в літературній мові є ненормативним і невиправданим.. Уважається, що для більш швидкого та кращого оволодіння іноземною мовою студентам необхідно спілкуватися з людьми даної мовної групи та ознайомлюватися з регіоном, де вони проживають і навчаються, адже тільки живе спілкування може забезпечити необхідний результат і сприяти засвоєнню мовленнєвих навичок у студентів-іноземців.

Отож формування комунікативної, краєзнавчої та лінгвокультурної компетенції у викладанні української мови як іноземної відбувається з урахуванням культурологічного аспекту, зокрема регіонального, з ви-

користанням різноманітних сучасних методів, технологій та підходів у навчальному процесі, що допомагає студентам-іноземцям засвоїти і оволодіти чужою мовою.

Література:

1. Методика викладання іноземних мов у вищій школі / За ред. Жлуктенка Ю. О. - К.: Вища школа, 1971. - 226 с.
2. Оникович Г. Українознавство і лінгводидактика : Навч. посібник / Ганна Онкович. — К. : Логос, 1997. — 108 с.
3. Теорія і практика викладання української мови як іноземної: Зб. наук. праць. - Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. -Вип. 1. - 252 с. 26
4. Сухих С. А. Методология и методы исследования диалога / С. А. Сухих // Диалог глазами лингвиста. — Краснодар, 1994. — С. 39-47.

ТРАДИЦІЙНІ І НЕТРАДИЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Зелез І. І.

викладач кафедри мовознавства,
Івано-Франківський національний медичний університет

***Анотація.** З'ясовано проблеми викладання української мови як іноземної у вищих навчальних закладах, описано методи та підходи, які виведуть навчання на якісно новий рівень.*

Ключові слова: методика, навчальний процес, мотивація.

Проблема вивчення української мови як іноземної у немовних вищих навчальних закладах України на сьогодні залишається дискусійною. Уже кілька років це питання активно обговорюється на наукових конференціях, на засіданнях «круглих столів», де приймалися рішення про необхідність вивчення української мови як іноземної у немовних вищих навчальних закладах України, усе залишається без змін.

Сьогодні українська мова є не просто частиною культури іноземних громадян, які здобувають вищу освіту в українських вищих навчальних закладах, але це і запорука успіху майбутньої кар'єри студентів. Досягнення високого рівня володіння українською мовою не можливе без фундаментальної мовної підготовки у вищій школі. В Україні досить складна ситуація щодо викладання української мови іноземним громадянам.

Методика викладання української мови як наука досліджує процес навчання української мови, розкриває закономірності засвоєння різних сторін мови, визначає і вмотивовує засоби передачі знань студентам, прагне віднайти шляхи найбільш результативного навчання, зокрема визначити мету викладання мови, обґрунтувати принципи навчання з урахуванням закономірностей засвоєння фонетики, лексики, граматики, правопису

тощо, вмотивувати найекономніші і найефективніші методи й прийоми навчання, вчить виявляти недоліки у викладанні і долати їх [2, с. 53].

Методи навчання – надзвичайно складні психолого-педагогічні та соціально-педагогічні утворення. При розкритті їх суті виявляється, що їм властиві не одна, а кілька істотно важливих ознак, і через те будь-якій з них можна віддати перевагу лише в цілком конкретних педагогічних умовах [2, с. 54].

Зараз немає жодної класифікації методів навчання, яка охопила б широкий та різноманітний спектр традиційних та нетрадиційних методів викладання української мови як іноземної. Слід зазначити, що неможливо зупинитися на використанні тих чи інших методів окремо. Лише інтегруючись, поєднуючись та взаємоповнюючись, традиційні та нетрадиційні методи викладання української мови як іноземної у вищих навчальних закладах можуть привести до очікуваних результатів.

Спробуємо розглянути вимоги до заняття з української мови для іноземних громадян, що впливають з цілей, змісту та технологій навчання цього предмету у вищому навчальному закладі.

1. Мовленнєва спрямованість. Визначення мовленнєвої діяльності як основного об'єкта навчання передбачає фор-

мування чотирьох видів цієї діяльності — слухання, говоріння, читання, письмо на занятті з української мови як іноземної. Для досягнення таких цілей необхідна, по-перше, практична орієнтація заняття, тобто переважання вправ у спілкуванні над повідомленням знань та їх осмисленням. Кожне заняття повинно мати конкретні практичні цілі, спрямовані на формування мовленнєвих навичок та вмінь. По-друге, мовленнєва спрямованість заняття означає комунікативний характер вправ. Такі вправи, як переклад, складання речень за зразком, переказ тексту тощо мають бути підпорядковані комунікативним цілям. Комунікативна направленість — це завжди мовленнєва діяльність у нових ситуаціях з певною метою. Комунікативна атмосфера повинна пронизувати все заняття, починаючи з повідомлення викладачем завдань його і закінчуючи підсумком заняття, коли оцінюється робота студентів, наголошуючи на їх досягненнях саме в оволодінні комунікацією.

2. Комплексність. Ця особливість заняття зумовлена природою мовлення: у мовленні всі види діяльності взаємодіють, сприяють формуванню один одного. Отже, всі аспекти мови — фонетичний, лексичний, граматичний — вивчаються у взаємозв'язку. Так, кожна доза мовного матеріалу повинна опрацьовуватись у всіх видах мовленнєвої діяльності. Наприклад, засвоюючи структуру активного граматичного мінімуму, необхідно передбачити вправи у вживанні та розумінні цього явища в усіх видах мовленнєвої діяльності.

3. Українська мова як іноземна — мета і засіб навчання. Мовлення викладача українською мовою виконує дві важливі функції. По-перше, воно використовується для організації викладачем навчання та виховання на занятті. Тому воно повинно бути виразним, переконливим, грамотним, економним. По-друге, мовлення викладача української мови на відміну від викладачів інших предметів є засобом навчання, тобто стимулом, що

спонукає до мовлення. Тому воно має бути зразковим, або нормативним; автентичним, тобто саме так сказав би у даній ситуації носій мови; адаптивним, тобто повинно відповідати можливостям та мовленнєвому досвіду студентів-іноземців; різноманітним за засобами вираження думки.

Створення іншомовної атмосфери на занятті має стати одним із завдань викладача. Мовлення викладача не повинно займати більше 10% часу заняття. Решта часу відводиться мовленню студентів.

4. Висока активність розумово-мовленнєвої діяльності студентів-іноземців. Ефективність заняття визначається ступенем розумово-мовленнєвої активності іноземних студентів. Завдання викладача полягає у залученні їх до активної внутрішньої розумової та зовнішньої мовленнєвої діяльності і підтриманні її протягом заняття. До факторів, що стимулюють розумово-мовленнєву діяльність, відносяться: використання змістовного та інформативного навчального матеріалу, що відповідає інтелектуальному розвитку студентів; постановка цілей, які спонукають студентів до вирішення комунікативних завдань, до висловлювання власних думок; застосування прийомів навчання, що дають можливість кожному студенту брати безпосередню участь у мовленнєвій діяльності та максимально збільшують їх активний час на занятті (самостійна робота, колективні форми навчання тощо).

5. Різноманітність форм роботи студентів. Вимога різноманітності форм роботи є особливо важливою для навчання усного мовлення, адже на відміну від аудіювання і читання, які легко організувати як синхронну діяльність, усне мовлення потребує взаємних контактів, які й повинен забезпечити викладач на занятті української мови як іноземної.

Особливий ефект тут дає поєднання індивідуальних форм роботи з колективними. До індивідуальних форм відносять роботу у фронтальному режимі, опиту-

вання окремих студентів тощо. Колективні форми роботи охоплюють колективно-масове тренування в парах без змін або із зміною партнерів.

6. Мотиваційне забезпечення навчальної діяльності. Мотивація, під якою розуміють спонукальні сили до вивчення української мови іноземними студентами, зумовлена об'єктивним світом іноземного громадянина. Вона визначається його власним бажанням, пристрастями, особистісною зацікавленістю у навчанні. На занятті української мови мотивація забезпечується рядом факторів. По-перше, матеріал, що використовується на занятті, має бути цікавим. По-друге, прийоми роботи з навчальним матеріалом повинні приваблювати студентів. Цьому сприяють колективні фактори роботи, де студент відчуває себе суб'єктом спілкування, рольові ігри, що ставлять його у життєву ситуацію, проблемні завдання до вправ, які сприяють інтелектуальному розвитку студента. По-третє, студент повинен усвідомлювати рівень своєї успішності у вивченні української мови, бо це викликає задоволення собою, відчуття прогресу студента. По-четверте, на мотивацію навчання позитивно впливає сприятливий психологічний клімат на занятті. Атмосфера спокійної врівноваженості, взаємної довіри, відчуття рівноправності, партнерства у спілкуванні викликає у студентів-іноземців задоволення від навчального процесу, бажання брати в ньому участь [1, с. 27].

Основою у викладанні української мови студентам-іноземцям немовних вищих навчальних закладів є представлення основного поняття з термінознавства, їх професійної мови, збагачення їхнього словникового запасу не тільки термінологією загальноінтелектуального характеру, а й професійною лексикою.

Отож можемо говорити про те, що українська мова для іноземних громадян виступає як засіб комунікації, спілкування з представниками інших націй. В освіті продовжує розвиватися і надалі культурологічний або інтеркультурний підхід у навчанні в рамках концепції «діалогу культур», з метою формування полімовної грамотності студентів. А тому, на нашу думку, в сучасному ВНЗ не повинно бути бездумного заучування текстів іноземною мовою, які для студентів часто бувають не зовсім зрозумілими і не мають практичної цінності для майбутньої професійної діяльності студентів. Навчальний матеріал для студентів повинен бути автентичним, якісним, спроектованим до свідомого використання української мови в подальшому житті. Адже добре знання української мови є зараз і продовжуватиме залишатися надалі однією з провідних вимог українських роботодавців.

Література

1. Кочан І. М. Контрольні завдання з методики викладання української мови / І. М. Кочан. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. — 59 с.
2. Кочан І. М. Словник-довідник з методики викладання української мови / І. М. Кочан. — Львів: Видав. центр Львівського ун-ту (вид. друге, доповнене і перероблене). — 2005. — 340 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ВНЗ

Пасічник О.О.

кандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницький національний університет

Ключові слова: навчальний процес, іншомовна професійна компетентність, циклічність.

Key words: educational process, foreign language professional competence, cyclicity.

Процес навчання іноземних мов на немовних спеціальностях ВНЗ має свою специфіку та здійснюється шляхом використання різних форм організації навчальної діяльності студентів. Визначальними при добірї засобів, методів і форм навчальної діяльності стає запит на освічену, активну особистість, яка здатна реалізувати себе у взаємодії з представниками іншомовних професійних співтовариств. Це, в свою чергу, зумовлює інтегративний та міждисциплінарний характер змісту іншомовного навчання, яке стає зорієнтованим на досягнення конкретних цілей, та відображає соціальне замовлення в галузі професійної підготовки майбутніх фахівців. Оволодіння іноземною мовою сприяє самоактуалізації студентів та подальшому практичному застосуванню отриманих знань, умінь та навичок.

Такі науковці як І. Бім, Л. Галікова, Т. Ємельянова, В. Зикова, Г. Ізмайлова, О. Іскандерова, О. Клименко, Р. Мільруд, С. Ніколаєва, О. Петрова та ін. у своїх працях визначили загальнотеоретичні аспекти змісту і методів навчання іноземних мов. Проте, науковий розвиток пропонує нам щоразу нові методи та технології вдосконалення навчального процесу. Наразі особливої актуальності набувають комунікативний, комунікативно-діяльнісний, інтерактивний методи тощо, які щоразу збагачуються новими компонентами.

Яку б з вище зазначених методик чи методів не обрав викладач, ми переконанні [2, 155], що зусилля педагога повинні бути, в

першу чергу, спрямовані на раціональну та методично виважену організацію роботи студентів із застосуванням тих інноваційних методів, які забезпечуватимуть індивідуалізацію та диференціацію навчання, стимулюватимуть пізнавальну активність студентів, занурення їх у професійне іншомовне середовище.

Як зазначають науковці [4, 143], практичне заняття залишається основною формою організації навчально-виховного процесу з іноземної мови, де застосовуються такі форми організації навчальної діяльності студентів: колективна, групова, парна та індивідуальна. Використання тієї чи іншої форми залежить від етапу заняття та змісту навчального матеріалу. Усі вони співвідносяться з характером взаємодії учасників навчального процесу. Проте, цілісна система іншомовної підготовки є багаторівневим явищем, кожен етап якого, з одного боку, характеризується певною автономністю, а з іншого закладає передумови для переходу на наступний рівень.

Ми вважаємо, що найбільш результативним вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням відбувається за умови циклічності процесу навчання. До прикладу, Л. Алексєєва [1, 84] вважає циклічність одним із принципів оптимізації іншомовного навчання. На її думку циклічність полягає у регулярному повторенні раніше вивчених матеріалів, тренуванні навичок на більш високому якісному рівні з використанням нових знань.

Необхідність циклічної побудови занять зумовлена метою, тобто формуванням професійної іншомовної компетентності студентів, яка, в свою чергу, має складну інтегровану структуру та потребує поетапного вдосконалення відповідних умінь та навичок. Відтак, логічною вважаємо тематичну організацію навчального матеріалу запропоновану П. Підкасистим [3, 144]:

- 1) ознайомлення і первинне закріплення навчального матеріалу;
- 2) актуалізація, відтворення вивченого, формування навичок та умінь шляхом використання вивченого матеріалу в навчальній практиці на репродуктивному і продуктивному рівнях;
- 3) систематизація знань і умінь на основі їх використання в реальній, професійно орієнтованій ситуації;
- 4) контроль та облік знань і умінь.

Така організація навчального процесу дозволяє студентам послідовно опановувати професійно орієнтований матеріал, в

той час як викладачі отримують можливість застосування особистісно орієнтованого підходу на кожному із етапів. Це сприяє конкретизації методів та форм діяльності, гнучкості та інтенсифікації процесу навчання.

Література

1. Алексеева Л. Е. Методика обучения профессионально ориентированному иностранному языку. Курс лекций: Методическое пособие / Л. Е. Алексеева. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 2007. – 136 с.
2. Пасічник О.О. Методологічні засади проектування профільно орієнтованого курсу іноземної мови у ВНЗ / О.О. Пасічник // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Миколаїв, 2016. – № 4 (55). – С. 154–159.
3. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под ред. П.И. Пидкасистого. – М: Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.
4. Шеверун Н. В. Форми, методи, педагогічні технології навчання іноземних мов студентів технічних університетів: досвід Польщі / Н. В. Шеверун // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. – 2015. – Вип. 1. – С. 143–149

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЕЗІЙ ТЕТЯНИ КОМЛІК

Лебідь С. В.

директор Навчально-реабілітаційного центру «Горлиця»,
заслужений учитель України
м. Дніпропетровськ, Україна

Присвячується 100-річчю від дня народження В. О. Сухомлинського

Ключевые слова: поезія, воститание и образование, дети, Татьяна Комлик.

Ключові слова: поезія, виховання та освіта, діти, Тетяна Комлік.

Keywords: poetry, upbringing and education, children, Tetyana Komlik.

В даній роботі ми виходимо з того, що освіта пов'язана з навколишнім світом. Зміни в навколишньому світі впливають на зміст та методи освіти. В ХХІ столітті широко розвинулась техніка і технологія. Досягнення техніки і технології проникли практично в усі галузі діяльності людини. Ці досягнення дозволяють здійснити багато чого, що було неможливим раніше. Незважаючи на широкі можливості, багато чого не здійснюється. Ще існує багато проблем у світі. Наприклад, так звані глобальні проблеми – війни, забруднення навколишнього середовища, бідність, голод, відсутність умов для розвитку дітей та дорослих. Існує багато конфліктів на рівні сім'ї, конфліктів між окремими особами з різними поглядами і культурою та конфліктів між країнами та групами країн. Для досягнення високих цілей у сучасному світі крім іншого потрібно також вміння людей діяти разом. Для цього необхідні, зокрема позитивні відносини між людьми. Формування умінь діяти спільно та виховання позитивних відносин між людьми, які набули великого значення в ХХІ столітті, тісно пов'язані з цілим комплексом виховних задач. Це і виховання любові до своєї країни, любові до праці, шанобливого ставлення до батьків, до старших, до людей праці. Це і виховання любові до природи. Збереження природи також належить до завдань виховання.

Крім інших засобів (наука, мистецтво, література, засоби масової інформації)

для досягнення вищезгаданих цілей велике значення має освіта. Одним із засобів для досягнення освітніх цілей є використання художньої літератури, зокрема поезії, в навчанні та вихованні. Це складна, різнобічна задача, яка розв'язується за допомогою різноманітних засобів, методів, прийомів. Педагог, особливо той, хто працює з дітьми, відіграє у цьому велику роль. Ще складніше тим педагогам, хто працює з дітьми, які опинились в складних умовах: живуть без батьків або у складних відносинах з батьками, мають психофізичні вади, жили деякий час у складних умовах, без належної педагогічної або навіть духовної підтримки. Педагог в такій ситуації несе підвищену відповідальність за своїх вихованців. Підтримати педагога поряд з іншими засобами може і позитивна сучасна поезія. Поезія вдосконалює внутрішній світ педагога, розвиває його увагу, допомагає гармонізувати його контакти з учнями. Діти та підлітки часто не сприймають прямих повчань. Поезія допомагає уникати прямого впливу на дитину, є своєрідним посередником між педагогом і вихованцем.

Видатний педагог В. О. Сухомлинський завжди підкреслював значення слова у вихованні. Він писав: «Може, хто думає: чи не занадто ви переоцінюєте силу слова, чи не приймаєте ви реальність за бажане? Ні, так воно і є. Слово – це полководець, який веде у бій. Це музикант, який доторкається до

дрімаючих струн людської душі; знайте до якої струни доторкнутись, і вона зазвучить дивною музикою» [11, с. 584]. Тому і слово високої поезії вміло використане педагогом у відповідній ситуації, має велике значення для навчання і виховання.

В. О. Сухомлинський писав: «Треба найвищі принципи нашої етики і моралі зробити яскравими. Дехто з педагогів вважає: наші моральні принципи самі по собі такі прекрасні, що не потребують якоїсь особливої форми подачі, не потребують «прикрашення». Це далеко не так. Чим благородніший принцип, тим яскравішою, виразнішою має бути діяльність, яка розкриває цей принцип» [11, с. 637]. Тому використання творів літератури і мистецтва, зокрема поезії, у вихованні саме моральних цінностей, які пов'язані з уявленнями про місце людини у суспільстві та відносини між людьми, має велике значення. В різноманітних ситуаціях навчально-виховної роботи відповідно підібраний художній твір може стати яскравою ілюстрацією розповіді вчителя, підкреслити велике значення конкретних моральних цінностей у житті людини, сприяти кращому засвоєнню необхідної інформації.

Висока поезія сама по собі або ж у поєднанні з іншими творами мистецтва (живопис, скульптура, фотографія тощо) на уроці та у позакласній роботі стане додатковим помічником вчителя.

В даній роботі розглядаються можливості використання поезій Тетяни Іванівни Комлік в навчально-виховному процесі для дітей та юнацтва. Аналізується зміст поетичних творів поетеси з точки зору цінностей, які мають значення для навчально-виховної роботи. Це – любов до людей, мудрість, служіння загальній справі, прагнення до загального блага людей, об'єднання зусиль для досягнення високих цілей, повага до людей старшого покоління, батьків, людей праці, віра та духовні зусилля для досягнення високих цілей, любов до природи та збереження навколишнього середовища. Дослідження тематики віршів доповнюється також

оцінкою форми поетичних творів з точки зору їх естетичних якостей, виразності, емоційності та доступності для дітей та юнацтва.

У навчанні та вихованні великого значення набуває формування моральних принципів. Такі принципи тісно пов'язані з такими поняттями як любов до країни, патріотизм, служіння людям та країні, об'єднання зусиль для досягнення високих цілей, повага до людей, до старшого покоління, батьків, людей праці. В XXI столітті, коли ідеологія та громадська свідомість розвиваються в умовах свободи слова, багатопартійності, плюралізму думок, коли в умовах розвитку засобів масової інформації людина підпадає під вплив різноманітної інформації, коли за допомогою інформаційних технологій створюються засоби маніпулювання суспільною свідомістю, багато з понять, на яких ґрунтуються моральні принципи, набувають багатозначності, великої кількості тлумачень та інтерпретацій, варіантів ставлення до них конкретних осіб. Можливо говорити про проблемність розуміння таких понять в сучасному інформаційному полі. Це – наслідок інформаційних, політичних, технологічних процесів у сучасному світі. Зазначені процеси можуть змінюватись під впливом різноманітних факторів та ще потребують різнопланових досліджень. Тому в даній роботі ми багато в чому спираємось на педагогічну спадщину великого педагога XX століття Василя Олександровича Сухомлинського, який своєю багаторічною практичною педагогічною діяльністю підтвердив велике значення морального виховання дітей та підлітків, створив багато книг та статей, де чітко, образно, спираючись на свій досвід та спостереження, описав багато аспектів морального виховання. Його педагогічна спадщина і сьогодні досліджується в Україні та багатьох країнах світу, що підтверджується великою кількістю публікацій [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 13; 14]. Тому в даній роботі, в якій проводиться аналіз поезій Тетяни Комлік часто зустрі-

чаються посилання на думку В. О. Сухомлинського та цитування його праць.

Оскільки у дослідженні поезій Тетяни Комлік багато уваги приділяється їх ролі у моральному вихованні дітей та юнацтва, наведемо у формі посилань та цитат основні (на нашу думку) ідеї В. О. Сухомлинського у цій сфері. Це допоможе читачеві краще уявити думки та ідеї великого українського педагога.

В. О. Сухомлинський завжди називав виховання громадянських почуттів – «свята святих виховання». Він писав: «Патріотом і громадянином може стати тільки людина з чуйним і мужнім серцем. Патріотизм – це, образно кажучи, сплав почуття й думки, осягнення святині – Батьківщини – не тільки розумом, а передусім серцем. І починається це осягнення з того, що в навколишньому світі хтось стає для людини незмірно дорогим, комусь вона готова віддати всі сили своєї душі. Патріотизм починається з любові до людини. Початки патріотичного бачення і відчування світу, почуття Батьківщини – в любові до найдорожчої на землі людини – до рідної матері. Не випадково й саме поняття патріотизм викристалізувалось у свідомості багатьох поколінь з цієї перлини людського – з образу того, хто нас народив і випестував. Той, кому не доступна сердечність, ніжність, душевність, не може бути патріотом» [11, с. 582 – 583].

Ще в 1966 році була видана книга В. О. Сухомлинського «Моральні заповіді дитинства і юності». Це своєрідне зібрання правил, які виникли на основі повсякденних людських відносин у всіх областях життя та діяльності. Хоч В. О. Сухомлинський і вважав, що ці правила не вичерпують зміст і методику морального виховання, але вони охоплюють найважливіші сфери моральної культури: любов, працю і все багатогранне духовне життя, спрямоване на звеличення Батьківщини; шанобливе ставлення до старших поколінь, вшанування та збереження кращих традицій народу; працьовитість, турботу про примноження всенародних багатств;

дружбу, товаришування, братерство; честь і гідність особистості; честь колективу; повагу до батьків; ставлення до знань; правдивість; принциповість; ставлення до труднощів і перешкод; безкорисливість; скромність; повагу до жінки; любов до краси у всіх її проявах [12].

Вищезгадані моральні цінності розглядались в дослідженні змісту та форми поезій Тетяни Комлік з метою визначення можливостей використання віршів у навчально-виховному процесі.

Тетяна Комлік народилася у місті Олександрія Кіровоградської області. Є щось символічне у тому факті, що вона родом з Кіровоградської області, як і В. О. Сухомлинський. З 1975 року живе та працює у Києві. Багато років Тетяна Комлік сама присвятила педагогічній діяльності, викладаючи англійську мову, тобто – навчала слову. Працювала і викладачем (у Медичному коледжі, в Українсько-фінському інституті менеджменту і бізнесу, на Київських державних курсах іноземних мов «Інтерлінгва»), і методистом (в Навчально-методичному мовному центрі при Британській Раді у Києві). В поезіях Тетяни Комлік відчувається її освітянська душа.

В даному дослідженні з метою вивчення можливостей використання поезій Тетяни Комлік у навчально-виховному процесі розглядаються 24 вірша, які умовно можна класифікувати як вірші:

- 1) про Батьківщину, безмежну любов до Вітчизни, невтомне служіння рідному народові та країні, про збереження та уславлення традицій минулого;
- 2) про сімейні цінності, батьків, ніжну любов до них та уклінну їм вдячність;
- 3) про дошкільне виховання, школу та цінності, яких там навчають, про першу вчительку, її вплив на подальший розвиток учнів, роль вчителя у житті людини;
- 4) антивоєнної тематики;
- 5) про людей праці, які прославили свою країну, подолання труднощів у досягненні високих цілей;
- 6) оспівування рідного краю, краю, де народився;

7) про природу, спілкування з природою, різні пори року, наприклад, образи весни, літа тощо;

8) про любов до прекрасного, прагнення вдосконалення, прагнення пізнати шедеври мистецтва.

Розглянуті у даній роботі поезії Тетяни Комлік були опубліковані у збірці «Посвящения» (М., 2012), у збірнику «Наука і культура», виданому до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка (Київ, 2014), у популярному літературно-художньому журналі «Дніпро» та у різних газетах України, а саме: «Голос України» (газета Верховної Ради України), «Літературна Україна» (газета письменників України), «Українська літературна газета» (Головний редактор – М. О. Сидоржевський – голова Національної спілки письменників України), «Освіта» (всеукраїнський громадсько-політичний тижневик), «Вечірній Київ» (газета киян), «Україна молода», «Кримська світлиця» (всеукраїнська загальнополітична та літературно-художня газета), «Медик столиці» (інформаційний вісник Київської міської профспілки працівників охорони здоров'я), «Рабочее слово» (газета залізничників України), «Магистраль» (всеукраїнська залізнична газета), «Вільне слово» (газета Олександрійської міської ради Кіровоградської області), «Олександрійський тиждень» (міжрайонна громадсько-політична газета м. Олександрії Кіровоградської області) та в інших часописах (див. список літератури).

Однією з основних тем поезій Тетяни Комлік є рідна країна. Така тема охоплює багато аспектів. Це і люди країни, які своєю працею створюють її багатства та велич. Це також історія країни, її славетне і трагічне минуле. Це і почуття людини, які викликає образ рідної країни. Це і природа країни – прекрасна, різнобарвна, яка надихає на творчість та яку потрібно берегти, й усе інше, що пов'язане з країною.

Наприклад, у вірші «Є така країна» [15] Тетяна Комлік створює зворушливий образ прекрасної країни:

**У світі є одна країна,
Що ніжно зветься Україна, -
Квітучий край степів, ланів.
І буде хай вона єдина
Та не втрача своїх синів... [15]**

Поетеса переповнена ніжністю до своєї Вітчизни і все для неї дороге несе їй у дарунк:

**Молюся я за цю країну -
Свою величну Україну,
Та все в дарунок їй несу:
Весняну квітку, мов перлину,
І слова щирого красу,
І серця всі мої надбання
Та ніжність вірного кохання. [15]**

У вірші «Свята Русь – Україна» [16] поетеса так оспівує свою Батьківщину:

**Найсвятіша, найрідніша,
Найкоханіша земля!
Найдорожча в серці ніша -
Це для тебе, знаю я. [16]
Поетеса згадує історію країни:
Володимир – князь могутній,
Охрестивши Давню Русь,
Освятив нам путь в майбутнє...
Я на лик його молюсь. [16]**

У розповіді про минуле і сьогодення країни слід враховувати слова В. О. Сухомлинського: «Треба перед юним серцем запалити вогненне слово, яке мов яскравий смолоскип, освітило б важкий і славний шлях нашої Вітчизни з давніх часів до наших днів, осяяло б і нелегку дорогу в світле майбутнє, щоб юний громадянин відчув себе тисячолітнім подорожнім, відповідальним за те, що донесли до нього його попередники, відповідальним за ту неоціненну ношу, яку треба доставити в майбутнє, не загубивши на шляху жодної крихти багатств, не загубивши жодної мудрої істини, здобутої в боротьбі за нашу велику і славу Вітчизну» [11, с. 584].

Ось так поетично і виразно поєднує поетеса далеке минуле країни і її сьогодення:

**Квітне Русь моя свята!
Та, що Київська навіки –
Україна ймення їй!
Не закриє сонце віки,
Щоб світити дорогій. [16]**

Щоб зберегти рідну країну та примножувати її багатства, поетеса нагадує про необхідність мати у серці любов і мудрість:

І серця любов'ю втішим,

Будем мудрі кожду мить. [16]

Мудрість у порівнянні просто із знанням обов'язково повинна містити ще і любов до людей, прагнення створювати позитивне оточення, берегти навколишній світ, враховувати у своїй діяльності інтереси інших людей. Учителю нагадує своїм вихованцям, що таке мудрість. Це поняття найкраще розкрити у формі розповіді про діяльність та вчинки людей. При цьому буде доречною ілюстрація за допомогою високої поезії.

Вірш закінчується рядками:

І ніколи на колінах

Не стояла наша Русь.

Тож звеличимо країну! -

Так до кожного звернусь. [16]

У вірші «Незламна еси!» [17] Тетяна Комлік у художній формі створює наступний образ своєї країни:

Україно моя незалежна,

Як прекрасні простори твої!

Я пишаюсь тобою безмежно

І за тебе молитви мої. [17]

Поетеса нагадує про тих, хто саме створює усі багатства країни, хто є господарем своєї землі:

Я молюсь за народ працьовитий,

Він – господар своєї землі.

Буду вічно йому я служити,

Як те сонце на синьому тлі. [17]

У вірші поруч з поняттям «праця» з'являється ще і поняття «служіння», як найвищий ступінь діяльності громадян у їх прагненні до загального блага усього народу країни та до процвітання Вітчизни. Така діяльність, як служіння, повинна високо шануватись:

Все віддам, щоб тебе возвеличить.

Ти ж у мене єдина, свята!

А служіння усім дуже личить.

І служіння – є наша мета. [17]

Кожна людина своєю працею сприяє створенню нашого світу. В сучасному світі більшість видів діяльності потребує

об'єднаних дій. Один великий проект належить від зусиль багатьох людей. Тому набуває значення вміння об'єднувати зусилля та працювати разом. Прагнення до загального блага та консолідації – це найкращий шлях до процвітання країни. Саме до такого об'єднання зусиль закликає поетеса:

Тож всі разом в пориві єднання

У величній і рідній краю

Ми спрямуємо наші надбання,

Щоб прославить Вітчизну свою!

І в сузір'ї народів планети

Її зірка яскрава була!.. [17]

У розглянутих поезіях Тетяни Комлік часто звучить слово «молюся»: «Молюся я за цю країну – /Свою величну Україну» [15], «Я молюсь за народ працьовитий» [17], «Я на лик його (князя Володимира) молюсь» [17], «Молюся за нього, кровинку-дитину, /І кожний мій подих – молитва свята» [26] та інші. Такий літературний прийом означає трепетне ставлення поетеси до своєї країни, свого народу, людського життя. У своїх віршах словами «молюся» поетеса також підкреслює вищий ступінь прагнення до благородної цілі. Віршами, в яких звучить поетична форма молитви, поетеса продовжує традицію знаменитої «Молитви» Т. Г. Шевченка [Шевченко Т. Г. Вірші та поеми. – Київ: «Молодь», 1963. – с. 181-182]. У вірші «Молитва» Великий Кобзар молитовно просив «Всеблагого» надати силу людям праці:

Трудящим людям, Всеблагий,

На їх окрадений землі

Свою ти силу ниспошли.

Також він просив Господа зберегти чистоту «чистих серцем»:

А чистих серцем? Коло їх

Постав ти ангели свої,

Щоб чистоту їх соблюли.

У вірші «Служіння» [18] поетеса створює образ людини творчої праці, людини, яка самовіддано служить своїй країні:

Для рідних вкраїнців працюю жертвовно,

Пов'язана з вами навіки я кровно.

Для мого народу ця щира присвята,

**Що хрест свій несе дуже мужньо і свято.
Для вас мої вірші і радість натхнення,
Щоб скрасити трохи всю сірість
будення. [18]**

Поетеса закликає:

**Корисними бути Вітчизні-Вкраїні,
Служити їй чесно завжди ми повинні.
Служіння святе в своїм серці плеаю,
Віддячить їй кожного я закликаю! [18]**

Країна – це єдність духовного і матеріального. У вірші «Золото пшениці і небес блакить» [19] така єдність зображена у формі символів «пшениці» і «неба»:

**Слався, мій народі і моя країно!
Український прапор в небі майорить!
В ньому поєднались, злиті воедино
Золото пшениці і небес блакить,
Як союз одвічний і Землі, і Неба,
Як альянс священний Неба і Землі...
Всім нам українцям поборотись треба,
Щоб війна проклята згинула у млі. [19]**

В. О. Сухомлинський вважав, що «патріотизм починається з колиски. Не може бути істинним сином своєї Вітчизни той, хто не став істинним сином матері чи батька» [9, с. 25].

Розглядаючи поезію Тетяни Комлік, слід також нагадати слова В. О. Сухомлинського: «Я раджу вихователям юнацтва: знайдіть у нашій напроцуд багатій мові ті кришталеві чисті, як роса, слова, які забриніли б, заструмували джерелом, і щоб у цьому джерелі, жила, як у казковій живій воді, вічна краса людської вірності і відданості – мама, дорога, любя. Нехай понесе цю красу кожний юнак, кожна дівчина до свого рідного вогнища, нехай віддасть сили своєї душі рідній матері» [11, с. 583].

Пишучи про свою маму, Тетяна Комлік знайшла у нашій рідній багатій мові саме такі слова, про які наголошував В. О. Сухомлинський. У вірші «Сонет для мами» [20], присвяченому світлій пам'яті матері поетеси – Клавдії Іванівни Комлік, учасниці Другої світової війни, невтомної трудівниці на благо України із трудовим стажем близько 60 років (ця інформація є передмовою до опублікованого вірша), поетеса пише про свій невимовний біль, спричинений втратою мами. Але

ніжність мами, яка залишилася у серці поетеси, вона «леліє вдячно кожну мить».

**Прийшла весна, тебе не має з нами,
Померкла неба вічного блакить...
Лиш в пам'яті і серці ніжність мами,
Яку лелію вдячно кожну мить. [20]**

Тут неможливо не згадати висловлювання В. О. Сухомлинського: «Третина століття роботи з юнацтвом дає мені право висловити тверду впевненість у тому, що виховання щирого, душевного, ніжнього, турботливого ставлення до матері, як до вінця й вершини людського – це одне з найважливіших завдань» [11, с. 583]. Поетеса пише про вроду серця своєї мами та про її невтомну працю.

**О наша рідна Берегиня роду,
Пішла ти в країї Вишнього світи,
Та залишила свого серця вроду.
Тепер з висот небесних нам світи.
Ти сіяла добро й порозуміння,
Працюючи невтомно на землі...
І гріє нас очей твоїх проміння,
Хоч ти сама в космічній даліні. [20]**

У вірші «Був ти в строю» [21], присвяченому світлій пам'яті батька поетеси – Івана Прокоповича Комліка, учасника Другої світової війни, який завжди був у строю життя, самовідданого, невтомного трудівника, котрий віддав праці на благо України більше як 60 років (ця інформація є передмовою до опублікованого вірша), звучать слова:

**Справи твої – то сила-силуша,
Справи й чесноти твої невмирущі. [21]**

Поетеса пише про результати діяльності свого батька, його мудрість, про його особисті чесноти, на яких вона зростала. Високі моральні якості батька є для неї взірцем.

**Був ти країни відданий сокіл.
Батьківська мудрість у небі високім
Сяє, як сонце, чистим промінням.
Я намагаюсь набуту це вміння.
Батьківська чесність квітне весною,
Мій вона світоч і завжди зі мною.
Батьківська сила поруч із нами,
В полі вона пророста колосками. [21]**

Доречно згадати слова В. О. Сухомлинського: «Батько й мати дали тобі життя і

живуть для твого щастя. Бережи їх здоров'я й спокій. Не задавай їм болю, прикроців, страждань. Умій поважати працю батьків. Найбільше щастя для батька й матері – твоє чесне життя, працєвитість, а в шкільні роки – старання навчання. Принось у дім радість, оберігай щастя сім'ї» [11, с. 205–206]. Вчитель разом з батьками готує дитину до життя. Тому у виховній роботі слід завжди підкреслювати роль батьків, показувати дитині значення їх діяльності. Вірш закінчується рядками:

**Мужність твоя в боротьбі за свободу
Житиме так, як і мужність народу. [21]**

Вірші Тетяни Комлік нагадують про необхідність поваги до батьків, до людей старшого покоління.

У вірші «Ода родині» [22] на прикладі родини друзів поетеси оспівуються сімейні цінності:

**В сім'ї моїх друзів – любов і повага,
Яскравим взірцем може бути вона.
Палкі патріоти, сердець їх відвага
Мене надихає, мов ніжна весна.
Любить один одного щиро, ніжніше,
Щоб дітям, онукам в любові рости... [22]**

Треба виховувати достойних громадян суспільства, щоб в майбутньому вони створили свої прекрасні сім'ї. Взаємовідносини в родині друзів поетеси можуть бути прикладом для наслідування. Передмовою до цього вірша опубліковано лист, в якому поетеса пише, що «Батьківщина і родина – найдорожчі наші скарби. Любов і злагода між членами родини та між усіма українцями – заповідь доброти і процвітання родини і країни, тому в ці нелегкі часи ми повинні ще більше любити і шанувати одне одного».

Тему сімейних цінностей та любові до Батьківщини Тетяна Комлік також висвітлює в наступних рядках у вірші «Зійшли на слави п'єдестал!»:

**Є в кожного із нас єдина,
Що перш за все в життєвій чаші,
Свята Вкраїна і родина.
Услаavimo святині наші! [29]**

У вірші «Ода виховательці» [23] створено образ педагога, який усі свої духовні сили віддає вихованцям:

**Ваш голос, мов би паличка чаклунки:
Він малюків на творчість надихає.
І їхній спів, і танці, і малюнки –
Усе із серця неньки проростає. [23]**

Великої поваги заслуговують ті вихователі, які все своє життя присвятили цій благородній справі.

**Плекали наших діточок, мов рідних.
Своє життя Ви справі присвятили
І вихованців випестили гідних.
Хай дасть Вам Бог надалі мати сили! [23]**

Діяльність педагогів має величезне значення в подальшому житті їх вихованців. Саме на це і наголошує поетеса у своєму вірші, використовуючи образні метафори:

**Світі найкращі вчителька відкрила!
В стрімке життя з під Вашої опіки,
Розправивши свої прекрасні крила,
Усі злетять, осяяні навіки! [23]**

Джерелом творчого завзяття вихователів, які потім вкладають своє натхнення у виховання достойних громадян країни, зокрема, може бути і поезія.

У вірші «Перша вчителька» [24] («Нас випестила квітнуть рясно») поетеса згадує свою вчительку, яка «леліяла» в учнях «любов до знань та світлу віру». У цій поезії Тетяна Комлік створює образ вчителя з великої літери:

**Переді мною все життя –
Цей образ милий, незабутній.
Вона пішла вже в небуття,
Її любов тече в майбутнє. [24]**

Праця вчителя продовжується у його учнях. Учень, який здобув необхідні для життя та праці знання, застосовує їх у своїй діяльності і після закінчення школи. Ось чому любов вчителя «тече в майбутнє».

**Як у віконце ясний день,
Вона у душі зазирала,
Навчала подвигу, пісень,
Сміливо піднімать забрала. [24]**

Вчитель пізнає своїх вихованців та на основних пізнань вибудовує свій навчально-виховний процес. При цьому застосовуються різноманітні прийоми та методи.

**Ми мандрували у світі
Такі далекі і прекрасні.**

О, вчителько моя, це ж ти

Нас випестила квітнуть рясно! [24]

Діяльність вчителя допомагає учням формувати уявлення про навколишній світ, а також про майбутнє в якому вони будуть жити та працювати. Це важливе завдання вчителя. Успіх у виконанні цього завдання – щасливе та корисне для суспільства життя вихованців. Вчитель разом з батьками готує дитину до життя.

Великого значення в поезії Тетяни Комлік набуває антивоєнна тема. Ця тема посідає значне місце у вищезгаданому вірші «Є така країна» [15]. Поетеса виступає проти війни, проти кровопролиття («Хай жоден більше не загине» [15]), проти насильства. Будь-яка проблема повинна вирішуватись мирним шляхом («І квітне хай одна любов між українськими синами» [15]). У розпачі та надії поетеса звертається до Господа:

О милий, рідний, любий Боже,

Ну хто, крім Тебе, допоможе

Мій країні в час суворий,

Коли війною кожен хворий,

І ллється українців кров?! [15]

І далі вона благає: «Закрий гармати на затвори...». Доречно згадати і наступні рядки з цього вірша:

Для себе так я не просила

Ні долі, мудрості, ні сили,

Як за Вітчизну я прошу -

Всіх ворогів її знесилить.

Я в серці мрію цю ношу... [15]

Поетеса просить милосердно «знеслили-ти» ворогів Вітчизни.

Тетяна Комлік виступає проти війни і у інших своїх поезіях. Війна – це дуже страшно і несправедливо. Будь-яка війна – зло. Той, хто розв'язує війну, той, кому з будь-яких причин війна вигідна, буде її виправдовувати. Але хто замінить загиблих для їх матерів, батьків, для їх дітей? Хто буде зцілювати поранених і покалічених? Хто буде відновлювати зруйноване? Поетесу хвилює доля тих, чий рідні загинули на війні. Про

це Тетяна Комлік так пише у вірші «Полинули у Височінь...» [25]:

Таких вродливих молодих

Своїх жінок недокохали

І любих янголят малих

По-батьківські недолакали.

Чи то веселу, чи сумну,

Хто ж діткам пісню заспіває?

«Синок поїхав на війну...» -

Матуся гірко так ридає. [25]

Рядки цього вірша поетеси близькі по змісту до рядків з поеми Т. Г. Шевченка «Кавказ»:

...Лягло кістьми

Людей муштрованих чимало.

А сльоз, а крові? Напоїть

Всіх імператорів би стало

З дітьми і внуками, втопить

В сльозах удов'їх. А дівочих,

Пролитих тайно серед ночі!

А матерів гарячих сльоз!

А батькових старих, кровавих,

Не ріки – море розлилось,

Огненне море!

(Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів. У 12 томах. – Київ: Наукова думка, 2001. – Т.1. – С. 344).

У вірші «Найпалкіша молитва» [26] поетеса співчуває горю матерів, чий сини воюють. Щоб висловити цей біль матерів, поетеса знаходить такі виразні слова:

Ой, людоньки милі, ми всі у жалобі,

А очі в сльозах, як ті трави в росі.

І навіть малючка, які ще в утробі,

Цей біль матерів відчують усі. [26]

Біль матерів від цього горя такий сильний та всеосяжний, що його «відчують» навіть малючка в материнській утробі. Вирозне порівняння, що є вдалою поетичною знахідкою, підкреслює глибину почуття. Мати хоче зроби-ти усе, щоб її діти були живі і здорові:

Молюся за нього, кровинку-дитину,

І кожний мій подих – молитва свята.

Думками до сина щомиті я лину,

Його відмолити – єдина мета. [26]

У вірші «Золото пшениці і небес блакить» [19] поетеса нагадує про відпові-

дальність та завдання кожного громадянина суспільства, що «всім нам українцям поборотись треба, щоб війна проклята згинула у млі».

Важливо з малих років виховувати людину, щоб вона цінувала життя. Завдання кожної людини – берегти мир. «Радість буття в духовному житті людини повинна поєднуватись з повагою до чужого життя», – писав В. О. Сухомлинський [9, с. 83]. Він називав це одним з перших завдань виховання.

Для подвигів є багато можливостей і у мирному житті. Люди пам'ятають і шанують тих, хто загинув, але слави достойні і ті, хто запобіг війни, хто будує мирне життя, хто може покращувати життя людей без війни, без конфлікту.

У статті ЮНЕСКО є таке положення: «Якщо війна починається в головах людей, то саме в головах людей повинен вибудовуватися захист миру». Це ще раз підкреслює значення творчих особистостей, які своєю діяльністю впливають на світогляд людей, своєю творчістю доводять необхідність миру та злагоди, без чого неможливим є щастя на землі. Тетяна Комлік завдяки її поезіям знаходиться саме в когорті таких творчих особистостей.

Справжнє щастя життя – в насолоді улюбленою творчістю, в праці та в інших проявах людської діяльності. У вірші «Наша Джамала» [27] поетеса висловлює своє захоплення творчим успіхом видатної української співачки, яка виграла пісенний конкурс «Євробачення» у 2016 році:

**Улюблена наша Джамала,
Ти – зірка тепер для усіх!
Тебе сама правда вітала,
Вклоняючись низько до ніг! [27]**

Крім того, поетеса нагадує про нелегкий шлях до перемоги, де великого значення мають віра та духовні зусилля. Джамала здобула перемогу ще і тому, що її пісня звучала, як натхненна молитва:

**Набатов любові й свободи
Звучала молитва твоя,
А скільки в ній болю народу -
Про це знають Бог і земля. [27]**

У вірші показано, які труднощі та титанична праця, бо твір «написаний серцем», приховані за зовнішнім успіхом співачки.

**Свій твір берегла, як зіницю,
Цей серцем написаний твір,
Правдивий, як Божа водиця...
Надалі у себе ти вір! [27]**

Тетяна Комлік майстерно пише вірші як українською мовою, так і російською.

У вірші «Насколько я стала богаче» [28] поетеса пише про призначення людини на Землі:

**А жить надо свято и смело,
И жизнь - чтоб полетом была,
Известно, что брненное тело.
Пусть вечными будут дела!
Трудиться до самозабвенья,
Нести людям знания и свет,
И верить без тени сомненья,
Что это священный завет. [28]**

В деяких ситуаціях праця може здаватися учням важкою, безперспективною, нецікавою. Тому важливо розкрити значення праці для учнів, показати, що праця у житті людей – найпотрібніша, найбагородніша справа. Різні засоби, зокрема поезія, допомагають зобразити «працю» романтичною і привабливою для учнів. Про це так лаконічно, влучно та красномовно висловились поетеса у вірші «Насколько я стала богаче».

У вірші «Зійшли на слави п'єдестал!» [29] поетеса із захопленням пише про параолімпійців, спортсменів, які, незважаючи на фізичні вади, завдяки своїй невтомній титанічній праці та величчю духу, здобули перемоги на Параолімпіаді – 2016, виборовши бронзову медаль у командному заліку:

**Нескорені здолав вершини,
Явили подвиги нові.
В короні рідної Вкраїни
Палають перли світові.
Ви – духу велетні могутні
В святім бою за ціль, мету.
Всі перемоги – міст в майбутнє,
Щоб взяти більшу висоту! [29]**

У виховній роботі, під час розповіді про людей, які звеличили Україну на міжнародному рівні і які достойні великої поваги,

зокрема, про параолімпійців, їх здобутки та про вкладенні ними у спортивну перемогу зусилля, вірш «Зійшли на слави п'єдестал!» може супроводжувати цю розповідь, бо в ньому йдеться саме про те, «як боротись треба / За правду, землю і свободу, / Та мрії, що сягають неба» [29]. Параолімпійці – «гордість нашого народу» [29].

«Мрії, що сягають неба» – це будь-яка мета людини, яка спочатку бачиться майже не досяжною. Але віра в успіх, духовні зусилля допомагають досягти і цієї мети. Звичайно, потрібно берегти свої сили та здоров'я, не витрачати їх безцільно, накопичувати знання та сили для досягнення високої цілі.

Учень під час свого навчання та у подальшому житті може опинитись у ситуації, коли потрібно зробити щось, що уявляється неможливим, здолати труднощі, які вважаються нездоланими. Кожен етап розвитку учня, пов'язаний з такими проблемами. Висока поезія, з якою ознайомився учень або про яку згадав, може, поряд з іншими засобами, допомогти йому уявити певні труднощі як щось можливе для подолання. В такій ситуації його спочатку підтримує учитель або вихователь. Але ціль виховання - навчити учня долати труднощі самостійно, свідомо. Це не виключає однак можливості звернення до інших людей (учнів, батьків, вчителів тощо), але у цьому випадку учень звертається до них не через страх перед труднощами, а тому, що розуміє, що один він неспроможний подолати конкретну проблему, потрібна допомога інших людей.

Вірш «В час смятенья и разлуки» [30] закликає не втрачати надії у будь-якій ситуації, якою б безнадійною вона б не здавалась:

**В час смятенья и разлуки,
В час тоски и жуткой муки,
Когда меркнут краски мира,
Умолкает тихо лира,
Когда беду не превозмочь,
Не отогнать все мысли прочь,
Когда совсем терпеть невмочь...** [30]

Завдання вчителя навчити учня не лякатися труднощів, а наполегливо, крок за кроком долати їх. І тоді:

**... Под утро коснется тебя
Первый лучик нового дня,
Забрезжит рассвет золотой
И солнце взойдет над землей.
И станет светло и тепло –
Твое проявится чело...
Мир чудный лежит пред тобой...
И ты, умываясь росой,
Как феникс из пепла, весной
Рождаешься к жизни иной.** [30]

Учитель навчає, що здолавши труднощі людина стає сильнішою.

Відомо, що без минулого немає майбутнього, а без міцного коріння немає могутнього дерева. Так само і людина не може існувати без свого минулого та свого коріння. Коріння кожної людини знаходиться там, де вона народилася. Земля, на якій народилася людина, є джерелом її сили та натхнення. Спогади про свій рідний край допомагають людині долати труднощі та досягати успіхів. Вчитель пояснює це своїм вихованцям та навчає любові до рідного краю.

Свою любов до рідного краю (Тетяна Комлік народилася і закінчила середню школу у місті Олександрії Кіровоградської області) поетеса висловила у вірші «Олександрійка, друзі, я...» [31]:

**Олександрійка, друзі, я...
Мій край славетний, незабутній.
Корінням в нього проросла,
І з містом цим моє майбутнє.** [31]

Вона щиро дякує людям, які розбудували таке прекрасне місто: «Кажу собі – їм вдячна будь...», бо вони: «Усі завзяті трударі, / У праці – боги та богині». Ось так поетеса згадує про свою рідну школу:

**І школи славні, дорогі,
Де тиша й сміх перепелелись.
Хай знають наші вороги –
Зросли ми духом в них колись.** [31]

Уклінну подяку висловлює поетеса своїм «любим» учителям, які плекали в учня «любов до знань та світлу віру»:

**Кумири – любі вчителі,
Невтомні, мудрі, справедливі,
Вони найкращі на землі.
Одних нема, а інші – сиві.** [31]

Поетеса «Всю душу вклала в ці слова»:
**Весною квітне рідний край,
Зігрітий сонцем і серцями.
Сам Бог його боронить вкрай!
Я завжди буду, друзі, з Вами. [31]**

Вірш закінчується такими палкими рядками:

**ОЛЕКСАНДРІЯ – диводійка!
Любові й миру зичу Вам!
Пишаюсь, що ОЛЕКСАНДРІЙКА! [31]**

Світ є джерелом краси. «Але цей світ треба пізнавати – розумом і почуттям. Діяльність, яка пізнає і утверджує красу, - це багатогранне духовне життя: сприймання – інтелектуальне й емоційне – картин і явищ природи, праця, моральні стосунки. Виховати почуття також не можна без діяльності, в якій на першому місці стоїть активне інтелектуальне сприйняття краси навколишнього світу» [8, с. 253].

Тому важливу роль у системі виховання відіграють подорожі у світ краси, а саме: екскурсії і походи на природу, спостереження, аналіз явищ природи. «Ми йдемо з дітьми в поле, на луки, на берег ставка і річки, у тінисту діброву або в балку, у плодovitий сад – краса є скрізь, її треба лише відкрити перед дитиною. Йдемо в різні пори року – восени, узимку, навесні, улітку. Показуємо, як народжується і розквітає краса. Діти бачать гру фарб і слухають музику природи. Кожна подорож у світ краси приносить дивні відкриття» [8, с. 254].

Слово допомагає глибше відчуті найтонші відтінки краси природи, а краса природи ніби закріплює в свідомості дітей та підлітків емоційне забарвлення слова, доносить до свідомості й серця його музику та аромат.

«Для кожного року навчання в нас відібрано твори (або уривки з великих творів), які ми читаємо на лоні природи. Це читання виховує чутливість до емоційного забарвлення слова, допомагає слову глибше проникати в духовний світ дитини, зрозумітися зняряддям її мислення» [8, с. 254].

У творчому доробку Тетяни Комлік багато віршів присвячено саме природі. По-

етеса тонко відчуває природу та майстерно її змальовує у своїх поезіях. В даній роботі ми розглянемо деякі поезії і цієї тематики з метою вивчення можливостей використання їх у навчально-виховному процесі для дітей та юнацтва.

У вірші «Шагнем в рассвет для совершенства» [32] поетеса нагадує читачеві, який прекрасний світ його оточує. Потрібно побачити красу та відчутти красу природи, насолоджуватись її поезією. Цей вірш є наголошенням того, що людина є людиною, бо вона здатна цінувати красу природи і берегти її.

**Шагнем в рассвет для совершенства,
Оставив у постели лень!**

**Какое счастье и блаженство
Прожить чудесный летний день!**

**Его дарами насладиться,
Любить природу и друзей,
На благо общества трудиться
И посетит еще музей. [32]**

І далі ще вища нота:

**Пленимся светом, ароматом
И буйством красок неземных,
Прекрасным огненным закатом
На фоне далей голубых. [32]**

У вірші «В который раз весну встречаю» [33] створюється чарівний образ весни. Поетеса з натхненням оспівує цю прекрасну пору року:

**В который раз весну встречаю,
Опять хочу ее воспеть:
Она – невеста молодая,
И как же не благоговеть
Пред ликом светлым и прекрасным,
Пред свежестью и чистотой,
И как же не воскликнуть страстно –
Весна, пленилась я тобой! [33]**

Далі поетеса ще палкіше пише про весну-красуню:

**Недолго пожурчав ручьями,
Ты на пасхальный свой обряд,
Омывшись теплыми дождями,
Надела праздничный наряд.
Вся зацвела, зазеленела
В объятиях солнечных лучей,
И песня громче зазвенела,
Вернувшись к тебе грачей. [33]**

Цей вірш за розміром великий, тому що поетеса намагалась висловити сукупність почуттів, які її переповнювали. Хотілося б показати всю змальовану поетесою красу весняної пори року, але ми обмежимося цитуванням тільки вищезгаданих рядків.

В оді «Ветка и солнечный луч» [34] поетеса надзвичайно цікаво змальовує картину зворушливих «стосунків», «взаємодносин» між сонячним променем і гілкою дерева та запрошує читачів насолодитись цими зворушливими стосунками:

Вот с веткой солнца луч играет:

Ее он нежит и ласкает,

Еще он ветку золотит,

И вся она в луче горит.

Пока не страшны ей метели,

Ведь луч принес из колыбели

Частицу солнца и тепла.

И пышно ветка расцвела. [34]

У цій оді поетеса вдало змальовує природні процеси як гру живих істот:

А вдруг прольется дождь ненастный,

Луч к ней не будет безучастным.

И после ливней, после гроз

Он ей осушит капли слез. [34]

Хотілося б навести і рядки, якими закінчується ода, щоб показати квінтесенцію цієї поезії:

В ответ одарит ветка плодом.

Как трогательна эта ода.

Не может ветка без луча -

Она угаснет, как свеча. [34]

Будь-яке явище природи може впливати на почуття людини, приносити їй щастя та натхнення. У світі все взаємопов'язане. Все потрібно цінувати і берегти. Потрібно дивитись на природу не тільки як на джерело матеріальних цінностей, але і як на естетичну цінність. Потрібно вчити дітей розуміти природу, вміти отримувати насолоду від спілкування з природою.

Таке явище природи як вітер Тетяна Комлік змальовує у вірші «Хозяин парка» [35]. Ця сила природи одухотворена поетесою:

В компании ветра так сладко

Напевы всех трав зазвучали -

Ведь он целовал их украдкой

И травы забыли печали.

Всегда он в движении, кружении,

То в медленном танце, то в пляске.

Как солнце, он в вечном служении

И дарит всем радость и ласки. [35]

Поетеса тонко відчуває та помічає, як природа «дбає» та «піклується» сама про себе:

Поднимет опавший листочек

И прежде, чем в прах превратиться,

Он даст ему шанс - (многоточье) -

Мгновеньем последним упитаться.

Тут також можливо згадати ідеї В. О. Сухомлинського, пов'язані з вихованням ставлення до природи як до естетичної цінності: «Ми навчаємо дітей: людина виділилась із світу тварин і стала обдарованою істотою не тільки тому, що зробила своїми руками перше знаряддя праці, але і тому, що побачила глибину синього неба, красу зірок, рожевий розквіт вечірньої та ранкової зорі. ... Зупинись і ти перед красою, в твоєму серці також розквітне краса...» [8, с. 371 – 372].

В наш час існує особлива потреба постійно привертати увагу людини до краси природи. «У тихі сонячні дні ми звертаємо увагу учнів на дивну прозорість повітря, глибину неба, особливу чистоту води у річці. І на все це дитина зверне увагу, до всього придивлятиметься і прислуховуватиметься тоді, коли вчитель своїм словом відкриє перед нею красу навколишнього світу» [8, с. 254].

Тетяна Комлік розкриває перед читачем красу навколишнього світу своїм поетичним словом у вірші «Путь к возрождению» [36]. Поетеса демонструє своє захоплення красою природи:

Златого солнца диск небесный

Лучами нежно вас коснется,

И свет его такой прелестный

Торжественно на вас прольется. [36]

Далі поетеса пише: «Пейзаж с рекой на горизонте.../ Что может быть на свете краше?/ Ему лишь только вы позвольте/ Проникнуть глубже в сердце ваше» [36]. Цитуємо і наступні рядки твору, просякнуті особистою радістю поетеси від спілкування з природою:

**А луг, усеянный цветами,
С его душистым ароматом
Под ноги ляжет вам коврами.
Почувствуйте себя богатым!
И шепот трав, таких смиренных
В их изумрудном одеянии,
Пленительных и незабвенных,
Напомнит вам о покаяньи. [36]**

«Красу діти не можуть пізнати без яскравого емоційного слова вчителя про красу навколишнього світу. Але слово про красу естетично впливає на дитину, якщо вона бачить красу своїми очима. Споглядання і слухання, переживання побаченого і почутого – це ніби перше віконце в світ краси. І ми вбачаємо дуже важливе завдання в тому, щоб навчити дитину бачити і відчувати прекрасне, а коли в ній будуть пробуджені ці здібності, навчити її на все життя зберегти душевне захоплення і доброту», – пише В. О. Сухомлинський [Вибрані твори в п'яти томах – К: Рад. школа, 1977. – Т. 4. – С. 370].

Розповідь, ознайомлення з явищами природи та її красою в класі або на відкритому повітрі можуть бути проілюстровані поезіями, в яких йдеться про дивосвіт живої природи. Вірш Тетяни Комлік «Вот цветок – он так чудесен» [37] розкриває читачам дошкільного та молодшого шкільного віку красу природи, зворушливість живої рослини:

**Вот цветок – он так чудесен,
Весь трепещет на ветру
И достоин од и песен,
Любованья поутру.
Он росинками сверкает,
Взору каждому так рад,
И как будто призывает
Оценить его наряд. [37]**

Поетеса пише про ніжну гру метелика з прекрасною квіткою, яка щиро радіє кожному прояву уваги до неї: «Вот с ним бабочка играет / В очень нежную игру:/ Поцелует и взлетает, / И опять прильнет к нему» [37]. Поетеса підкреслює важливість дбайливого ставлення до природи, до всього живого:

**Сам малыш в восторге детском
Наклонился над цветком.**

**Рядом мама в платье светском:
Ты не рви его потом. [37]**

Завдання вчителя полягає ще і в тому, щоб виховати в учнях прагнення до самовдосконалення, яке можливе, зокрема, і завдяки ознайомленню з шедеврами мистецтва. З одного боку необхідно виховувати сприйняття і розуміння творів мистецтва, а з іншого боку – виховувати майбутнього творця. Вірш Тетяни Комлік «В Лувре. Полет вдохновения» [38] може слугувати саме такому завданню:

**Подхожу я к Джоконде великой,
Заглянула в прекрасные очи -
И предстала она многоликой,
Отпускать меня вовсе не хочет
Я в бездонных глазах утонула,
Магнетизм их живой ощутила
И как будто бы в вечность шагнула,
Где покоится гения сила. [38]**

Яке здивування чекає на споглядача картини: «Так куда же глядит Мона Лиза? / В мою душу и мысли читает / Иль по воле ее же каприза / Этот взор в тайной дымке витает?» [38]. І далі поетеса пише про геніальний злет натхнення геніального митця Леонардо да Вінчі та про те, що шедеври мистецтва житимуть вічно:

**В полнозвучном аккорде все слито,
Гениальный полет вдохновенья.
Мона Лиза не будет забыта,
Восхитит она все поколения! [38]**

ВИСНОВКИ

Ми ознайомилися лише з частиною поетичних творів Тетяни Комлік, а саме з 24 віршами, з метою можливості використання їх у навчально-виховному процесі для дітей та юнацтва.

Нові знання, техніка та технології ХХІ століття значно розширили можливості людини. Однак зберігається ще багато проблем, а деякі проблеми ще більше загострились. Тому в світі актуальним стає завдання формування вмінь спільно працювати, а також формування позитивних відносин між людьми.

У зв'язку з цим зростає важливість розумового виховання дітей.

Одним із засобів виховання може бути художня література, зокрема поезія.

У такій поезії мають бути відображені поняття (цінності), які сприяють формуванню вмінь спільно працювати та формуванню позитивних відносин між людьми.

В багатьох випадках ці поняття у даній роботі розглядаються в інтерпретації В. О. Сухомлинського, широко відомого авторитетного педагога, творча спадщина якого зберігає своє значення та і в теперішній час продовжує бути предметом досліджень. В. О. Сухомлинський розглядав моральне виховання дітей цілісно, з урахуванням взаємозв'язку усіх моральних цінностей.

В розглянутих поезіях Тетяни Комлік основними темами є: любов до своєї країни, самовіддане служіння рідній країні, шанобливе ставлення до славетного минулого країни, збереження традицій народу, повага до батьків, до інших людей, до людей праці, оспівування краси природи та прагнення до збереження природи, розуміння прекрасного в усіх його проявах, працьовитість та шляхи подолання труднощів. Значне місце у віршах Тетяни Комлік посідає антивоєнна тема, прагнення до миру та збереження людського життя. В багатьох випадках в одному творі можуть поєднуватись декілька тем, що створює цілісну світоглядну картину. В цілому вищезгадані теми сприяють розвитку двох великих напрямків формування якостей людини в сучасну епоху. Це формування вмінь людей жити та діяти разом (мистецтво жити разом), а також формування позитивних взаємовідносин між людьми. Завдяки вищезгаданим темам у поетичній творчості Тетяни Комлік її поезії відповідають концепції цілісного розвитку особистості, яка є актуальною в сучасному світі та підтримується багатьма вітчизняними та зарубіжними педагогами. Поезії Тетяни Комлік написані високохудожньою мовою, досконалі за своєю формою, доступні для сприйняття дітьми.

Все це дає підстави зробити висновок, що поезії Тетяни Комлік за своїм змістом

та іншими властивостями можуть використовуватись у навчально-виховному процесі для дітей та юнацтва.

Перспективним для подальших досліджень може бути визначення конкретних умов використання поезій Тетяни Комлік у відповідних педагогічних ситуаціях з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Література

1. Антоненко М. Я. Дидактичні проблеми загальноосвітньої школи у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського: монографія. – К.: Вища школа, 2008. – 247 с.
2. Би Шучжи, Тан Чиди, Ван Игао. Теория всестороннего воспитания В. А. Сухомлинского. – Шанхай: Педагогика, 1991. – 278 с. /на китайском языке/
3. Бондар Л. С., Кузьминский А. І., Прокопенко Л. І. Виховання моральних цінностей у школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. – Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. – 160 с.
4. Дічек Н. Нова книга про В. О. Сухомлинського в США // Шлях освіти. – 1999. – № 4. – С. 50-53.
5. Дічек Н. Зарубіжна сухомлиністика // Дискусійні аспекти виховання особистості: збірник наукових праць. – Харків: ХДПУ, 1999. – Вип. 10. – 4.2. – С. 108-112.
6. Кузьменко В. В., Слісаренко Н. В., Кондратенко Г. М., Рідкоус О. В. Василь Сухомлинський: життєвий шлях та педагогічні погляди. – Херсон: Херсонська академія неперервної освіти, 2015. – 112 с.
7. Ли Цзихуа. Творческое использование наследия В. А. Сухомлинского в КНР. – К.: «Фенікс», 2005. – 112 с.
8. Сухомлинский В. А. Павлышская средняя школа: Обобщение опыта учебно-воспитательной работы в сельской средней школе. – М.: Просвещение, 1979. – 394 с.
9. Сухомлинский В. А. Потребность человека в человеке. – М.: Сов. Россия, 1981. – 96 с.
10. Сухомлинский В. О. Вибрані твори в п'яти томах. – К.: «Рад. школа», 1976. – Т.1. – 654 с.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. – К.: «Рад. школа», 1976. – Т.2. – 650 с.
12. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності. – К.: «Рад. школа», 1966. – 232 с.
13. Cockerill A. Each One Must Shine: The Educational Legacy of V. A. Sukhomlinsky. – New York: Lang, 1999. – 238 p.
14. Polzin J. Wassilij Alexandrowitsch Suchomlinskij: ein Weggeber der modernen Erlebnispädagogik? – Lüneburg: Neubauer, 1991. – 32 S.
15. Комлік Т. І. Є така країна // Дніпро: популярний літературно-художній журнал (Електронна версія). – № 9. – 2014; Дніпро: популярний літературно-художній журнал. – № 9-12. – 2014. – С. 103; Голос України. – № 34 (6038). – 25 лютого 2015 р. (під назвою «Закрий гармати на завороти»); Вечірній Київ. – № 33 (19112). – 21 серпня 2014 р.; Кримська світлиця. – № 30 (1811). – 25 липня 2014 р.

16. Комлік Т. І. Свята Русь - Україна // Україна молодша. - № 97 (5090). - 3 серпня 2016 р.; Літературна Україна. - № 47 (5678). - 8 грудня 2016 р.
17. Комлік Т. І. Незламна еси // Голос України. - № 169 (6423). - 7 вересня 2016 р.; Рабочее слово. - №31 (10999). - 20-26 серпня 2016 р.
18. Комлік Т. І. Служіння // Медик столиці. - № 8 (127). - серпень 2014 р.; Літературна Україна. - № 47 (5678). - 8 грудня 2016 р. (під назвою «Щоб задали мене ви!»); Кримська світлиця. - № 35 (1816). - 29 серпня 2014 р.
19. Комлік Т. І. Золото пшениці і небес блакить // Літературна Україна. - № 47 (5678). - 8 грудня 2016 р.; Рабочее слово. - №31 (10999). - 20-26 серпня 2016 р.
20. Комлік Т. І. Сонет для мами // Голос України. - № 83 (6087). - 11 травня 2015 р.; Літературна Україна. - № 20 (5999). - 14 травня 2015 р.; Українська літературна газета. - № 21 (183). - 28 жовтня 2016 р.
21. Комлік Т. І. Був ти в строю // Українська літературна газета. - № 2 (183). - 28 жовтня 2016 р.; Голос України. - № 180 (6434). - 22 вересня 2016 р.; Літературна Україна. - № 47 (5678). - 8 грудня 2016 р.
22. Комлік Т. І. Ода родині // Кримська світлиця: Всеукраїнська загальнополітична і літературно-художня газета. - № 20 (1853). - 15 травня 2015 р.
23. Комлік Т. І. Ода вихователіці // Освіта. - №28-29 (5671-5672). - 4-9 липня 2015 р.; Рабочее слово. - № 36 (10956). - 26 вересня-2 жовтня 2015 р.
24. Комлік Т. І. Перша вчителька // Літературна Україна. - № 47 (5678). - 8 грудня 2016 р.
25. Комлік Т. І. Полинули у височінь... // Голос України. - № 194-195 (6448-6449). - 12 жовтня 2016 р.; Літературна Україна. - № 47 (5678). - 8 грудня 2016 р.; Медик столиці. - № 12 (153). - Грудень 2016 р.; Магістраль. - № 96 (2186). - 17-23 грудня 2016 р.
26. Комлік Т. І. Найпалкіша молитва // Голос України. - № 199 (5949). - 16 жовтня 2014 р.; Літературна Україна. - № 5 (5584). - 29 січня 2015 р.; Кримська світлиця. - № 48 (1829). - 28 листопада 2014 р. (під назвою «Материнський біль»).
27. Комлік Т. І. Наша Джамала // Голос України. - № 105 (6359). - 8 червня 2016 р.
28. Комлік Т. І. Наскільки я стала багатше // Посвящення. - М.: Издательский Дом «Красная звезда», 2012. - С. 52; Дніпро: популярний літературно-художній журнал (Електронна версія). - № 3. - 2015. - С. 112.
29. Комлік Т. І. Зійшли на слави п'єдестал! // Голос України. - № 179 (6433). - 21 вересня 2016 р.
30. Комлік Т. І. В час сміяння і разлуки // Посвящення. - М.: Издательский Дом «Красная звезда», 2012. - С. 36; Медик столиці. - № 5 (113). - Травень 2013 р.
31. Комлік Т. І. Олександрійка, друзі, я... // Вільне слово. - № 21 (13933). - 25 травня 2016 р.
32. Комлік Т. І. Шагнем в рассвет для совершенства // Медик столиці. - № 3 (111). - Березень 2013 р.; Рабочее слово. - № 1-2 (10921-10922). - 1-16 січня 2015 р.
33. Комлік Т. І. В который раз весну встречаю // Посвящения. - М.: Издательский Дом «Красная звезда», 2012. - С. 30.
34. Комлік Т. І. Ветка и солнечный луч // Посвящения. - М.: Издательский Дом «Красная звезда», 2012. - С. 34; Дніпро: популярний літературно-художній журнал (Електронна версія). - № 3. - 2015. - С. 113.
35. Комлік Т. І. Хазяїн парку // Наука і культура: збірник наукових праць до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка. - К. 2014. - С. 37-38.
36. Комлік Т. І. Путь к возрождению // Рабочее слово. - № 31 (10951). - 15-21 серпня 2015 р.
37. Комлік Т. І. Вот цветок - он так чудесен... // Посвящения. - М.: Издательский Дом «Красная звезда», 2012. - С. 20.
38. Комлік Т. І. В Лувре. Полет вдохновения // Посвящения. - М.: Издательский Дом «Красная звезда», 2012. - С. 77.

ПІДХОДИ ДО ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ У ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Леснянська-Дошак А.С.

аспірантка Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Ключові слова: полікультурна освіта, полікультурне виховання, мультикультуралізм
Key words: multicultural education, multicultural education, multiculturalism

Необхідність взаєморозуміння різних народів та плюралізм культур ставлять завдання розвитку полікультурної освіти як частини загальноосвітнього процесу. Полікультура освіта – це широке поняття, що означає різні підходи до розв'язання проблем расової, культурної, етнічної різноманітності суспільства. Її завданням є засвоєння учнями своєї власної ідентичної культури, підготовку учнів до життя в полікультурному просторі, подолання відчуженого ставлення до людей інших національних спільнот. Полікультурна освіта і виховання безумовно між собою пов'язані. Ми розглядаємо полікультуралізм як концепцію, що передбачає принципи взаємозв'язку усіх світових культур. Тоді як мультикультуралізм сповідує політику спрямовану на збереження своїх ідентичних культурних відмінностей та їх розвиток і визнання прав етнічних меншин. Мультикультуралізм (з англ. Multi – багато) – це політика, метою якої є збереження іммігрантами власної культури у межах полікультурного простору. Різні культури можуть мирно існувати та взаємодіяти в межах однієї країни.

У британському соціологічному словнику термін «мультикультуралізм» тлумачиться як знання та розвиток культурного плюралізму. Мультикультуралізм заохочує до пошуків нових шляхів розповсюдження культурної різноманітності [8, с. 238].

Засобом здійснення політики мультикультуралізму є полікультурна освіта, що базується на таких принципах: культурний плюралізм, визнання рівноцінних

прав і свобод усіх етнічних і соціальних груп, неприпустимість дискримінації людей різної національної чи релігійної приналежності, віку та статі. За допомогою полікультуралізму в освіті можна здійснити швидшу адаптацію людей до швидкозмінних умов існування та допомогти у її розвитку [1, с. 89].

Проблематика полікультурної освіти є актуальною для багатьох країн світу. Так, у США розвиток полікультурної освіти бере початок з 60-х рр. XX століття, коли уряд країни вирішив приділяти більше уваги освіті меншин. На законодавчому рівні це було представлено у Законі про громадянські права 1964 року. У Розділі 9 названого документа йдеться про заборону расової та етнічної дискримінації у програмах федеральних фондів. Згодом у меморандумах йшлося про заборону дискримінації, засновану на незнанні англійської мови. Одним з важливих поточасних документів став закон «Про початкову й середню освіту» (1965), що зокрема сприяв політиці держави у напрямі підтримки різних культур. Так, за короткий час освіта для меншин перетворилася в освіту для всіх, стала двомовною із етнічним спрямуванням. До середини 70-х рр. XX століття полікультурна освіта США мала вагомий урядовий підтримку. Закон «Про білінгвальну освіту» (1974) передбачав заохочення політики США до використання двомовних програм навчання в системі освіти [10, с. 24].

Над проблемою полікультурної освіти у США працює велика кількість науков-

ців. Зокрема, Дж. Бенкс у центр власної наукової концепції поклав розуміння культури та ролі, яку виконує кожен народ у суспільстві. Ідеально вважав відкритість суспільства до різних культур, головну мету полікультурної освіти вбачав у формуванні міжкультурної компетенції. Ідеальне суспільство, на переконання вченого, – це суспільство різноманітних можливостей для людей різних етнічних, культурних та соціальних груп. Саме в такому суспільстві, на його думку, представники різних культур будуть зберігати культурну самобутність та ефективно взаємодіяти з представниками інших культур [2, с. 8].

У розвитку полікультурної освіти у США Дж. Бенкс виокремлює чотири періоди. Перший період пов'язаний із звертанням педагогів, що займалися історією та культурою етнічних меншин, про внесення поняття загальної інформації та теорії етнічного навчання до шкільної навчальної програми. Це був період етнічного навчання. Другий період бере початок від розуміння педагогами необхідності шкільної реформи, яка б відповіла на особливі та унікальні потреби учнів-представників етнічних меншин та сприяла розвитку демократичних расових та етнічних взаємин між учнями. Цей період пов'язаний із появою багатоетнічної освіти, метою якої було створення структурних і системних змін в загальноосвітній школі та рівність у здобутті освіти усіма учнями. Третій період – це час включення до навчальних планів шкіл коледжів та університетів культурних здобутків етнічних меншин. Четвертий період характеризується розвитком теорії і практики, пов'язаних із проблемами расових, класових і статевих стосунків [3, с. 120].

Дж. Лінч у праці «Полікультурна освіта: принципи та практичне застосування» запропонував поділити розвиток полікультурної освіти у Великій Британії на п'ять періодів: від повного занепаду полікультурної освіти наприкінці Другої світової війни, до сучасного періоду антирасист-

ських навчальних стратегій та усунення расових упереджень [11].

У праці «Полікультурне громадянство: ліберальна теорія прав меншин» В. Кімлічка називає Канаду однією з небагатьох країн, яка визнає себе поліетнічною і багатонаціональною [9, с. 22]. Підтримка етнічних груп допомагає швидкому оволодінню мов сучасними іммігрантами, їх культурній участі у розвитку держави та спілкуванню з іншими культурами. Водночас державна політика сприяє збереженню іммігрантами власної культурної спадщини шляхом впровадження у школах вивчення рідної мови. Щодо розвитку полікультурної освіти у Канаді, науковці К. МакЛеод та Е. Кругли-Смольська відзначають чотири фази: перша – культурне підкріплення; друга – акцентування уваги на стосунках між різними етнічними групами; третя – антирасизм; четверта – полікультурне громадянство [12, с. 3 – 6].

Е. Верне відзначає: полікультурна освіта – це навчальна програма, в якій приділяється увага всім соціальним групам, незалежно від кількості учасників, і використовується з усіма соціальними групами, які мають свою культуру та сприяє розвитку взаємин з іншими культурами [15, с. 27].

Довготривалим процесом, який потребує розширення та пристосування до умов, що постійно змінюються називає полікультурну освіту Г. Верма [14, с. 109]

Натомість К. Слітер і К. Грант зазначають, що полікультурна освіта пов'язана із утисками і соціальною структурною нерівністю, яка базується на расовій, класовій, статевій належностях. Вона готує майбутніх громадян (студентів) перебудувати суспільство так, щоб освіта краще слугувала інтересам усіх груп [5, с. 182].

Основна мета полікультурної освіти, на переконання Д. Хупс, полягає у підготовці учнів до життя у культурно-плюралістичному суспільстві. Науковець підкреслює важливість зв'язку полікультурної і глобальної освіти, наголошує на досягненні знань та вмінь взаємодії різних культур між собою в умовах загального

простору, на необхідності спеціальної підготовки педагогів для роботи з учнями різних етнічних груп [7, с. 12].

Успішний розвиток полікультурної освіти нерозривно пов'язаний з етнічною свідомістю людей, тому в програмах шкільної освіти має бути вивчення всієї етнічної різноманітності країни і власної культури [6, с. 188].

Отже, полікультурна освіта – це нова га-лузь у педагогічній науці, метою якої є створення можливостей для освіти людей різної расової, етнічної, соціальної чи культурної приналежності. В умовах інтенсивної міграції населення її роль в сучасному світі лише зростає, а тому сьогодні постає необхідність розробки теоретико-методологічних засад полікультурної освіти.

Література:

1. Коджаспирова Г. М. Педагогический словарь : для студ. высш. и средн. пед. учеб. заведений / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : ИЦ «Академия», 2003. – 176 с.
2. Banks J. A. Multicultural Education: Historical Development, Dimensions, and Practice / J. A. Banks // *Review of Research in Education*. – 1993. – Vol. 19. – P. 3–49.
3. Banks J. A. Cultural Diversity and Education: Foundations, Curriculum and Teaching / James A. Banks. – University of Washington. – 384 p.
4. Baker G. Multicultural Imperatives for Curriculum Development of Teacher Education / G. Baker // *Journal of Research Anddevelopment in Education*. – 1977. – № 11(1). – P. 70–83.
5. Duarte E. Foundational Perspectives in Multicultural Education / Eduardo Duarte, Stacy Smith. – Longman, 2000. – 374 p.
6. Garcia E. Understanding and Meeting the Challenge of Students Cultural Diversity / E. Garcia. – Boston, MA : Houghton Mifflin Company, 1994. – 319 p.
7. Hoopes D. Intercultural Education / D. Hoopes. – Phi Delta Kappa, 1980. – 38 p.
8. Jary D. Dictionary of Sociology / Jary, D & Jary, J. Collins. – Glasgow : HarperCollins, 1995. – 750 p.
9. Kymlicka W. Multicultural Citizenship : A Liberal Theory of Minority Rights / W. Kymlicka. – Oxford : Clarendon Press, 1995. – 280 p.
10. Local Government Act 1966, Section 11 [Electronic resource]. – URL: <http://www.nationalarchives.gov.uk/ERORecords/HO/421/2/reu/gr ant.htm>
11. Lynch J. Multicultural education: principles and practice / J. Lynch. – London : Routledge and Kegan Paul, 1986. – 229 p.
12. Multicultural Education: A Place To Start : A Guide-line for Classrooms, Schools and Communities / Editors: K. A. McLeod & E. Krugly-Smolka. – Ottawa : CASLT, 1997. – 24 p.
13. Multicultural and multilingual education in immigrant countries// Verma, G. Multicultural Education: research in UK and other countries. Wenner-gren center. International symposium 148 series; edited by Torsten Husen, Susan Oppen. – PERGAMON PRESS, 1983. – Vol. 38. – 175 p.
14. The International Encyclopedia of Education. – Oxford, 1994. – V. 7.
15. Verne E. Multicultural education policies, a critical analysis / E. Verne // *Multicultural education*. – Paris : Centre for Educational Research and Innovation, OECD, 1987. – Pp. 26–63.

STUDENT-TEACHER PARTNERSHIP IN INNOVATIVE EDUCATION ENVIRONMENT

Ostafiychuk O.D.

ESP Teacher, Petro Mohyla Black Sea National University

Abstract. *The world is changing and global issues make people reconsider their view on the process of learning and teaching. Teachers as examples have to prove they are proactive and interested in their own and their students' progress. Importance of collaboration for a student and a teacher is crucial nowadays. It is a key element for teachers who are ready to accept challenges and build partnership with their students. It is the means for teachers to be taught how to share and to teach so as to gain beneficial results.*

Key words: innovative, education environment, learning, teaching, partnership, sharing knowledge.

State standards of education in the 21st century put forward new requirements for teaching foreign languages. These requirements arise under conditions of globalization, i.e. the global process of integration and unification in the fields of economy, politics and culture, which covers all aspects of society, people living in different countries and on different continents.

The modern world offers a lot of opportunities for teachers to find new ways to realize their potential. This allows them to travel, to broaden their views and gain new experience.

If teachers can organize their own learning and facilitate their own process of learning, they will be able to facilitate students' process of learning, which can make them be engaged in the process itself and be initiative. [1]

The main issue of development in all spheres is lack of motivation. For some it is about material side, for others it is absence of any desire completely. Nobody seems to be interested in the development. Teachers are certain examples for their students, in other words, they are leaders. [6] Being a good example of a good leader they motivate others to reach their level of excellence. Teachers claim that their lack of motivation is based on the system of education where professional development does not interest the authority. [2]

Now we can notice that changes have been great. We have resources that can be used by

all teachers all over the world. There is an access to authentic resources such as newspapers and magazines online, dictionaries and English-English dictionaries online.

This is the way to form reliable partnership where teachers make sure they are ready to foster students' interest through innovative methods of teaching by means of using new technologies.

Thus, in case of using modern ways in teaching foreign languages with the help of innovative technologies teachers can make the process interactive and captivating. Students like when they can do something at the class. They need to be able to cooperate and collaborate with others by means of forming such necessary life skills. [3] Teachers can apply the topics and situations that bother students to their class environment. It is the way to form life skills and fast reaction to fast changing conditions and requirements.

Forming skills is not always rewarding as it takes time and understanding because students can get offended and feel frustrated. Teachers need to teach them how to deal with such aspects as

- problem solving,
- critical thinking,
- being creative, active and proactive,
- collaboration.

As always, students need patterns and motivation. In order to learn how to think critically

it is necessary not only to tell them what it is, but also how to understand it and then to apply. It takes time and energy to make yourself think and take into account different points of view. If this skill is formed successfully, it will be much easier for a student to form one more significant skill as problem solving.

It is not only about problems in studying, but also about real life problems. At this stage students are taught to deal with real problems they might come across in their own lives. While solving problems they might need one more skill which is thinking critically. In this case the students are taught to look at the situation from different angles and suggest as many options as possible. They can look for the information in many sources, mostly electronic ones. They learn how to sort the facts and numbers and use them for their benefit. Creativity in modern conditions teaches students how to interpret the reality full of various opportunities. Being active, and what is more important proactive, they learn how to be initiative and form the circle of questions they need to find the answers to. When the students are already aware of the previous parts of their personal and educational development, they are ready to collaborate. [5] Collaboration is the highest level of student-teacher partnership because they work to reach one common aim, which is being able to listen to others and finding proper solutions.

Being able to find various sources for preparing and looking for additional materials students become ready for autonomous learning. This is how it is possible to form innova-

tive learning environment. It is how they can see what is behind just the process of learning. They learn how to form their own schedule and manage time to get ready for every task and test. Shaping this skill is highly important to every person in his/her life.

First, the teacher collaborates with students and then, already being aware of their needs and making conclusions about shifts in teachers' work, s/he collaborates with other teachers and students. This is the way the teacher can contribute to his/her own professional development and other teachers' as well. Then, proactive teachers with their own initiative are able to meet their own and their students' needs. These teachers are strong leaders who are highly motivated and have a goal and an idea of the outcome at the end.

REFERENCES

1. Dudley-Evans (2001): Dudley-Evans, T., English for specific purposes. In: Carter, R., Nunan, D. (Eds.), *Teaching English to Speakers of Other Languages*. Cambridge University Press, Cambridge, 2001. - PP. 131 - 136.
2. Glattenhorn, A. (1987). Cooperative professional development: Peer centered options for teacher growth. *Educational Leadership*, (3) 45, 31-35.
3. NEA. 2011. Teacher Leader Model Standards Teacher Leadership Exploratory Consortium. – Режим доступа: <http://www.nea.org/assets/docs/TeacherLeaderModelStandards2011.pdf> / (Дата обращения: 20.08.2015).
4. Quattlebaum, S. (2012). Why Professional Development for Teachers is Critical. – Режим доступа: <http://evollution.com/opinions/why-professional-development-for-teachers-is-critical/> (Дата обращения: 09.08.2015).
5. Smith, W. (2012). Knowledge Management As A Model For Education. – Режим доступа: <http://evollution.com/opinions/knowledge-management-as-a-model-for-education/> (Дата обращения: 24.08.2015).

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

А. С. Лесик

кандидат педагогічних наук, доцент

(Бердянський державний педагогічний університет), Україна

Ключові слова: толерантність, терпимість, особистість, доброчесність, поблажливість, витримка.

Keywords: tolerance, identity, integrity, forbearance, endurance.

Розвиток толерантності є об'єктивною потребою сучасного суспільства. Оскільки тільки толерантна особистість, здатна конструктивно взаємодіяти з оточуючими, здатна сміливо розробляти власні стратегії поведінки, готова жити і працювати в безперервно мінливому сучасному світі, самостійно мислити, здійснювати моральний вибір і нести за нього відповідальність перед собою і суспільством в цілому.

Феномен «толерантність» викликає значний інтерес сучасної науки і розглядається у філософії, етиці, соціології, політології, психології, педагогіці. Етимологія слова «толерантність» походить від латинського «tolerancia», яке має три значення: стійкість, витривалість; терпимість; допустиме відхилення. Ключовим змістом усіх цих термінів є відсутність небажаної реакції індивіда в ситуації, коли вона можлива або практично вимушена [3, 8].

Проблема толерантності знаходить своє відображення ще в античній філософії. Так, мислителі Давньої Греції Протагор, Демокрит, Сократ, Платон, Аристотель висловлювали думки щодо значення толерантності. Зокрема, Протагор (481–411 роки до н. е.) бачив в основі гуманних відносин ненасильство й порозуміння.

Демокрит (460–370 роки до н. е.) визначав, що вміння співчувати, відсутність заздрощів і злорадства допомагають людині самовіддано любити інших. Мету виховання він убачав у досягненні доброчесності [4].

За Сократом (469–399 роки до н. е.), вищим проявом моральності є добродійність, сутність якої полягає у знаннях. На думку мислителя, людина стає доброю завдяки засвоєнню понять про доблесть і благо та проникненню в сутність свого характеру. Сократ висловлював думку про значущість толерантності, яка ґрунтується на тому, що «краса одного тіла споріднена красі будь-якого іншого і якщо прагнути ідеї прекрасного, то безглуздо думати, нібито краса в усіх тіл не одна й та сама» [7, с. 16].

Основною ідеєю філософії Платона (427–377 роки до н. е.) виступає ідея блага, яка задовольняє всі вимоги високої добродійності. Він стверджував, що становлення гуманності в ідеальному суспільстві здійснюється головним чином шляхом виховання [2].

На думку мислителя Аристотеля (384–322 роки до н. е.) людина, є вільною у виборі дій і відповідальна за свої вчинки. У творі «Нікомахова етика» він висловлював ідею про терпимість, описував особливий душевний стан людини, що дає їй змогу «...однаково поводитися з незнайомими та знайомими, близькими та сторонніми» [1, с. 138]. Він зазначав, що «...кращим варто вважати не того, хто «здійснює добродійності стосовно себе», а того, «хто чинить так стосовно інших, а це – важка справа» [1, с. 85].

Порівняно з іншими філософами, Епікур (341–270 роки до н. е.) вважав, що міра блаженства людського життя залежить

від помірності задоволень і бажань, а доброчесність і щастя є невіддільними одне від одного: щастя – мета, а доброчесність – засіб, що дозволяє досягти особистого щастя. «Мужність і розсудливість, стійкість перед мінливістю долі, збереження своєї моральної сутності, доброчесності дозволяють досягти щастя» [5, с. 55–56].

Отже, мислителі античності акцентували увагу на виявленні людиною своєї моральної позиції, вільному виборі дій, терпимості, добродійності, як вищому прояві моральності, «доробок античності представляє паростки гуманітарних тенденцій – націленість на людину як унікальне та найскладніше явище Космосу, вищу цінність і мету суспільства» [6, с. 32].

Таким чином, філософи-гуманісти епохи Відродження і Реформації визнавали толерантність як чинник збереження громадського миру, відстоювали ідеї віротерпимості та релігійної свободи, багатоманітності

рівноцінних культур, розуміли толерантність як визнання іншої точки зору, терпимість до відмінностей інших людей, релігій, культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Сочинения : в 4-х т. / Аристотель. – М. : Мысль. – 1984. – Т. 4. – 1984. – 830 с.
2. Асмолов А. Г. Психология личности: принципы общепсихологического анализа / А. Г. Асмолов – М. : Смысл, 2001. – 416 с.
3. Бондырева С. К. Толерантность (введение в проблему) / С. К. Бондырева, Д. В. Колесов. – М. : Изд-во Моск. психолого-социального института; Воронеж : Изд-во НПО «МОДЕК», 2003. – 240 с. – (Серия «Библиотека психолога»).
4. Демокрит. Антология мировой политической мысли : в 5 т. // Демокрит [руководитель проекта Г.Ю. Семигин]. – М. : Мысль, 1997 – .
5. Історія світової культури : навч. посіб. / за ред. Л. Т. Левчук. – К. : Либідь, 1994. – 320 с.
6. Нечерда В. Б. Педагогічні умови виховання толерантності у старших підлітків у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Валерія Борисівна Нечерда. – К., Ін-т проблем виховання НАПН України, 2014. – 332 с.
7. Філософія любови. – М., 1990.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ ВНЗ

Волошанська Ірина Володимирівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мовної та міжкультурної комунікації

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Гутиряк Оксана Ігорівна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри мовної та міжкультурної комунікації

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Ключові слова / Keywords: інноваційні методи/innovative methods, комунікативна компетентність/communicative competence, іноземна мова/foreign language, вчитель/teacher, студент/student, навчання/studies, ВНЗ/higher educational institution.

Проблема перегляду традиційної методики викладання іноземної мови є особливо актуальною, оскільки існує потреба до міжнародної взаємодії, зокрема в різних сферах англomовного спілкування. Виникає необхідність комунікативного володіння мовою, а саме застосування новітніх інтерактивних, особистісно-орієнтованих форм роботи. Вони спрямовані не лише на покращення якісного володіння мовою, але й на розвиток особистих якостей студентів. Сучасним фахівцям сьогодні не достатньо вміти прочитати та переказати текст, необхідно мати навички для ведення діалогу, дискусії, брати участь у виступах, презентаціях, добре розуміти доповіді та знаходити необхідну інформацію в Інтернет ресурсах іноземною мовою. Першочерговим завданням для викладача постає не лише навчити студентів лексичного та граматичного матеріалу, викладач повинен знайти засоби для досягнення значиміших результатів, сформувати комунікативну компетентність студентів в усіх вищезазначених ситуаціях.

Проблемам комунікативної компетентності, методам та формам інтерактивного іноземного навчання присвячено праці Н. Бордовської, О. Леонтьєва, У. Літлвуда, А. Михальської, Р. Мільруда, І. Максимова, Ю. Пасова, Т. Самосенкова, Ю. Ситнова, С. Шатілова, A. Chamot, A. Johns, W. Rivers та інших науковців. Інтерес до комунікативності не є випадковим, переваги методу безперечні, він набуває все більшого значення в навчанні іноземних мов. Зараз реалізуються та удосконалюються ці методи навчання. Останній аналіз праць свідчить про те, що комунікативний підхід є перспективним напрямом у методиці викладання іноземних мов і потребує подальшого вивчення.

Мета статті – проаналізувати інноваційні методи навчання для формування комунікативної компетентності студентів на заняттях іноземної мови нелінгвістичних ВНЗ з метою впровадження їх в навчальний процес.

Творче виховання особистості та застосування інноваційних методів навчання є метою модернізації освіти. Інноваційні тех-

нології навчання та особистісно-орієнтований підхід можуть бути реалізовані через інтерактивне навчання.

Інтерактивні методи передбачають співпрацю, ґрунтуються на принципі багатосторонньої взаємодії. Учитель виступає лише в ролі більш досвідченого організатора спільної роботи. Виключається можливість виникнення страху перед помилкою, адже мовлення стає не тільки метою, а й засобом для вирішення поставленого завдання. Нетрадиційні уроки стають надійним ґрунтом для впровадження інноваційного підходу до навчання.

На нашу думку, завдання учителя полягає у створенні такої невимушеної атмосфери, де б кожен студент почував себе вільно, прагнув до активності, самовираження, комунікації. Значення слова «interactive» – взаємодія, або те, що взаємодіє, впливає один на одного. Отже, інтерактивне навчання – це здатність до взаємодії, навчання за допомогою бесіди, діалогу, дії. Це метод, в якому той, хто навчається, є суб'єктом навчального процесу. Він не є слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається, пише, говорить, діє. Він заглиблений в процес спілкування. До важливих факторів під час інтерактивного навчання слід віднести цілеспрямованість та мотивацію студентів. Необхідно насичувати заняття інформативним змістом та ситуаціями, що сприятимуть розвитку самостійного навчання, критичного мислення, здатності до самореалізації.

К. Чала обґрунтовує необхідність використання позитивного досвіду вітчизняних і іноземних учених і практиків щодо творчого підходу у навчанні та вважає, що інноваційні методи навчання іноземних мов, які ґрунтуються на творчому підході, допомагають повністю розкрити потенціал студентів і сприяють розвитку та самовдосконаленню навчально-комунікативного процесу. У праці науковця виділено такі сучасні методи навчання іноземних мов: сугестопедія Г.Лозанова, мовчазний метод (Silent Way), природний підхід

(Natural Approach), метод повної фізичної реакції (Total Physical Response – TPR), Freire-педагогіка, метод соціалізованого навчання (Community Language Learning – CLL), TANDEM-метод, драма-педагогіка, метод екстенсивного навчання читання (Extensive Reading Method), ситуативний підхід (Situational Language Learning), метод навчання когнітивного коду (Cognitive Code Learning), метод проектів [5].

Ми цілком поділяємо думку автора щодо ефективності цих методів при вивченні іноземної мови та розглянемо детальніше деякі з них.

Ефективним методом навчання іноземної мови у ВНЗ вважаємо ситуативний метод. Л. Шапран аналізуючи кейс-метод (метод ситуативних вправ), вказує, що це інтерактивний метод навчання, який дозволяє наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності фахівців. Він сприяє розвитку винахідливості, умінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику проблем, спілкуватися іноземною мовою. Суть методу досить проста: для організації навчання використовуються описи конкретних ситуацій. Студентам пропонують осмислити реальну (або спеціально розроблену) ситуацію, опис якої одночасно відображає не тільки якусь практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні даної проблеми. Кейси надають можливість оптимально поєднувати теорію і практику. Педагог виділяє три види кейсів, які доцільно використовувати в процесі вивчення іноземних мов.

Практичні кейси, які в методиці викладання іноземної мови можуть бути пов'язані з бізнесовими розмовними темами, як то відрядження, вибір місця проведення конференції, бізнес-етика, маркетинг, вільна торгівля, тощо.

Аналітичні навчальні кейси. Робота над кейсом має на увазі аналітичне читання матеріалу (наприклад газетної статті), аналіз лексико-граматичних структур, заучу-

вання і тренінг нової лексики і, нарешті, постановку проблеми.

Компаративні кейси – дослідні кейси, які при вивченні іноземної мови можуть використовуватися на заняттях з метою вивчення країнознавчих аспектів і проблем культурних відмінностей країн, мова яких вивчається, і України.

Будучи інтерактивним методом навчання, метод кейсів викликає позитивне ставлення з боку студентів, які бачать в ньому можливість проявити ініціативу, відчути самостійність в засвоєнні теоретичних положень та оволодінні практичними навичками. Він дозволяє створити атмосферу реальної практики вирішення конкретних професійних завдань, інтенсифікувати заняття з іноземної мови у ВНЗ, зробити їх більш наближеним до реального життя і практично орієнтованими на майбутню спеціальність студентів [6].

Метод проектів є одним із способів активізації студентів у процесі навчання іноземних мов. Суть методу полягає у тому, що студент самостійно планує та створює свій проект, а викладач є лише організатором ідеї проекту. Для вирішення поставленої проблеми студент самостійно досліджує її, шукає шляхи виконання. Для цього йому потрібно володіти як творчими вміннями, так і знаннями з різних дисциплін. Часто у проект залучені студенти цілого класу, хоча може бути і індивідуальний проект. Студенти стають суб'єктами навчального процесу, активно діють, приймають рішення та несуть за них відповідальність. Важливо, що студенти з різними знаннями можуть однаково активно брати участь а в процесі набувати нові знання, вчитись спілкуватись та удосконалювати мовні навички. Проектне навчання значно підвищує мотивацію студентів, створюючи навчальний процес більш динамічним, відкриває свободу для викладацької діяльності [8, 51]. Саме викладачам іноземних мов слід використовувати проектну методику, адже її мета найтісніше пов'язана з метою та завданням комунікативності у навчанні та

забезпечує розвиток не лише мовних, але й творчих та особистих якостей студентів.

Студенти краще вчаться у невимушеної атмосфері. Гра на уроках іноземної мови дозволяє їм відчути себе вільними, долає бар'єр сором'язливості, створює атмосферу співпраці та взаємодовіри.

Вчені дають різну класифікацію ігор. Це граматичні, лексичні, фонетичні, орфографічні, аудіативні, мовні, рольові (популярного, казкового змісту, імітаційні та пізнавальні рольові ігри, рольові ігри ділового та світоглядного змісту). Ролі можуть бути: соціальні (лікар, робітник), які мають виховуючий вплив, міжособистісні (друзі, однокласники, супротивники), які сприяють особистісній орієнтації спілкування, психологічні (позитивна особистість, нейтральна або негативна особистість). І. Удовенко аналізуючи свій досвід роботи, вказує на доцільність проведення лексичних ігор зі студентами з більш високим рівнем знань. Педагог зазначає, що студенти активно беруть участь у грі «Explain the word», під час якої студенти мають пояснити термін зі спеціальності, не називаючи його. Академічна група розділяється на дві підгрупи та виділяється лімітований час (наприклад 1 хвилина) на пояснення трьох – п'яти термінів. Студенти повинні вгадати якомога більше слів [4].

Заслужують уваги прийоми мнемотехніки, які застосовуються для більш ефективного навчання іноземної мови. Мнемотехніка – гр. «мистецтво запам'ятовування». Пам'ять виконує при вивченні іноземної мови одне з найважливіших та найскладніших завдань, адже необхідно запам'ятати велику кількість незнайомих звуків, слів, граматичних структур. Прийоми мнемотехніки допомагають пов'язати певні поняття та предмети з асоціаціями, подіями та ін. (методи асоціацій, зв'язок, місць, метод ключових слів, метод візуалізації, метод графемних асоціацій, метод лінійного перекладу та ін.). Використання мнемотехнік дозволяє вирішити багато проблем та усунути з процесу вивчення малоефективне зубріння та повторення.

Суть таких прийомів полягає в певній структуризації матеріалу для запам'ятовування. Для цього залучають всі види пам'яті (когнітивну, емоційну та особистісну) з візуальною, акустично-вербальною базами (рима та ритм) та моторними опорами [9]. Застосування мнемотехнічних прийомів дозволяє ефективно запам'ятовувати та зберігати в пам'яті лексичні одиниці та граматичні структури.

Важливе значення в прийомах мнемотехніки а також інших інтерактивних та комунікативних методах навчання має візуалізація з використанням слайдів, фотографій, малюнків, таблиць і предметів. В. Кувшинов, підкреслюючи важливість використання кольорових слайдів, пропонує наступну форму роботи зі словами: a tree, an apple-tree, a garden, a forest [1, 22]. На великому екрані школярі бачать зображення дерева, ялинки, лісу, а також яблуні в саду в різні пори року (у кольорі навесні; улітку з яблуками на гілках з яскраво-зеленими листами; восени з побляклою листвою і запорошену снігом узимку). Наочність того, що зображено на слайдах, як правило, не вимагає витрат часу на семантизацію лексики та дає прекрасні результати. Часто візуалізація застосовується для комунікативних видів роботи, коли студентам пропонується описати, порівняти, доповнити побачене.

Для підвищення якості комунікативного навчання іноземної мови широкого використання набуває застосування мережі Інтернет, адже студенти радо спілкуються в режимі он-лайн, а прогалини у знаннях іноземної мови під час спілкування спонукають їх до самостійного вивчення мови.

Є. Полат, досліджуючи застосування комп'ютера, зазначав, що застосування комп'ютерів на уроках іноземної мови значно підвищує інтенсивність навчального процесу, засвоюється більша кількість матеріалу, ніж при традиційному навчанні. Крім того, цей матеріал закріплюється міцніше. Комп'ютер забезпечує і всебічний контроль за навчальним процесом. При використанні комп'ютера для

контролю досягається і більша об'єктивність оцінки, оскільки відбувається одночасна перевірка знань усіх учнів. Необхідно також зазначити, що комп'ютер нівелює такий негативний психологічний фактор, як страх відповідати під час традиційних занять – різні фактори такі, як дефекти мовлення, страх зробити помилку, невміння вголос формулювати свої думки. Залишаючись наодинці з комп'ютером, учень, як правило, не відчуває ніяковості і намагається проявити максимум своїх знань [2, 24]. Учні можуть брати участь в тестуванні, у вікторинах, конкурсах, олімпіадах, брейн-рингах, що проводяться по мережі Інтернет, переписуватися з однолітками з інших країн, брати участь в чатах, відеоконференціях та ін... Новітні комп'ютерні технології навчання дають змогу вчителю організувати самостійну роботу кожного учня. При навчанні аудіюванню кожен учень має змогу слухати діалоги іноземною мовою, при вивченні граматичних явищ кожен учень має змогу виконувати граматичні вправи, досягаючи кращих результатів і т.д. Найбільш ефективними на уроках англійської мови є такі комп'ютерні програми, як Triple play plus in English, English on holidays, English Gold, Hello, America!, Bridge to English, Professor Higgins, English for communication і т.д. Практично до будь-якого розділу підручника можна підібрати матеріал однієї з вищезгаданих програм та застосувати його на уроці як допоміжний засіб при введенні нового лексичного чи граматичного матеріалу [7, 34].

Позакласні заходи іноземною мовою також сприяють комунікативному розвитку студентів. Тут можна виділити і переваги, оскільки на позакласних заходах студенти почувують себе більш розкуто, проявляють ініціативність, творчість, вільно висловлюють свої думки. На позаурочних заходах студенти пізнають життя людей, історію, культуру, традиції, літературу, фольклор країни, мова якої вивчається. Студенти відповідають на запитання під

час проведення вікторин, обговорюють теми та виражають свої думки за круглим столом, працюють у командах, відстоюючи їх, тим самим докладають максимум зусиль для перемоги. Часто, готуючись до позаурочного заходу, студенти опрацьовують різну інформацію іноземною мовою, займаючись таким чином самоосвітою та саморозвитком. Отже, позакласна робота є одним з ефективних способів розвитку комунікативних навичок іноземної мови.

При вивченні іноземної мови слід звертати увагу на самостійну роботу студентів, адже часто кількість годин, виділена на вивчення іноземної мови у нелінгвістичних ВНЗ, є недостатньою. Студенти можуть виконувати пошукові та дослідницькі роботи іноземною мовою. Викладач виконує роль консультанта, який планує роботу студентів та, при необхідності, допомагає вказати на шляхи вирішення поставлених завдань.

Для успішного застосування вищевказаних інноваційних технологій необхідно дотримуватись певних принципів навчання. О. Пометун зазначає, що будь-яка інтерактивна технологія повинна відповідати основним критеріям технологічності; системності (наявності логіки процесу, взаємозв'язку частин, цілісність), керованості (планування процесу навчання), ефективності (технологія повинна вибиратись відповідно до результатів і оптимальних затрат, гарантувати досягнення певного стандарту навчання), відповідальності (можливості застосування в інших однотипних навчальних закладах іншими суб'єктами) [3].

Отже, для розвитку комунікативних здібностей студентів на заняттях іноземної мови необхідно застосовувати різноманітні інноваційні методи та прийоми: ситуативні, такі як тематичні бесіди, дискусії, інтерв'ю, круглі столи, конференції, захист проєктів, рецензування й реферування, спілкування в електронній пошті та Інтернеті з наступним обговоренням отриманої інформації, рольові ігри, вікто-

рини. Слід проводити позаурочні заходи, залучати студентів до самостійної роботи. При цьому пам'ятати, що відсутність страху, авторитаризму, залучення студентів до творчої діяльності, до самовираження, створення комфортного психологічного клімату між студентами та викладачем є необхідними умовами для активного і вільного розвитку особистості під час реалізації діяльнісної сутності комунікативно-орієнтованого навчання іноземної мови.

Література:

1. Кувшинов В.И. О работе с лексикой на уроках английского языка / В.И. Кувшинов // ИЯШ, 1995. – № 5. – С. 20 – 24.
2. Полат Е.С. Интернет на уроках иностранного языка / Е.С. Полат // Иностранные языки в школе. – 2001. – № 3. – С. 24.
3. Пометун О.И. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. – метод. посіб. / О.И. Пометун, Л.В. Пирожено; За ред. О.И. Пометун. – К.: А.С.К., 2005. – 192 с.
4. Удовенко І.В. Використання ігрових ситуацій як засіб стимулювання мовленнєвої діяльності студентів немовних / І.В. Удовенко. – Програма і матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах» (27 травня 2015 р.). – К.: НУХТ, 2015. – С. 71 – 72.
5. Чала К.М. Інноваційні технології та методи викладання іноземних мов / К.М. Чала. – Програма і матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах» (27 травня 2015 р.). – К.: НУХТ, 2015. – С. 73 – 74.
6. Шапран Л.Ю. Інтенсифікація навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей У ВНЗ з використанням інтерактивних методів навчання / Л.Ю. Шапран. – Програма і матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні методи викладання іноземних мов у немовних вищих навчальних закладах» (27 травня 2015 р.). – К.: НУХТ, 2015. – С. 78 – 80.
7. Шаннікова Л. М. Особливості застосування мультимедійних технологій на уроках іноземної мови на початковому рівні навчання [Електронний ресурс] / Л. М. Шаннікова. – Режим доступу: <http://www.confcontact.com/2009specpr/shanni.htm>.
8. Howell R.T. The Importance of the Project Method in Technology Education / Robert T. Howell // Journal of Industrial Teacher Education. – No 31 (3), 2003. – P. 45-57.
9. SOMMER L.M. Gutes Gedächtnis leicht gemacht / L.M. Sommer. – Wien.: Hubert Krenn VerlagsgesmbH, 2003. – 139 S.

АНАЛІЗ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ І ШЛЯХІВ ЇХ УНИКНЕННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

Костюк Марина Іванівна

Викладач

Вінницький національний медичний університет

Ключові слова: лікар, пацієнт, комунікативний бар'єр, успішне спілкування, дискусія

Keywords: doctor, patient, communicative barrier, successful communication, discussion

Підвищення вимог до сучасних установ здоров'я людини диктує необхідність бездоганної підготовки майбутніх медиків. Серед цих вимог набуває все більшого значення професійно спрямована комунікативна компетенція лікарів. Розвиток та вдосконалення вміння спілкуватись є важливим чинником у становленні сучасного фахівця-медика. В зв'язку з цим постає проблема навчання студентів-медиків веденню комунікації між лікарем і пацієнтом, а саме, якими засобами (вербальними, невербальними, технічними) та видами спілкування повинен оволодіти майбутній лікар. Підґрунтям розвитку особистості майбутнього лікаря мають бути такі якості, як конгруентність, емпатія, толерантність, ідентифікація та рефлексія. Процес взаємодії майбутніх медиків з пацієнтами переповнений низкою труднощів. Однією із них є комунікативний бар'єр.

Поняття «комунікативний бар'єр» у вищій школі розглядається як феномен, що виявляється у вигляді зовнішніх і внутрішніх ознак тривожності й призводить до блокування ефективного спілкування у процесі її вивчення, що спричиняється недостатньою мотивованістю навчання, неадекватною самооцінкою, несприятливою атмосферою та відсутністю навичок, необхідних для реалізації процесу спілкування. Комунікативні бар'єри – бар'єри утрудненого розуміння, що ускладнюються також різними причинами: недостатній рівень володіння іноземною мовою; утруднене сприйняття мови на слух внаслідок

фонетичних особливостей різних соціально-етнічних груп; незнання соціальних норм, ритуалів поведінки, а також культурних традицій. [3, с. 105-106] Окрім того, результати аналізу психолого-педагогічної літератури [1; 5; 7] можна виділити різні види комунікативних бар'єрів. Науковці розрізняють комунікативні бар'єри за причиною та сферою їх виникнення, важкістю перебігу, ступенем впливу на успішність спілкування та психологічними наслідками для особистості, за шляхами їх усунення, ступенем нервово-психічної напруги та блокування тощо. Шляхи подолання бар'єру обираються в залежності від його виду.

До класифікації комунікативних бар'єрів існує декілька підходів. Л. Е. Орбан-Лембрик виокремлює фонетичний, семантичний, стилістичний, логічний, смисловий бар'єри. Фонетичний бар'єр становить перешкоду, створену особливостями мови того, хто говорить. Учасники комунікативного процесу спілкуються різними мовами і діалектами, мають суттєві дефекти мови та дикції, перекичують граматичну структуру мовлення. Це й невиразна мова, також мова, якій властива велика кількість слів-паразитів, скоромовка, дуже голосна або тиха мова, шепотіння та ін. Особливість семантичного бар'єру полягає у незбіганні в системах значень партнерів з комунікації – тезаурусів, поняттєво-категорійного апарату мови з відповідною смисловою інформацією. Причини виникнення полягають у тому, що партнери користуються однаковими знаками і словами для по-

значення різних речей; це обмежений лексикон в одного зі співрозмовників; невідповідність між мовними засобами, які використовує комунікатор, і мовними ресурсами реципієнта; індивідуальні особливості реципієнта, його здатність оперувати мовою як засобом мислення та ін. Природа смислового бар'єру – у непорозумінні між людьми, яке є наслідком того, що одне повідомлення має для них різний смисл – суб'єктивний зміст, якого набуває слово у конкретному контексті, конкретній ситуації спілкування. Слово у різних ситуаціях може мати неоднаковий сенс, який є завжди індивідуально-особистісним, він сформований у свідомості того, хто говорить, але необов'язково є зрозумілим тому, хто слухає. Причинами цього є: незбігання смислів висловлювань, прохань, наказів, ігнорування поглядів, цінностей, системи особистісних смислів співрозмовників, відмінності у знаннях, життєвому досвіді тощо. Стилістичний бар'єр виникає через невідповідність стилю мови комунікатора та ситуації спілкування або стилю мови й актуального психологічного стану реципієнта. В його основі може бути: панібратська манера спілкування; використання стилю спілкування, який може бути недоречним, занадто складним, не відповідати комунікативній ситуації та намірам партнера; використання стилю, що має примусові аспекти; неправильна організація повідомлення, форма і зміст якого не відповідають один одному або інформація передається науково – канцелярським стилем. [4, с. 273-275]

Вважаємо, що дієвим методичним прийомом, який дає змогу студентам стати активними учасниками навчально-виховного процесу та подолати комунікативні бар'єри є дискусія. Необхідність аргументації власної позиції надає їм можливість вивчити свої індивідуальні особливості та віднайти власний неповторний стиль вербальної та невербальної комунікації, спонукає учасників до активної самоосвіти, пошуку додаткової літератури з досліджуваної проблеми,

сприяє підвищенню самооцінки. Наприклад, проведення жвавих дискусій на заняттях є не лише професійно спрямованим, цікавим для студентів, що спряло жвавому обговоренню і дозволило учасникам виявити здатність оригінально і творчо мислити, висловити власні пропозиції, аргументовано вести дискусію та знаходити нестандартні рішення щодо шляхів попередження проблеми. Слід зазначити, що одним з найважливіших індивідуальних навиків вдосконалення комунікацій майбутнього лікаря під час дискусії вважається розвиток умінь слухати. Бути добрим слухачем означає, що особа повинна підготуватися слухати, не перебиваючи того, хто говорить, сконцентруватися як на словах, так і на їхньому значенні, бути терплячою і давати достатньо запитань. Передусім це умінь слухати пацієнта. Таке умінь допоможе заслужити довіру. Бути гарним слухачем є одним із ключових умінь сучасного лікаря. Професіоналізм лікаря визначається не тільки тим, наскільки добре він знає етіологію і патогенез хвороб, методи їх діагностики та лікування, але і його вмінням консультувати, тобто спілкуватися, вчити, радити. Умінь лікаря спілкуватися визначає його взаємини з хворим – тільки завоювавши довіру хворого, можна зібрати детальний анамнез, пояснити, що від нього вимагається в процесі лікування. Досвідчений фахівець викладає свої думки так, щоб вони були доступні, не породжували тривогу. Він уміє не підірвати довіру до себе і не відняти у хворого надію на успіх лікування. [6, с. 109-110]

Крім цього, для подолання комунікативних бар'єрів важливе вміння управління увагою, що передбачає залучення та підтримку уваги того, хто слухає, до того, хто говорить, тобто лікаря і пацієнта. Для цього застосовуються наступні прийоми:

прийом «нейтральної фрази» ґрунтується на тому, що на початку консультації, розмови, повідомлення вимовляється певна фраза, яка може бути не пов'язана безпосередньо з основним матеріалом, але з певних

причин має значення, смисл і цінність для всіх присутніх, тому привертає увагу;

прийом «залучення» застосовується на початку виступу і виявляється у поганій вимові, тихому голосі, монотонності, нерозбірливості тощо. В цьому випадку слухачі мають докладати додаткових зусиль, щоб щось зрозуміти, що і зумовлює концентрацію їх уваги, яку мовець у подальшому має підтримувати адекватними зусиллями;

прийом установлення зорового контакту між партнерами зі спілкування. Дивлячись на іншого, людина показує, що готова слухати, відводить погляд, коли не бажає спілкуватися. Прийом «нав'язування ритму» реалізується зміною тональності, швидкості, тембру, інтонації голосу тощо. Оратор ніби пропонує тому, хто слухає, свою послідовність вербальної взаємодії, сприйняття інформації;

прийом акцентування застосовується тоді, коли необхідно акцентувати парнерів на визначені, важливі моменти щодо інформації, повідомлення, ситуації тощо. [2, с. 208-209]

Аналіз комунікативних бар'єрів і шляхів їх уникнення й подолання сприяє досягненню мети та завдань спілкування, ефективній та плідній взаємодії, гармонізації взаємовідносин лікаря і пацієнта. Комунікативні бар'єри у спілкуванні різноманітні, зумовлені неоднаковими чинниками. Тому дуже важливо розуміти їх природу, причини і умови виникнення та

розв'язання. Найголовніше – усвідомлювати важливість і дотримуватися нормальних людських взаєминб а особливо у сфері медичного обслуговування. Треба зважити, що неможливо отримати позитивний результат без поваги, розуміння і терпіння до особистості пацієнта.

Список використаної літератури:

1. Глазкова І.Я. Комунікативні бар'єри : сутність, причини появи, типологія / І.Я. Глазкова // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ : СДПУ, 2011. – Вип. IV. – Ч. I. – С. 250 –260.
2. Козирев М. П. Комунікативні бар'єри спілкування та шляхи їх подолання. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Львів: 2014. – Вип. I. - 279 с.
3. Кондратюк А.Л. Формування інтеркультурних комунікативних умінь у студентів немовних спеціальностей у процесі гуманітарної підготовки: дис. на здобуття наукового ступеня канд. педагогічних наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / А.Л.Кондратюк. – Житомир, 2014 – 221 с.
4. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навчальний посібник / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.
5. Федосова Г. Л. Соціально-психологічні умови подолання комунікативних бар'єрів студентської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.05 – соціальна психологія; психологія соціальної роботи / Г. Л. Федосова. – К., 2007. – с. 379.
6. Черешнюк Г.С., Черешнюк Л.В. «Організаційні основи загальної практики – сімейної медицини». Посібник – Вінниця: ФОП Данилюк В.Г., 2013. – 184с.
7. Яковлева Н. В. Психолого-педагогічні умови подолання комунікативних бар'єрів у процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Н. В. Яковлева. – К., 2003. – 20 с.

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСАД МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Сирова Ю.В.

Здобувач кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності
Українська інженерно-педагогічна академія

Ключові слова: історія педагогіки, дошкільна освіта, методична робота.

Key words: history of pedagogy, preschool education, methodical work.

Сучасні реалії, об'єктивні потреби вдосконалення системи освіти, виховання та розвитку дітей зумовлюють необхідність підвищення ролі та значення методичної роботи в дошкільному навчальному закладі, роблять науковий аналіз та практичне її вдосконалення актуальною проблемою сьогодення.

Становлення та розвиток організаційно-педагогічних засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах тісно пов'язаний з розвитком усієї дошкільної педагогіки. Великого значення для розвитку теоретичних положень методичної роботи в дошкільних навчальних закладах мали педагогічні погляди Я.А. Каменського. Д. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Й.Г. Песталотці. Однак впродовж багатовікової історії педагогічної думки, своєрідність методичної роботи у дошкільних навчальних закладах не виділялась. Міркування більшості дослідників про особливості методичної роботи вихователів представлені лише окремими непрямыми висловлюваннями.

Установлено, що теорія та практика організації методичної роботи у дошкільних навчальних закладах систематично почала розвиватися у XIX ст., коли було засновано ряд дошкільних навчальних закладів. Так, у 1832 р. при Гатчинському виховному будинку відкрили невелику експериментальну школу для малолітніх дітей. У стінах школи було розроблено

ряд методичних рекомендацій щодо організації роботи педагогічного персоналу, щодо застосування правильних методів навчання і виховання [2].

З'ясовано, що у XIX ст. концепція організації методичної роботи у дошкільних навчальних закладах піднялась на новий щабель розвитку. Так, у 30-40-ві роки XIX ст. склалася педагогічна система Ф. Фребеля, яка включала багато прогресивних ідей: уявлення про дитину як про особистість; створення спеціальних установ для виховання дітей – «дитячого садка»; затвердження гри, як основи виховання в дитячому садку; розробка дидактичних матеріалів, змісту занять в дитячому садку; створення установи для підготовки вихователів.

Варто зазначити, що найбільш важливу роль в розвитку дошкільної педагогіки в Україні зіграла педагогічна система К.Д. Ушинського. Установлено, що з 60-х рр. XIX ст. в практичній і теоретичній діяльності Є.Н. Водовозової, А.С. Симонович, Є.І. Конрадї та інших послідовників К.Д. Ушинського відпрацьовувалися і осмислювалися особливості системи дошкільного виховання. Так, А.С. Симонович (1840-1933) багато значення надавала методичній роботі з вихователями, наголошувала на необхідності постійного удосконалення педагогічних умінь та навичок працівників дошкільних навчальних закладів, закликала до обміну досвідом. З цієї

метою педагог започаткувала видання перший російського журналу з дошкільного виховання «Дитячий сад» [1].

Варто зауважити, що у кінці XIX – на початку XX ст. питанням організації методичної роботи педагоги дошкільних навчальних закладів почали приділяти досить багато уваги.

Зазначимо, що у 1918 р. було організовано спеціальний дошкільний відділ. Установлено, що у цей час було визначено основний тип дошкільного закладу – 6-годинний дитячий сад. Вимоги до організації, змісту і методам роботи були викладені в «Інструкції з ведення дитячого садка». Відповідно до цієї інструкції розроблялися методичні посібники.

Розвитку питань організації методичної роботи у дошкільних навчальних закладах сприяли загальнодержавні з'їзди з дошкільного виховання (1919, 1921, 1924, 1928), в яких брали участь вчені в галузі педагогіки і психології (П.П. Блонський, С.Т. Шацький, К.М. Корнілов), педіатрії і гігієни дітей (Е.А. Аркін, В.В. Гориневський, Г.Н. Сперанський), мистецтва та художнього виховання (В.Н. Шацька, Е.А. Флерина).

У ході наукового пошуку з'ясовано, що до кінця 30-х рр. склалися основні теоре-

тичні положення радянської дошкільної педагогіки. У 1934 прийнята перша програма роботи дитячого садка. Установлено, що у 1938 р. були розроблені статут дитячих дошкільних закладів і програмно-методичні вказівки під назвою «Керівництво для вихователів дитячих садків».

Післявоєнні роки стали суттєво новим етапом у розвитку організаційно-педагогічних засад методичної роботи в дошкільних навчальних закладах України. У цей час було покладено початок ґрунтовним теоретичним розробкам у цій галузі, визначено зміст, форми та методи методичної роботи у дошкільних навчальних закладах.

Отже, розвитку теоретичних питань методичної роботи у дитячих освітніх закладах сприяли праці Я.А. Коменського, Ж.Ж. Руссо, Й.Г. Песталоцці та ін. Період першої половини XX ст. став новим етапом на шляху узагальнення та систематизації особливостей методичної роботи у дитячих садках.

Література:

1. Романюк Л.В. Практикум по истории общей и дошкольной педагогики. М.: Владос, 2001. – 176 с.
2. История дошкольной педагогики в России. Хрестоматия / Сост. С.В. Лыков, Л.М. Волобуева; под ред. С.Ф. Егорова. М.: Академия, 2000. – 520 с.

СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ УНИВЕРСИТЕТОВ В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ

Бульвинская О.И.

кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник отдела интеграции высшего образования и науки Института высшего образования Национальной академии педагогических наук Украины

Ключевые слова: коммуникация, компетентности, высшее образование, коммуникативные компетентности, интеграция высшего образования и науки.

Keywords: communication, competences, higher education, communication competences, integration of higher education and science.

Переход человечества к новому цивилизационному этапу своего развития требует изменения образовательной парадигмы, перехода от образования, ориентированного на усвоение накопленного человечеством массива знаний, к глобальной системе открытого, гибкого, индивидуализированного, непрерывного образования и самообучения в течение всей жизни человека. Эффективное развитие государства возможно лишь при условии функционирования качественного образования, которое является одним из важнейших импульсов развития общества. А поскольку коммуникация является определяющим условием, следствием, содержанием, формой образования, от качества коммуникативных процессов в конечном итоге зависит качество высшего образования. Поэтому высокий уровень развития коммуникативных компетентностей преподавателей высших учебных заведений, трансформация традиционной коммуникативной роли преподавателя – от транслятора готовых знаний к фасилитатору, модератору, тьютору – выступает весомым фактором качественной подготовки специалистов-исследователей.

Коммуникативные компетентности, как правило, относят к трансверсальным

(общим, универсальным, ключевым), то есть таким, которые «формируются у соискателя высшего образования в процессе обучения по данной образовательной программе, но имеют универсальный характер и могут быть перенесены из контекста одной образовательной программы в другую» [4, с. 24]. Трансверсальные компетентности являются общими для любой профессии и любой ступени высшего образования; они могут быть применены для решения проблем не только в профессиональном контексте и позволяют личности адаптироваться в сложном меняющемся мире.

Следует отметить, что в современном обществе растет необходимость в специалистах, которые, кроме специальных знаний и умений, обладают еще и коммуникативными. Коммуникативная компетентность, выступая ведущим фактором эффективного общения, во многом определяет успешность и конкурентоспособность личности и всего трудового коллектива. Причем необходимость коммуникативного образования отмечается в различных профессиональных областях, включая те, которые традиционно не нуждались в коммуникативных компетентностях (скажем, инженерии или сельское хозяйство).

В профессиях «человек – человек», к которым относится и преподавательская деятельность, коммуникативные компетентности следует относить к профессиональным, ведь эффективность профессиональной педагогической деятельности зависит от уровня сформированности коммуникативной компетентности у преподавателей. Коммуникация является определяющим условием, содержанием, формой, следствием образования. Деятельность учебных заведений имеет коммуникативную основу: транслируются устоявшиеся знания, анализируются актуальные научные проблемы, определяются пути, методы, способы их решения, выдвигаются новые гипотезы, уточняются формулировки понятий, интерпретируются результаты мировых научных исследований и т.д. Следовательно, коммуникативная компетентность является одной из важнейших составляющих профессиональных компетентностей научно-педагогических работников высших учебных заведений.

Поскольку образование является коммуникативным процессом, феномен профессионально-педагогического общения, в котором реализуются коммуникативные компетентности педагога, достаточно разработан в научной и педагогической литературе, от древних философов Сократа, Платона, Аристотеля, Демокрита, Цицерона до Я.А. Коменского, Дж. Локка, Дистервега, Песталоцци. Существенный вклад в понимание этого феномена внесли отечественные ученые-педагоги: Г.С. Сковорода, К.Д. Ушинский, М.П. Драгоманов, Б.Д. Гринченко, С. Русова. В XX ст. теорию педагогического общения разрабатывали А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский, А.А. Леонтьев, В.А. Кан-Калик, Л.А. Петровская, Е.П. Ильин, И.А. Языун, И.О. Сеница, А.В. Мудрик и др. Ими определены содержание, функции, средства педагогического общения, пути повышения его эффективности, исследованы понятия педагогического такта и стилей педагогического общения, сформулированы и струк-

турированы коммуникативные умения, навыки, техника педагога.

Сущность коммуникативной компетентности педагога традиционно определяется как сформированная система профессиональных знаний, профессионально-коммуникативных умений, способностей решать коммуникативные задачи в ситуациях педагогической коммуникации [3, с. 9] или способность к эффективному общению в рамках профессиональных обязанностей [1, с. 11].

Р.С. Немов отмечает, что коммуникативную компетентность педагога не следует отождествлять с общей коммуникативной компетентностью, которая необходима представителям любой профессии. Существуют специальные коммуникативные умения и навыки педагога, которые не являются необходимыми для других профессий, в частности познание себя и других людей, правильная оценка ситуации общения и психологической реакции всех субъектов общения и т.д. [5, с. 461]. Дополним, что необходимыми для педагога (и только желательными для представителей других профессий) являются также готовность к постоянному профессиональному совершенствованию, стремлению к саморазвитию и самореализации; умение логично, научно, интересно передавать предметную информацию; эффективное педагогическое общение включает также потребность в общении со студентами и удовольствие от него, взаимную личностную аттракцию педагога и студентов. Все эти качества требуют от преподавателя фундаментальных психолого-педагогических знаний, открытости к новым знаниям, новому общению, опыта тактичного, равноправного диалога со студентами.

Достаточно подробное и научно обоснованную дефиницию коммуникативной компетентности педагога предлагает Н.А. Ротов: «Это интегративное качество личности, предусматривающее знания и навыки, необходимые для эффективного социального взаимодействия (при сохранении индивидуальности каждого элемента социума) с целью передачи,

взаимообмена информацией, установлением контактов, управления ситуацией с помощью вербальных и невербальных средств. Под интегративным качеством личности (с точки зрения философии) понимается элемент подструктуры личности, обладающий направленностью, способностью к саморазвитию и функционированию» [6, с.47].

Несмотря на различные, традиционные и новаторские, определения коммуникативной компетентности преподавателя высшего учебного заведения, следует отметить, что большинство исследователей не учитывают трансформацию коммуникативной роли преподавателя в условиях интеграции образовательной и научной составляющих в деятельности высших учебных заведений, ориентации преподавания на новейшие научные достижения, использование их в учебном процессе, привлечение студентов к исследовательской деятельности. В этих условиях особую актуальность приобретает гибкое использование разнообразных педагогических методов, которые направлены не на энциклопедическое усвоение и накопление знаний багажного, застывшего, готового характера, а на их освоение, приобретение знаний здесь и сейчас, на каждом занятии, в диалоге, в процессе интеллектуального взаимодействия всех участников учебного процесса; на формирование культуры мышления, обучении критическому мышлению и рефлексивному анализу.

В условиях интеграции высшего образования и науки преподаватель университета создает условия для того, чтобы студент имел возможность работать со своим опытом, развивать коммуникативные и организаторские способности, планировать исследовательскую деятельность, принимать решения и нести ответственность за них и т.д. А следовательно, весомым фактором перестройки образовательного процесса в университете, во время которого все студенты участвуют в процессе позна-

ния, совместно с преподавателем решают учебные и научные проблемы, погружаясь в реальную атмосферу научного сотрудничества, является трансформация традиционной коммуникативной роли преподавателя – от транслятора готовых знаний к фасилитатору, модератору, тьютору.

Таким образом, коммуникативную компетентность преподавателя высшего учебного заведения в условиях интеграции высшего образования и науки предлагаем определить как основанную на фундаментальных психолого-педагогических знаниях, ценностях профессионального общения, опыте партнерского диалога, умениях и технике коммуникации способность педагога к эффективному педагогическому общению и выполнению коммуникативных задач в процессе интеллектуального взаимодействия всех участников учебного процесса.

Раскрывая содержание коммуникативной компетентности, большинство исследователей прибегают к списку ее составляющих. Так, российская исследовательница И. А. Зимняя предлагает такой компонентный состав компетентности:

- а) мотивационный аспект компетентности (готовность к проявлению компетентности);
- б) когнитивный аспект компетентности (владение знанием содержания компетентности);
- в) поведенческий аспект компетентности (опыт проявления компетентности в разнообразных стандартных и нестандартных ситуациях);
- г) ценностно-смысловой аспект компетентности (отношение к содержанию компетентности и объекту её приложения);
- д) эмоционально-волевой аспект компетентности (эмоционально-волевая регуляция процесса и результата проявления компетентности) [2, с. 25-26].

Е. Филатова, опираясь на исследования И. Зимней, предложила собственную модель коммуникативной компетентности педагога с такими компонентами:

• мотивационно-ценностный компонент включает в себе готовность педагога к профессиональному совершенствованию, отражает устойчивый интерес к инновационной деятельности, потребность в профессиональном росте, стремление к саморазвитию и самореализации;

• когнитивный компонент содержит знание сути содержания коммуникативной компетентности, отражает знание сущности и роли коммуникативной компетентности, связан с познанием другого человека, включает способность эффективно решать различные проблемы, возникающие в общении;

• операционно-деятельностный компонент содержит опыт проявления компетентности в разнообразных стандартных и нестандартных ситуациях, способность педагога к личностно-ориентированному взаимодействию в ходе образовательного процесса, умение сохранять эмоциональное равновесие, предотвращать и разрешать конфликты конструктивным способом, владение ораторским искусством, грамотностью устной и письменной речи, публичным представлением результатов своей работы, отбором оптимальных форм и методов самопрезентации, умение выработать стратегию, тактику и технику активного взаимодействия с людьми, организовывать их совместную деятельность для достижения определённых социально значимых целей, умение объективно оценить ситуации взаимодействия субъектов образовательного процесса, умение прогнозировать и обосновывать результат эффективности взаимодействия [9].

Исследовательница О. Усанова также выделяет три основных компонента коммуникативной компетентности педагога:

• перцептивный (межличностное восприятие и оценка ситуации общения);

• рефлексивный (самоанализ и самооценка поведения в процессе общения);

• поведенческий (выбор адекватных средств межличностной коммуникации, управление процессом общения и регуляцией и поведения) [8, с. 9].

С. А. Скворцова, Ю. С. Вторникова в монографии «Профессионально-коммуникатив-

ная компетентность учителя начальных классов» [7] обосновывают структуру профессионально-коммуникативной компетентности педагога как композицию таких ее составляющих:

• эмоциональной (самоконтроль, умение управлять собой, собственными эмоциями; умение создать атмосферу эмоционального комфорта в учебно-воспитательной среде; умение оценивать эмоциональное состояние партнера по педагогическому общению и в соответствии с этим строить собственное поведение; эмпатия, умение распознать и понять эмоциональное состояние воспитанников (коллег, родителей), их чувства, эмоции, настроение, отношение к педагогическому общению и т.д.);

• вербально-логической (умение анализировать учебную информацию; определять логическую последовательность фактов; логично и последовательно выражать свое мнение во время педагогического общения, а также излагать учебный материал; умение убедительно формулировать собственное мнение для налаживания результативного педагогического общения и т.д.);

• интерактивной (умение организовывать совместную коммуникативную деятельность во время учебы; умение слушать собеседника (воспитанников, коллег, родителей); гуманистическая направленность на педагогическое общение; вежливость, тактичность с воспитанниками (коллегами, родителями); совокупность таких личностных качеств педагога, как: общительность, гибкость, толерантность, чувство юмора, легкость, справедливость);

• социально-коммуникативной (умение грамотно решать конфликты в педагогическом общении в образовательной среде, обладание организаторскими способностями; соблюдение норм педагогической этики в собственной педагогической практике и педагогическом общении и т.д.);

• технической (владение педагогом приемами техники и тактики педагогического

общения; умение преподавателя правильно отбирать языковые средства, которые обеспечивают яркую выразительную речь в классе во время учебы, а также невербальные средства общения) [7, с. 127- 138].

Базируясь на необходимости трансформации традиционной коммуникативной роли преподавателя в условиях интеграции высшего образования и науки и учитывая опыт структурирования составляющих коммуникативной компетентности предыдущими исследователями, предлагаем такую композицию составляющих коммуникативной компетентности преподавателя высшего учебного заведения:

- мотивационно-ценностный компонент, который включает потребность в общении со студентами и удовольствие от него; готовность педагога к профессиональному совершенствованию, потребность в профессиональном росте, стойкий интерес к инновационной деятельности; обогащение собственного профессионального опыта; открытость к новым научным и педагогическим знаниям, новому общению;

- эмоционально-волевой: самоконтроль, умение управлять собой, собственными эмоциями; умение создать комфортную коммуникативную атмосферу взаимопонимания, которая мотивирует студентов участвовать в исследовательских заданиях; создавать благоприятные условия для самостоятельного и осмысленного обучения студентов; активизировать и стимулировать познавательные мотивы, любознательность, способствовать развитию активной личностной позиции и самореализации студентов; эмпатия; умение оценивать эмоциональное состояние студентов и в соответствии с этим строить собственное поведение;

- интерактивный: опыт проявления компетентности в разнообразных стандартных и нестандартных ситуациях в образовательной среде; способность педагога к личностно-ориентированному, партнерскому взаимодействию в ходе образовательного процесса; умение организовать

совместную учебную и исследовательскую деятельность; умение эффективно предупреждать и преодолевать конфликты в педагогическом общении в образовательной среде; помогать студентам преодолевать трудности, возникающие в межсубъектном взаимодействии; учитывать взаимоотношения, личные симпатии и антипатии студентов при их группировании для выполнения исследовательских заданий; вежливость, тактичность, признание права студента на несогласие, на собственное мнение, на ошибку; умение мотивировать участников взаимодействия к равноправному и тактичному общению; умение активизировать аналитическую и рефлексивную деятельность студентов, развитие их исследовательских и проектных умений, коммуникативных способностей и навыков работы в команде; гибкость, толерантность, чувство юмора, легкость, справедливость;

- собственно коммуникативный: умение анализировать, обобщать и выделять главное для эффективного обмена научной и учебной информацией, устанавливать истинность или ложность высказываний и выводов собеседников, внимательно слушать, задавать вопросы и отвечать на них; организовывать и поддерживать учебный и научный диалог, дискуссию; речевые умения (правильное звуковое произношение, знания и умения правописания и грамотного построения предложений и текстов, научная переписка; владение ораторским искусством, делопроизводство, иноязычное общение), владение средствами невербального общения, умения отбора оптимальных форм и методов самопрезентации и т.д.

Таким образом, коммуникативная компетентность преподавателя университета, направленная на выполнение коммуникативных задач в процессе интеллектуального взаимодействия всех участников учебного процесса, является одной из базовых составляющих профессиональной компетентности педагога.

В условиях интеграции высшего образования и науки способность педагога к личностно-ориентированной, партнерской коммуникации в ходе образовательного процесса выступает весомым фактором качества образования и профессиональной самореализации преподавателя высшего учебного заведения.

Литература:

1. Ашиток Н. Комунікативна компетентність педагога: структура, етапи формування / Л. Ашиток // Молодь і ринок. – 2015. – № 6. – С. 10-13.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И. А. Зимняя. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с.
3. Міщук І.М. Формування готовності майбутніх учителів гуманітарного профілю до педагогічної комунікації : автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.04 / І.М. Міщук. – Черкаси : Б.в., 2009. – 20 с.
4. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плєяди», 2014. – 100 с.
5. Немов Р.С. Психология: В 3 книгах. Книга 2. Психология образования / Р.С. Немов– М. : Владос, 2007. – 606 с.
6. Ротова Н.А. Определение понятия «Коммуникативная компетенция педагога» / Н.А. Ротова // Современная наука: Актуальные проблемы теории и практики. – 2013. – № 9-10. – С. 44-47.
7. Скворцова С. О., Вторнікова Ю. С. Професійно-комунікативна компетентність учителя початкових класів. Монографія / С. О. Скворцова, Ю. С. Вторнікова. – Одеса : Абрикос Компани, 2013. – 290 с.
8. Усанова О.Г. Коммуникативная компетентность в культуре педагогического общения: монография / О.Г. Усанова. – Челябинск, 2004. – 139 с.
9. Филатова Е.В. Коммуникативная компетентность педагога: сущность и структура / Е.В. Филатова. – Режим доступа: http://md.islu.ru/sites/md.islu.ru/files/rar/statya2_filatova.pdf.

САМООРГАНІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Харченко Ю. Т.

концертмейстер

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б.Хмельницького

Сучасні соціально-економічні перетворення, модернізація системи вітчизняної освіти потребують перегляду підходів від традиційних форм освіти до інноваційних, акцентованих на технологіях самоосвіти, які сприяють здійсненню безперервного професійного і особистісного розвитку. Вимоги до концертмейстера вищого навчального закладу є досить високими: це певна сума фахових знань і вмінь, наявність загальнокультурних і професійних компетентностей, здатність до професійного саморозвитку протягом життя. Зазначені вище вимоги пояснюються тим, що концертмейстер є носієм музичної культури, саме тому йому необхідно безперервно працювати над підвищенням рівня власної загальної та професійної культури. Одним з чинників досягнення високого рівня професійної культури концертмейстера є самоорганізація.

Теоретичними основами дослідження стали наукові підходи до означеної проблеми таких вчених педагогів та дослідників, як Ю. Бабанський Н. Пейсахов, Т. Рогинська, Т. Серета, Н. Козилаєва О. Щербаків та ін., котрі зазначили необхідність формування професіоналізму фахівця. Дослідження теорії самоорганізації знайшло своє відображення у працях як зарубіжних (В. Буданов, В. Данілов, М. Климонтович, С. Курдюмов, І. Пригожин, Г. Хакен, С. Харитонов, С. Хорунжий, Е. Янг та ін.), так і українських вчених (І. Добронравова, І. Єршова-Бабенко, В. Лутай, Л. Малишко, А. Світзинський, Я. Цехмістер та ін.). У педагогічній теорії феномен самоорганізації окремих педагогічних об'єктів висвітлено у працях Н. Вишнякової, П. Горбунової, А. Євтодюк, Л. Зоріної,

С. Кульневича, Л. Новікової, В. Редюхіна, С. Шевельової та ін. У контексті дослідження привертають увагу роботи, які звертають увагу на особливості самоорганізації у студентів вищих навчальних закладів освіти (С. Амірова, Т. Болдишева, В. Донцов, та ін.); у аспірантів та молодих вчених (К. Варшавський, Є. Нізамов, И. Трофимова, та ін) Усі означені дослідження у цілому спрямовані на формування професійних компетенцій, як складових професіоналізації, однак питання розвитку професійної культури фахівця у теорії та методиці професійної освіти вирішені не повною мірою. Тому цей аспект є актуальним і саме він обумовив вибір теми дослідження.

Визначаючи професіональну культуру взагалі, слід розглянути таке поняття як "професійна культура". Професійна культура – це розвинена здатність до вирішення професійних завдань, основою якої є розвинене професійне мислення. Слід зазначити, що поняття "професійна культура фахівця" набагато ширше і включає не тільки професіоналізм, але й процес особистісного розвитку та культурологічного становлення суб'єктів освітнього процесу. Звернення до процесу становлення професійної культури в контексті цього дослідження розширює дослідницький спектр проблеми і сприяє об'єднанню декількох різнопланових понять: особистість, свідомість, професіоналізм, культура особистості. Процес становлення професійної культури можливо розглянути за допомогою звернення до поняття "професійна самоорганізація особистості", яке широко використовується у межах філософських, психологічних, педагогічних досліджень.

Аналіз наукових публікацій із зазначеної проблеми дає підстави зробити висновок про переважне наукове використання поняття “самоорганізація” в психолого-педагогічній сфері у двох смислових значеннях: як особистісної самоорганізації та як професійній (педагогічній) самоорганізації. Відмінність у змістовному наповненні цих понять ґрунтується на розмежуванні особистісно-життєвих та професійних компетентностей особистості. На цій підставі професійну самоорганізацію концертмейстера можна уявити, як синергетичний процес самоорганізації особистісних структур свідомості, як засіб саморозвитку рівнів компетентності, самооцінки, самопрезентації та самовдосконалення. Тому професійна самоорганізація концертмейстера є важливою особистісною характеристикою професіонала, яка дозволяє йому проявляти різні рівні самоорганізації професійної культури в навчальному процесі і в професійній діяльності.

Професійна самоорганізація і процес становлення професійної культури концертмейстера є особистісними процесами, тому що мають спрямованість на розвиток особистості, професіоналізму і мотивують його на постійне оновлення і поповнення своїх професійних знань, збереження, накопичення і передачу професійних культурних цінностей. Таким чином процес професійної самоорганізації є одним із засобів професіоналізації, в якому професійна культура фахівця є мірою визначення рівня професіоналізму. Доведено, що синергетичне обґрунтування становлення професійної культури є якісно новим підходом в педагогічному пізнанні і прогнозуванні результатів професійного розвитку особистості, а також важливим механізмом управління процесами щодо формування культури людини. Різні рівні професійної культури концертмейстера піддаються дослідженню і формуванню. Загалом у даному контексті най-

більш важливим є висновок про те, що педагогічний простір вищого навчального закладу являє собою цілісне культурологічне середовище, що включає в себе різні елементи культури спілкування і поведінки, які виступають підсистемами цілісного педагогічного процесу формування професійної культури фахівця.

Таким чином, професійну самоорганізацію можна розглядати як показник розвинутої особистості, як рівень професіоналізму, як внутрішню мотиваційну складову, що стимулює до постійного поповнення професійних знань. Професійна самоорганізація забезпечує й актуалізує внутрішні можливості особистості концертмейстера усвідомлено та цілеспрямовано досягати найвищого рівня професійної культури як вияву внутрішньої готовності до постійного поповнення, накопичення і підвищення рівнів свого професіоналізму. У подальшому планується визначити та обґрунтувати критерії професійної самоорганізації концертмейстера.

Список

використаних джерел

1. Дуднік Н. Уміння професійної самоорганізації як засіб підвищення адаптованості першокурсників до умов навчання у вищій школі / Дуднік Ніна // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 4. – С. 81-88.
2. Кульневич С. В. От стратегии самоорганизации к тактике личностного воспитания / Кульневич С. // Известия Южногоотд. РАО. Выпуск П. Личностно-ориентированное образование в контексте культуры. – Ростов н/Д.: Изд-во РГПУ, 2000. – С. 13-24.
3. Кульневич С. В. Педагогика самоорганизации: феномен содержания: монография / Кульневич С. В. – Воронеж, 1997. – 237 с.
4. Мирончук Н. М. Змістові характеристики самоорганізації праці викладача вищого навчального закладу / Мирончук Н. М. // Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти: зб. наук.-метод. праць / за заг. ред. В. Є. Литньова, Н. Є. Колесник, Т. В. Наумчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – С. 64-68.
5. Фридман Л. М. Педагогический опыт глазами психолога: кн. для учителя / Фридман Л. М. – М.: Просвещение, 1987. – 224 с.

РОЛЬ ЕВРИСТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ЕМОЦІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДИРИГЕНТСЬКИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Ониськів Ю.А.

студентка магістратури Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Ключові слова: навички, жест, емоції, мислення, диригент.

Keywords: skills, gesture, emotions, thinking, conductor.

В умовах нинішньої модернізації освіти підвищуються вимоги щодо виховання духовно збагаченої особистості та підготовки висококваліфікованих фахівців мистецького профілю, котрі у ході своєї професійної діяльності передають наступним поколінням морально-естетичні цінності народу, акумульовані в його ментальності та соціальних особливостях епохи. Процес навчання майбутніх учителів музики відбувається за рахунок розробки, а також впровадження нових технологій навчання. Одне з пріоритетних місць у підготовці фахівців мистецької спрямованості відводиться диригентсько-хоровій техніці, структуру якої складають властиві їй специфічні професійні уміння і навички.

Аналіз емпіричних і теоретичних праць з теорії та методики музичного навчання свідчить про те, що сутність диригентської техніки визначається науковцями по-різному. Деякі з них розглядають її як засіб втілення художнього образу у відповідних жестах і вираження емоційно-образного змісту творів, інші – як прийоми, за допомогою яких здійснюється процес виконання музичного матеріалу. У науковій літературі простежується також позиція щодо поєднання попередніх думок під час визначення сутності досліджуваного феномену. Музична дидактика налічує праці таких відомих диригентів-педагогів як О. Апраксина, Л. Гінзбург, Ж. Дебела, Г. Дмитрівська, Г. Єржемський, С. Козачков, М. Канерштейн, М. Колесса, Д. Локшина, М. Малько, І. Мусін, К. Пігров, В. Попов, К. Птиця,

П. Чесноков та інших. Натомість, незважаючи на наявність в теорії та методиці музичного навчання достатньої кількості праць з вирішення обраної проблеми, нерозкритим залишається питання щодо ролі евристичної функції емоцій у процесі формування та вдосконалення диригентських навичок майбутніх учителів музичного мистецтва.

Диригентський жест – це рухомоторний процес, що підпорядковується емоційно-образному змісту конкретного матеріалу в контексті загальної драматургії музичного твору (хорового або оркестрового). В свою чергу, диригування – це особливий вид художньої діяльності, що розглядається як процес взаємодії керівника (вчителя музичного мистецтва) з колективом. Саме тому диригентська техніка спрямована на вирішення ряд завдань, котрі виникають під час такої взаємодії.

Диригентсько-хорове мистецтво – складний процес, який тісно пов'язаний з емоційною сферою суб'єкта діяльності. Емоційна сфера особистості диригента розвивається з накопиченням життєвого досвіду. Результат її розвитку проявляється в індивідуальності сформованих жестів.

Отже, під час вивчення диригентсько-хорових дисциплін майбутні вчителі музичного мистецтва не повинні копіювати жести педагога, а з його допомогою мають виробити власну манеру інтерпретації музичного матеріалу і передачі емоційно-

образного змісту творів виконавцям завдяки віднайденим специфічним руховим актам, властивим саме собі. Тому основним завданням майбутніх диригентів є формування індивідуальних жестів, що відрізнятимуть їх від інших.

У процесі формування індивідуальної диригентсько-хорової техніки майбутніх учителів музичного мистецтва значна роль відводиться емоційній сфері. Саме завдяки регулюючій функції емоцій прискорюється пошук необхідних жестів для передачі емоційно-образного змісту творів і залишається більше часу для вдосконалення вироблених рухових дій.

У науковій літературі пошукову діяльність, зокрема віднайдення необхідних для вирішення поставлених задач рухових актів, пов'язують з евристичною функцією емоцій, які відіграють значну роль у процесі мислення суб'єкта. До даної проблеми зверталися представники гештальтпсихології (М. Вертхаймер, К. Дункер, В. Келер, К. Коффка та інші). На їх думку, ключовим терміном у переструктуруванні змісту свідомості особистості і розумінні проблемної ситуації є "інсайт". Його розглядають як раптове виникнення рішення проблеми, що не підлягає сумніву [5, 239]. "Інсайт" завжди супроводжується хвилиною позитивних емоцій. Саме їх евристичній, регулюючій функції О. Тихомиров відводить важливу роль у процесі мислення особистості. Сутність цієї функції полягає у виділенні певної зони, що визначає подальше розгортання пошуку у глибину. У випадку негативної оцінки результату здійснення пошукових операцій суб'єкт повертається не до початкового етапу розв'язання поставленої задачі, а до так званого "емоційно забарвленого пункту", що сформувався під час спроби її вирішення [5, 95-96]. За допомогою "евристик", як спеціальних функціональних механізмів здійснюється управління пошуковим процесом.

В теорії та методиці музичного навчання означена проблема досліджувалася лише у сфері інструментальної підготовки

майбутніх фахівців. Спроби її вирішення простежуються у працях Л. Арчажнікової, К. Булиго, Г. Когана, С. Савшинського та інших визначних педагогів і видатних виконавців. "Процес гри – це, в першу чергу, розумовий процес, і лише потім фізичний" [6, 34]. На думку І. Немікіної, "інсайт" слід розглядати як несподіване узагальнення та передбачення напрямку подальшого процесу пошуку вирішення музично-інтелектуальних задач [7, 133].

З вищевикладеного матеріалу можна зробити висновок стосовно того, що евристична функція емоцій відіграє значну роль у процесі пошуку виконавських рухів музикантами. Натомість, дана проблема не знаходить вирішення у практиці диригентсько-хорової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема під час вироблення їх професійних навичок. Використання "емоційно забарвленого пункту" у процесі пошуку жестів, необхідних для відображення художнього змісту творів, є одним з перспективних напрямків формування диригентської техніки майбутніх фахівців мистецької спрямованості.

Література

1. Бочкарев Л. Л. Психология музыкальной деятельности / Л. Л. Бочкарев. – М.: Изд-во "Институт психологии РАН", 1997. – 352 с.
2. Ольхов К. А. Вопросы теории дирижерской техники и обучения хоровых дирижеров / К. А. Ольхов. – Л., 1979. – 200 с.
3. Чесноков П. Г. Хор и управление им / П. Г. Чесноков. – М., 1961. – 154 с.
4. Ержемский Г. Л. Психология дирижирования: некоторые вопросы исполнительства и творческого взаимодействия дирижера с музыкальным коллективом / Г. Л. Ержемский. – М., 1988. – 80 с.
5. Тихомиров О. К. Психология мышления : учеб. пособ. / Олег Константинович Тихомиров. – М.: МГУ, 1984. – 272, [1] с.
6. Либерман Е. Я. Работа над фортепианной техникой : учеб. пособ. / Евгений Яковлевич Либерман. – [2-е изд., доп., перераб.]. – М.: Музыка, 1985. – 136 с.
7. Немыкина И. Н. Методика проблемного обучения и её роль в фортепианной подготовке учителя музыки / И. Н. Немыкина // Подготовка учителя музыки к профессиональной деятельности в школе : межвуз. сб. науч. трудов. – Ярославль: ЯГПИ им. К. Д. Ушинского, 1985. – С. 130-138.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Кобзей Н. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Івано-Франківський національний медичний університет

У 2006 році Кабінет міністрів України ініціював створення спеціалізованої державної науково-методичної установи Міністерства освіти і науки – Інституту інноваційних технологій і змісту освіти. Головна мета закладу – реалізація державної політики в галузі освіти та жорсткий контроль за якістю її впровадження; безумовне задоволення потреб навчальних закладів у сучасному та високоякісному методичному забезпеченні; вдосконалення змісту і методів навчання та виховання молоді з урахуванням інноваційних процесів в культурологічному та науково-навчальному просторі. На останньому пункті бажано зупинитися детальніше, адже в умовах інтеграції українського освітнього простору в відверто європейське русло левова частка успіху у забезпеченні принципу „відкритості та безперервності освіти” досягається завдяки впровадженню в навчальний процес інноваційних технологій.

На сьогоднішній день головне завдання для освітан полягає у створенні належних умов для формування нового, незалежного, морального, духовно багатого і висококваліфікованого покоління, яке безперешкодно змогло б зайняти достойне місце в сучасному розвинутому, автоматизованому, однак, корумпованому та політично заангажованому світі. Зважаючи на те, що у стінах Івано-Франківського національного медичного університету навчаються іноземні студенти, то і вони мають бути готовими до активних дій, мають наполегливо досягати намічених цілей, проявляти творчість і нестандартне

мислення, бо лише тоді ринок праці відкриє перед ними свої багатообіцяючі двері.

XX століття принесло людству „восьме чудо світу” – інтернет, який завдяки впровадженню новітніх технологій в навчальний процес став пріоритетним на шляху до навчання так званого „цифрового покоління”. У світі новітніх технологій та глобальних телекомунікацій доступ до комп’ютерів уже не розкіш, а життєва необхідність. Застосування новітніх технологій у вишах дозволяє використовувати безліч цікавих, а, головне, продуктивних можливостей світової павутини. Так, пояснення нової теми на заняттях з української мови як іноземної унаочнюються ілюстраціями, графіками і таблицями, а творчі можливості студентів виявляються шляхом залучення їх до виконання різноманітних наукових проєктів.

Серед сучасних технологій і методів навчання особливе місце на заняттях з української мови слід відводити так званим веб-квестам та кейс-методам. Веб-квест – це проблемне завдання з елементами рольової гри. Воно спонукає студентів знаходити потрібну інформацію, створювати комп’ютерні презентації, веб-сайти, бази даних. Така інтеграція інформаційних ресурсів Інтернету у навчальний процес дозволяє підвищити рівень самоорганізації та самонавчання студентів, вчить їх працювати в команді, правильно планувати і розподіляти функції, допомагати партнеру та контролювати його дії. Для більшої складності „гравцям” пропонується ситуація, для

вирішення якої існує кілька способів. Тому учасникам команди треба навчитися вести діалог, чути думки інших, за потреби вміти відстояти власну точку зору і завдяки компромісу прийняти одностайне рішення стосовно запропонованого завдання.

Кейс-метод, як і веб-квест, спрямований на навчання студентів поряд з індивідуальною роботою продуктивно працювати в певній групі чи команді, підлаштовуючись під партнера. Суть цього методу полягає в тому, що навчальний матеріал подається реципієнтам у вигляді певної проблеми (кейсу), а знання з обраної теми вони можуть отримати лише шляхом активної творчої діяльності, яка включає в себе підбір інформації, з'ясування суті проблеми, нівелювання протиріч, вивчення різних, часом полярних, точок зору для того, щоб зробити потрібні висновки і засвоїти новий матеріал.

Прикро, що не завжди є можливість чи бажання використовувати такі творчі підходи до навчання молоді. Та й не весь студентський потенціал піддається такому відвертому експериментуванню. (До речі, у Державній національній програмі „Освіта” („Україна ХХІ століття”) одним із шляхів реформування вищої освіти намічено удосконалення системи комплектування контингенту студентів вищих навчальних закладів). Однак слід визнати, що такі методи конче потрібні і правильні,

адже стимулюють самосвідомість і самооцінку молоді, спонукають її до пошуків нового, креативного і перспективного.

Моделювання і поширення новітніх принципів організації навчального процесу, впровадження інноваційних технологій та методів активізують не лише студентів, а й науково-педагогічних працівників, які, як ніхто, повинні бути зацікавлені в тому, щоб українська вища школа була затребувана, престижна і конкурентоспроможна на світовому рівні.

Література

1. Ведмеденко Д. В. Трансформація інноваційної культури учителя в умовах інформаційного суспільства / Д. В. Ведмеденко // Роль українознавства у вихованні національної свідомості та гідності нової генерації українців : зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 14 – 15 лист. 2013 р. – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2013. – С. 82 – 85.
2. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання // О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Г. І. Коберник та ін. – К. : Наук. світ, 2004. – 85 с.
3. Потапчук Т. В. Становлення ідентичності студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Т. В. Потапчук // Педагогіка і психологія. – 2013. – № 1. – С. 87 – 91.
4. Сидоренко О. В. Інтерактивні технології навчання (на прикладі методу проєктів) / О. В. Сидоренко // Інноваційні технології у викладанні дисциплін мовознавчого блоку в ДВНЗ медичної та фармацевтичної освіти : Збірник матеріалів семінар-наради завідувачів кафедр української, латинської та іноземних мов у ДВНЗ медичної та фармацевтичної освіти України (20 – 21 вересня 2012 р., м. Івано-Франківськ – м. Харків). – Івано-Франківськ : Вид-во ІФНМУ, 2012. – С. 36 – 38.
5. Тоффлер Э. Шок будущего / Э Тоффлер – М. : ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 557 с.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ І ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ І ПРОВІЗОРІВ ЗА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЇХ ІТ-КОМПЕТЕНТНОСТІ

Добровольська А. М.

доцент кафедри медичної інформатики, медичної і біологічної фізики, кандидат фізико-математичних наук,
ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет»

У статті акцентовано увагу на поняттях «конкурентоспроможність» і «вольові якості».

Схарактеризовано змістовний, мотиваційний, емоційно-вольовий і операційний компоненти, в межах яких визначається структура конкурентоспроможності майбутніх лікарів і провізорів за наявності в них інформаційно-технологічної компетентності (ІТ-компетентності), сформованої під час навчання дисциплінам природничо-наукової підготовки (ДПНП).

Систематизовано вольові якості, які майбутні фахівці розвивають і проявляють у процесі формування ІТ-компетентності під час навчання ДПНП.

Ключові слова: ІТ-компетентність, вольові якості, компонент, конкурентоспроможність.

Соціально-економічні і політичні зміни в житті суспільства і держави впливають на підготовку майбутніх фахівців у медичних і фармацевтичному ВНЗ України, котрі повинні володіти не тільки набором професійних знань, умінь і навичок, але й певними якостями, що забезпечують конкурентоспроможність лікарів і провізорів на ринку праці за рахунок їх мобільності, здатності до творчої діяльності і реалізації потенційних можливостей. Окрім того, сучасний лікар чи провізор має бути готовим до ефективної роботи на рівні світових стандартів, до постійного професійного зростання, а також вільно орієнтуватись у суміжних областях діяльності [1, 25].

На сьогоднішній день відсутнє однозначне уявлення про структуру і зміст конкурентоспроможності лікарів і провізорів у процесі їх професійної діяльності.

Досліджуючи, ми дійшли висновку, що структуру конкурентоспроможності майбутніх лікарів і провізорів з огляду на їх інформаційно-технологічну компетентність (ІТ-компетентність), сформовану під час на-

вчання дисциплінам природничо-наукової підготовки (ДПНП) «Європейський стандарт комп'ютерної грамотності» («ЄСКГ») «Медична інформатика» («МІ»), «Інформаційні технології у фармації» («ІТФ»), «Комп'ютерне моделювання у фармації» («КМФ»), можна визначити в межах таких компонентів (табл. 1) [1, 26-27; 3]

Здійснюючи дослідження, ми акцентували свою увагу власне на вольових якостях майбутніх лікарів і провізорів, прояв яких обумовлюється в межах емоційно-вольового й операційного компонентів структури їх конкурентоспроможності, а вони самі розвиваються за умови формування ІТ-компетентності під час навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ».

У процесі дослідження для нас була важливою думка В. Селіванова і В. Семиченка, що *воля* – це здатність особистості керувати собою, свідомо контролювати свою поведінку і діяльність, мобілізувати власні сили, а також активно спрямовувати їх на досягнення поставленої мети, долаючи всі перешкоди [2].

Таблиця 1

Компоненти, в межах яких визначається структура конкурентоспроможності майбутніх лікарів і провізорів за наявності в них ІТ-компетентності, сформованої під час навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ»

Компонент	Характеристика
змістовний	Передбачає: • наявність у майбутніх фахівців знань про майбутню професійну діяльність з урахуванням можливостей реалізації ІТ-компетентності, сформованої під час навчання зазначеним ДПНП, у процесі її здійснення; • знання суб'єктів освітнього процесу про характеристики їх конкурентоспроможності в майбутній професійній діяльності з огляду на сформовану ІТ-компетентність; • усвідомлення, самопізнання і самооцінювання майбутніми лікарями і провізорами власного професійного потенціалу з урахуванням можливостей використання сформованої ІТ-компетентності; • шляхи і методи досягнення майбутніми фахівцями успіху в майбутній професійній діяльності в межах сформованої ІТ-компетентності; • можливості для майбутніх фахівців творчо здійснювати професійну діяльність у межах сформованої ІТ-компетентності.
мотиваційний	Передбачає: • наявність у майбутніх лікарів і провізорів усвідомленої мотивації щодо успіху й особистісних досягнень у майбутній професійній діяльності в межах сформованої ІТ-компетентності; • наявність у суб'єктів освітнього процесу ціннісних орієнтацій щодо майбутньої професійної діяльності з огляду на набуту ІТ-компетентність; • прагнення майбутніх фахівців до професійної досконалості за умови використання сформованої ІТ-компетентності.
емоційно-вольовий	Передбачає: • максимальне використання майбутніми лікарями і провізорами власних внутрішніх резервів під час майбутньої професійної діяльності з огляду на сформовану ІТ-компетентність; • прояв майбутніми лікарями і провізорами вольових якостей, які були розвинуті в процесі формування ІТ-компетентності; • наявність в осіб, які навчаються, задоволення від усвідомлення того, що можна бути конкурентоспроможним у майбутній професійній діяльності в межах сформованої ІТ-компетентності.
операційний	Передбачає: • наполегливе використання майбутніми фахівцями в професійній діяльності інтелектуальних і творчих здібностей, набутих і розвинутих у процесі формування ІТ-компетентності; • прояв майбутніми лікарями і провізорами здатності самостійно планувати і здійснювати пізнавальну діяльність за наявності в них ІТ-компетентності, сформованої під час навчання зазначеним ДПНП; • залучення осіб, в яких сформована ІТ-компетентність під час навчання зазначеним ДПНП, до активної конкурентної діяльності, котра передбачає пошук інформації, а також оцінювання її достовірності та потрібності.

На нашу думку, розвиток у майбутніх фахівців волі, котра необхідна їм під час вирішення завдань з огляду на прагнення бути конкурентоспроможними в майбутній професійній діяльності, значною мірою пов'язаний з розвитком їх вольових якостей у процесі формування ІТ-компетентності за умови навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ».

Якщо систематизувати ці вольові якості, то найбільш прийнятною, на наш погляд, є думка С. Рубінштейна [4], згідно з котрою найважливішими вольовими якостями, які

розвиваються в майбутніх лікарів і провізорів у процесі формування ІТ-компетентності, слід вважати їх ініціативність, самостійність і незалежність, котрі забезпечують ефективне вирішення поставлених завдань як на етапі навчання, так і майбутній професійній діяльності. Ми переконались у тому, що на етапі прийняття рішень у процесі формування ІТ-компетентності під час навчання зазначеним ДПНП важливу роль відіграє рішучість майбутніх фахівців, яка проявляється в їх швидкості, впевненості і твердості за умови вирішення професійно-спрямованих завдань. Також суттєвими вольовими якостями для суб'єктів освітнього процесу з огляду на їх майбутню професійну діяльність є енергійність і наполегливість, котрі успішно розвиваються під час навчання ДПНП «ЄСКГ», «МІ», «ІТФ», «КМФ» і формування ІТ-компетентності [1, 27-28].

Досліджуючи, ми погодились з думкою С. Рубінштейна [4], що для досягнення поставленої мети під час навчання зазначеним ДПНП для майбутніх лікарів і прові-

зорів важливими вольовими якостями є самоконтроль, витримка і самовладання, якими супроводжується процес формування їх ІТ-компетентності.

Література

1. Добровольська А. Розвиток вольових якостей майбутніх лікарів і провізорів у процесі формування ІТ-компетентності / А. Добровольська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2016. – № 10 (64). – С. 24-44.
2. Дьоміна Г. Психологічні особливості розвитку вольових якостей майбутніх фахівців соціальної сфери [Електронний ресурс] / Г. Дьоміна // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія. – 2014. Вип. 31. – С. 113-124. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAG E_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vird_2014_31_25.pdf
3. Лаврентьев С. Ю. Формирование конкурентоспособности будущего специалиста в процессе профессиональной подготовки в вузе [Электронный ресурс] / С. Ю. Лаврентьев, Д. А. Крылов // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 1-1. – Режим доступа: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=18305>
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии [Электронный ресурс] / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2002. – 720 с. – Режим доступа: http://yanko.lib.ru/books/psycho/rubinshteyn-osnovu-obzhey_psc.pdf

UDC 378.126 : 316.46 : 811.111

LEADERSHIP CHALLENGES FOR HIGHER BUSINESS EDUCATION IN UKRAINE

O. V. Khmyzova

Ph.D. in Pedagogics (Candidate of Pedagogical Sciences), Associate Professor,
Professional English Education Department,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

Abstract. *Current social, political and economic milieu presents tough tasks for leaders in governments, businesses and nonprofit institutions. The purpose of this paper is to specify the main leadership challenges facing higher business education in Ukraine. The author concludes with discussion on different aspects of this phenomenon at different levels of analysis, including the individual, the organization and the environment.*

Keywords: leadership, leadership challenges, higher business education.

In today's rapidly changing environment, leadership matters are getting increasing importance in higher education in Ukraine – both at reform policy and implementation level.

Researchers have already created a number of leadership phenomenon interpretations sharing the view that it involves the ability or process of influence. More specifically, leadership is: an ability to influence on individuals and groups directing their efforts to achieve the goals of an organization (M. Mescon, M. Albert, F. Khedouri, 1988) [1]; a process of an individual's support and influence on other people, aimed at achieving the objectives (O. Vikhanskiy, A. Naumov, 2006) [2]; the ability to adapt the setting so everyone feels empowered to contribute creatively to solving the problems (S. Smith, 2010) [3]; a process of motivating people to work together collaboratively to accomplish great things (V. Vroom, A. Jago, 2007) [4]. A challenge is defined as something that needs great mental or physical effort in order to be done successfully and therefore tests a person's ability; a job, duty, or situation that is difficult because an individual must use a lot of effort, determination, and skill in order to be successful; encouragement to increase skills, determination, abilities, etc. by making people do something new or difficult [5]. Thus, leadership, itself, is a challenge.

Analysis of recent researches and publications has revealed contradictions between: objective necessity of Ukraine in a new generation of leaders and fragmented attention of educational theory and practice to this problem; recognition of its importance for professional activity and underestimation of possibilities of higher education institutions in solving this issue. Thus, the purpose of our research is to specify the main leadership challenges facing higher business education in Ukraine. The present paper incorporates studies on leadership, spanning different aspects of this phenomenon at different levels of analysis, including the individual, the organization and the environment.

The leadership challenges facing higher business education in Ukraine must respond to such major shifts in the milieu as globalization, decentralization and rapid changes in technology. They generate many possibilities for governments, businesses and nonprofit organizations, but it is often difficult to exploit new opportunities and to deal effectively with new threats. Thus, it is imperative for higher education institutions to train professionals in accordance with the strategy – to have right leaders in the right places. It is highly important for academicians and students to be considerate to the main leadership challenges facing both business issues and professional education process.

Key leadership challenges for business

leaders of the 21st century, as identified by M. Nevins and S. Stumpf (1999), can be grouped into three categories [6]: market forces (the cumulative effects of the behaviors and wants of those in the market either demanding or supplying a good or service; globalization at a macroeconomic level; technology advances), people issues (the ability: to accept individual differences in the workplace and to look at them as a source of creative energy; to balance employee needs (globally) and customer wants (globally and locally); to find talented human capital; to enhance self-fulfillment career) and leadership competencies (strategic focus and vision, coupled with a practical sense of when to be flexible and adaptable; an ability to manage multiple points of view; showing flexibility and empathy, while remaining true to the core values of the organization and finding ways to circumvent unpredictable impediments).

Current leadership challenge continues to be the pace of global and technology changes. More specifically, J. Boss (2016) pointed top five leadership challenges: creating a shared purpose; measuring ROI of soft skill development; identifying and communicating success; building trust; perspective management. To overcome these challenges it is important for business leaders to anticipate them to the point that their inherent complexity is minimized [7].

The higher education system in Ukraine is undergoing significant reforms. To improve the quality of higher education system in Ukraine, the British Council in partnership with the Institute of Higher Education of the National Academy of the Educational Sciences of Ukraine and the Leadership Foundation for Higher Education (UK), with the assistance of Ukraine's Ministry of Education and Science, has run the Ukraine Higher Education Leadership Development Programme. The goal of the Programme is to assist reform in the sector of higher education through universities leadership development. Forty universities of Ukraine will be involved

in it during 3 years (2015 – 2018). By the end of 2018, the effective implementation of leadership strategies by change agents will be delivered in higher education institutions in terms of expanded autonomy [8].

Leadership development is a lifelong process. Analyzing the experience of teaching Business English at Petro Mohyla Black Sea National University, we have considered it necessary to draw attention to some practical aspects of creating educational conditions for developing leadership potential of future economists [9].

Hence, it can be concluded that to train business professionals for success in an environment of globalization, decentralization, rapid changes in technology and shifting leadership competencies, a new educational model will have to be constructed.

References

1. Мескон М. Основы менеджмента [Текст] / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури; [пер с англ.]. — М. : Дело, 2005. — 720 с.
2. Виханский О. С. Менеджмент [Текст] / О. С. Виханский, А. И. Наумов. — 4-е изд., перераб. и доп. — М. : Экономистъ, 2006. — С. 457–459.
3. Smith S. What is Leadership? [Electronic resource]. — Mode of access : <http://stevenssmith.com/what-is-leadership/>
4. Vroom V., Jago A. The Role of the Situation in Leadership. [Electronic resource]. — Mode of access: http://web.mit.edu/curhan/www/docs/Articles/15341_Readings/Leadership/Vroom_Jago_2007_The_role_of_the_situation_in_leadership.pdf
5. A challenge: definition. [Electronic resource]. — Mode of access: <http://dictionary.cambridge.org>
6. Nevins M., Stumpf S. 21st Century Leadership: Redefining Management Education: Educating Managers in the Modern Era. [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.strategy-business.com/article/19405?gko=3b347>
7. Boss J. The Top Leadership Challenges for 2016. [Electronic resource]. — Mode of access: <https://www.forbes.com/sites/jeffbloss/2016/02/02/the-top-leadership->
8. Ukraine Higher Education Leadership Development Programme. [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.britishcouncil.org.ua/en/programmes/education/leadership>
9. Khmyzova O. Business English and Developing Leadership Potential / O. Khmyzova // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej «Pedagogika. Priorytetowe obszary badawcze: od teorii do praktyki» (30.05.2016 – 31.05.2016). — Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016 – С. 110 – 112.

IMPORTANCE OF INNOVATIVE EDUCATION METHODS IN THE PRACTICAL TRAINING OF NURSES BACHELORS IN UKRAINE

Riabyi S.I.

PhD, associate professor of the Department of Patients Care and Higher Nurse Education

Haidych L.I.

Assistant of the Department of Patients Care and Higher Nurse Education
HSEE of Ukraine "Bukovinian State Medical University", Chernivtsi, Ukraine

Summary. *In the article the analysis of five-year dynamics of academic performance during the final attestation of graduates on specialty 233 "Nursing" (degree – bachelor) has been performed. Implementation of innovative and interactive technologies in educational process creates the objective foundations for increasing the quality of practical training of future specialists at the conditions of reducing the curricular time.*

Keywords: nursing, bachelor, practical training, education.

Introduction. The problem of training the qualified competitive specialists in nursing in Ukraine is actual to ensure the efficient cooperation of all participants in the treatment process [1]. Among the requirements that apply to modern professionals in the specialty 223 "Nursing" (degree - "Bachelor"), the priority is the ability for independent activity in the provision of care and subsequent treatment of the patient within the professional competence [3]. State experience of nurses bachelors training currently determines the need to carry out the formation of competent professionals with diverse functional responsibilities in the short term (within one year) to a new level of education in a credit-transfer system [2]. According to approved a working curriculum the study of professionally oriented disciplines submitted for final attestation of graduates (AG) is about 25% of training time (15 credits from 60). Of these, 17,8% are lectures, 40,7% are extra tutorial self-training of students and the remaining time left on practical classes with tutor. To provide the necessary level of mastering practical skills of graduates in the conditions of reducing tutorial training time it require the active involvement of innova-

tive approaches in teaching the students [4, 5]. One of the important steps in the providing of knowledge transfer is the introduction of elements of e-learning in the educational process approved by the regulatory base (Order of MES of Ukraine №466 of 04.25.2013). The main paradigm of knowledge control on it are: monitoring instead one-time estimation; the use of adaptive algorithms; effective assessment of learning rates; the widespread use of scenario tasks (case-technology); identify weaknesses in the system learning; evaluation of the degree of use of the material for decision making [7]. In Higher State Education Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University" a server of distance learning (SDL) based on LMS-platform Moodle introduced since 2010. The fundamentals of SDL content identified in the approved Regulations. Functional abilities of introduced LMS platform Moodle allow extensive use of new interactive communicative and simulation techniques developed in e-learning courses of professional-oriented disciplines.

The main part. For the purpose of study the role and effectiveness of the applicable forms and methods a 5-year retrospective

analysis of indicators of knowledge estimation during the final attestation (FA) of graduates specialty 223 "Nursing" (degree - "Bachelor") with a one-year period of training was carried out from 2012 till 2016 on the graduating department of patients care and higher nursing education. FA of the graduates such specialty was performed in 2 steps: the first one is a licensed integrated exam (LIE) "STEP-B. Nursing" and the second - the practically-oriented exam (POE) on the specialty. POE consist of two parts: I – performing of typical tasks and abilities; II – performing of the main abilities and skills. Estimation of POE performed according to the Instruction to estimation of educational activity of students in the conditions of introduction the European credit-transfer system of organization of educational process.

According to the results of passing of the first step of FA - LIE "STEP-B. Nursing" in the last three years is a valid tendency to increase the average percentage of correct answers (72,8-73,9%) as compared with 2012 (65,9%). Such index is not significantly different from the national average. The indices of absolute progress was 100% for the whole time. The one of the ways to ensure sustainable results of passing LIE "STEP-B. Nursing" is an experience of systematic on-line training the students on SDL Moodle with the 75% correct answers' threshold. Such practice allows for the screening theoretical training of students to the identification of risk groups for selection to individual training.

The main tasks of examination commission during the POE were: to determine the level of common tasks and skills of graduates on the examination of patient (survey, physical examination, identifying of patient's problems, formulating a nurse diagnosis, a plan of laboratory and instrumental examination, the volume of nursing interventions), organization of work and safety in professional activities and the evaluation of demonstration by the students the manipulations on phantoms and models according to responsibilities of nurses-bachelors, estimation of the algorithm first aid in cases of emergency conditions and

also justification of rules for buildings, maintenance and labor protection in offices (departments) of medical institutions.

Analysis of the results of POE showed a positive dynamics in rising of index of qualitative progress, which was 72,7-73,3% vs. 70,7%, a stable tendency of the average score 3,83-3,86. Natural fluctuations of success in the attestation of graduates are associated with changes in the number of students, proportionality ratio of marks, increased requirements for quality of practical training of graduates and, in general, are a reflection of positive motivation of students to learning. Due to Conclusions of Final Examination Commission in 2012-2016 the level of practical training of graduates in general fit the requirements to educational-qualified characteristics "nurse bachelor". The vast majority of students correctly performed nursing examination of patient, formulated an adequate nurse diagnosis, drew up the plans of accessory laboratory and instrumental examination, determined nursing tactics of treatment and prevention of diseases, were able to give first aid in cases of threatening conditions. Despite this, some problems in practical abilities of future specialists on specialty 233 "Nursing" (degree – bachelor) can be defined: some part of graduates (12,5%) have difficulties in determination of the priority problems in cardiologic patients; some of the students (8,93%) feel difficulties during taking of independent decisions in determination of the algorithm of first aid in case of injuries different localization; separate examined students (5,36%) have no competency in choice of immunity preparations and terms of vaccination of children of all ages; some gaps in planning and implementation of independent nursing interventions were identified in very rare persons (3,57%). To solve identified problems the following measures were proposed: to develop the adapted modern case-methods of differentiation of cardiac problems in patients to improve the quality of nursing diagnosis of cardio-vascular diseases; to improve the video-algorithm of first aid in case of injury different character and localization to optimize of acquisition of skills; to provide the

online information update with current calendar of preventive vaccinations on SDL Moodle with hyperlink to the official website of Ministry of Health of Ukraine; to introduce the animated playback of practical skills of graduate students before performing their in clinical base. Implementation of the proposed measures will create objective fundamentals for improving the indices of qualitative progress during FA of graduates on the specialty 233 "Nursing" (degree – bachelor) [6].

Conclusions. Thus, the introduction of innovative learning technologies in training the future nurses-bachelors plays an important role in increasing the motivation of all participants of the educational process, development of communication skills and the formation of professional skills of graduates.

References:

1. Васильева Н.А. Медсестринські реалії (історичний екскурс) / Н.А.Васильева, Л.М.Лиха // Медсестринство. – 2014. – №3. – С. 7-9.
2. Шатило В. Й. Інтеграція вищої медичної освіти до європейських стандартів / В. Й. Шатило // Медична освіта. – 2013. – №4. – С.89-95.
3. Aiken L.H. Nurse staffing and education and hospital mortality in nine European countries: a retrospective observational study. / L.H.Aiken et al. // Lancet. – 2014. – Vol.383(9931). – P.1824-1830.
4. Broadbent M. Supporting bachelor of nursing students within the clinical environment: Perspectives of preceptors / M.Broadbent et al. // Nurse Education in Practice. – 2014. – Vol. 14, Issue 4. – P. 403-409.
5. Pepin J. A nursing education research framework for transformative learning and interdependence of academia and practice / J.Pepin et al. // Nurse Education Today. – 2017. – Vol.52. – P. 50-52.
6. Poikela P. Comparison of meaningful learning characteristics in simulated nursing practice after traditional versus computer-based simulation method: A qualitative videography study. [Electronic resource]. / P.Poikela, H.Ruokamo, M.Teras // Nurse Education Today. – 2015. – Vol.35. – P. 373-382. Access mode: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0260691714003323> (last access: 08.02.2015).
7. Voutilainen A. Conventional vs. e-learning in nursing education: A systematic review and meta-analysis / A.Voutilainen, T.Saaranen, M.Sormunen // Nurse Education Today. – 2017. – Vol. 50. – P. 97-103.

ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ У РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XX СТ.- XXI СТ.)

Шумська О.А.

асистент Львівського національного університету імені Івана Франка

Анотація. В статті розглянуто особливості педагогічних підходів та методик, що застосовувались у вітчизняній іншомовній освіті протягом другої половини XX століття до наших днів та перспективи розвитку іншомовної освіти в Україні.

Ключові слова: іншомовна освіта, прямий метод, граматико-перекладний метод, комунікативно-розвивальна методика.

Key words: foreign language education, direct method, grammar- translational method, developing communicative method.

Постановка проблеми. В системі іншомовної освіти України постійно відбуваються політичні, економічні та суспільно-культурні зміни. В основному ці зміни стосуються пошуку нових методів та форм, які дозволяють зробити процес засвоєння іншомовних знань, умінь та навичок більш ефективним, а результат – таким, який відповідає практичним потребам фахівців.

Напрями модернізації іншомовної підготовки майбутніх фахівців різного спрямування окреслені в Законах України „Про освіту”, „Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті та інш. [2; с78]. Для того, щоб зрозуміти логіку розвитку освітнього процесу в історичному контексті, важливо знати, які зміни відбувалися в ньому протягом останнього часу у вищих навчальних закладах України.

Метою статті є висвітлення особливостей, головних підходів до історичного розвитку іншомовної освіти у вищих навчальних закладах України в другій половині XX століття до наших днів та перспектив її розвитку в сучасний період.

Систематизація досвіду вітчизняної методики навчання іноземним мовам, розро-

блена А.А.Миролюбовим вказує на потужний вплив західної методики іншомовної освіти в першій половині XX століття в Україні. Він зазначає активність вітчизняних педагогів у розробці нових підходів до навчання іноземним мовам, які відповідали б потребам конкретного суспільно-культурного середовища. В той час як західні педагоги в основному спирались на прямий метод викладання, що передбачав в першу чергу практичне оволодіння мовою, вітчизняні намагались визначити конкретні цілі навчання: в контексті граматико-перекладного методу це була «гімнастика розуму» [1; с23, 2; с80].

У другій половині XX століття відбувається зміна у викладанні іноземних мов. Постановою Ради Міністрів СРСР „Про покращення вивчення іноземних мов” (1961) [2; с81] було визначено основний курс на практичне вивчення іноземних мов.

У 60-і -70-і рр. у ВНЗ та шкільній практиці здебільшого застосовувався граматико-перекладний метод. Метою вивчення була граматики. На заняттях, зазвичай, робили граматичні вправи та перекладали тексти. Пояснення робили рідною мовою. Позитивною стороною цієї методики було те, що граматики засвоювалася на

високому рівні. Недоліком цього методу було те, що в студентів немовних ВНЗ виник бар'єр у спілкуванні.

В кінці 70-х рр., на початку 80-х рр. XX ст., свідомо-порівняльна методика (О.Михайлова, Ю.Пассов, С.Шатилов) передбачала практично-комунікативні пріоритети у постановці цілей навчання іноземних мов. Основними рисами означеної методики були практична і комунікативна спрямованість навчання, застосування диференційованого й комплексного підходів до організації мовленнєвої діяльності, інтенсифікація навчання іноземних мов.

У 1988-89 рр. отримала широке розповсюдження концепція інтенсивного іншомовного навчання (Г.А. Китайгородська), що передбачала залучення свідомих та підсвідомих процесів психіки для засвоєння мовної бази, застосування діалогічного підходу та ігрових форм навчання. Разом з тим розвивалась сугестопедична технологія іншомовного навчання (Г.Лозанов), в якій посилена увага приділялася засвоєнню професійної лексики, формуванню виразного та індивідуалізованого мовлення студента.

В 90-ті роки XX ст. у вищих навчальних закладах України активно застосовувалась комунікативно-розвивальна методика, що передбачала більшу інтенсивність та меншу дистанцію у спілкуванні викладача зі студентами та інтегративність.

Інтегративність на заняттях іноземних мов виявлялася у комплексній організації

різних видів мовної діяльності – спілкуванні, читанні, письмі, аудіюванні. Вивчення текстів, що містили факти з історії, географії, біології, фізики дало змогу інтенсивніше використовувати інтеграцію, оскільки, взаємодіючи з іншими дисциплінами, іноземна мова відкривала студентам шлях до отримання додаткових знань.

Сучасний період характеризується інформатизацією освітнього простору, розширенням можливостей міжнародних студентських обмінів, появою авторських підручників, посібників і методів навчання іноземних мов на засадах співробітництва, проектної, інформативної та гіпертекстуальної методик навчання [2, с83].

Висновки. Розгляд особливостей розвитку педагогічного процесу, іншомовної освіти дозволяє викладачу враховувати в повному обсязі як помилки, так і здобутки попередників, свідомо та цілеспрямовано вибудовуючи на цій основі свій ефективний підхід, адаптований до сучасних реалій, потреб студентів та державних вимог системи освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Миролюбов А.А. История отечественной методики обучения иностранным языкам / А.А.Миролюбов. – М.: СТУПЕНИ, ИНФРА. – М., 2002. – 448 с.
2. Осіпчук Н.В. Методи навчання іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах України другої половини XX – початку XXI століття // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету, Випуск 5 (48), 2012. – С.78 – 83.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Федосеева Ю.І.

Студентка магістратури

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

Патріотизм – одне з найбільш глибоких людських почуттів. Як правило, це поняття розуміють як відданість і любов до Батьківщини, до свого народу, гордість за їхнє минуле й сьогодення, готовність до її захисту. Це почуття є одним із найважливіших духовних надбань особистості. Воно характеризує вищий рівень розвитку особистості й проявляється в її активній діяльнісній самореалізації на благо Батьківщини. Саме тому формування патріотизму на сучасному етапі є фундаментом і опорою суспільного й державного устрою та запорукою ефективності функціонування всієї системи соціальних і державних інститутів [1]. Засвоєння патріотичних цінностей і норм є тривалим процесом. Вони не закладені у генах, це не природна якість, а соціальна, і тому не успадковується, а формується цілеспрямовано, системно, із використанням певних принципів та методів діяльності з підростаючим поколінням.

Розробка методологічних засад формування особистості дітей є провідною проблемою української психолого-педагогічної науки. Патріотичне виховання сучасної дитини серед різноманітних теоретичних підходів у вирішенні цього питання займає одне з головних місць. В умовах становлення української держави патріотичному вихованню належить пріоритетна роль. Про це свідчать державні документи: Указ президента “Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян” від 27квітня 1999року,

“Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави”, “Концепція патріотичного виховання учнівської молоді” тощо [5].

Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати у молоді громадянсько активні, соціально значущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов’язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо української держави. У різні часи та епохи, в усіх цивілізованих державах сім’я, школа, садочок, суспільство ставили перед собою завдання – виховати громадянина, патріота своєї країни.

У вирішенні важливих завдань патріотичного виховання чинне місце належить організації діяльності школи та дошкільних закладів. Сучасний дошкільний заклад ще не зміг до кінця подолати негативні стереотипи, притаманні комуністичній системі виховання, не поставив особистість у центр виховної системи. У закладах освіти ще й досі відсутні цілісність і систематичність в організації патріотичного виховання; до кінця не вирішено проблему щодо навчання рідною мовою. У виховному процесі важливе місце мають посісти народна філософія, народна мудрість, національні ідеї та ідеали, що є тим підґрунтям, на якому зростає національна свідомість, гідність, самоповага. Національне виховання має

здійснюватися на всіх етапах навчання дітей та молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність та цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдаровань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури.

Така постановка питання націлює на розуміння тієї істини, що патріотами не стають у зрілому віці. Почуття любові до батьківщини, поваги до свого народу, його історії, усвідомлення себе частиною великої і давньої нації мають формуватися з самого раннього дитинства, “вбиратися з молоком матері” [3]. Сьогодні існує розуміння того, що виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати в дитини комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру. Зокрема, йдеться про: повагу до батьків, свого родоvodu, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника; працьовитість; високу художньо-естетичну культуру тощо; патріотичну самосвідомість та громадянську відповідальність, готовність працювати для розквіту Батьківщини, захищати її; повагу до Конституції, законів Української держави; досконале знання державної мови [3]. Звичайно, у повному обсязі ці якості ще не можуть бути сформованими у дитини дошкільного віку. Проте, створити фундамент, на основі якого можна буде вже зводити “будівлю” майбутнього громадянина-патріота не лише можливо, а й потрібно, особливо якщо врахувати всі переваги, що створює дошкільний вік для результативного виховного процесу. Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім’я, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать

щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов’язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання. Основними напрямками патріотичного виховання є: формування уявлень про сім’ю, родину, рід і родовід; краєзнавство; ознайомлення з явищами суспільного життя; формування знань про історію держави, державні символи; ознайомлення з традиціями і культурою свого народу; формування знань про людство [2].

Концепція дошкільного виховання в Україні, сповідуючи історичний підхід до патріотичного виховання дітей дошкільного віку, актуалізує його народознавчі, українознавчі та краєзнавчі напрями. На це орієнтують і різноманітні програми дошкільного виховання.

Отже, гра як провідний вид діяльності дитини поєднує в собі як загальні для будь-якої соціальної діяльності ознаки (цілеспрямованість, усвідомленість, активна участь), так і специфічні (свобода і самостійність, самоорганізація, наявність творчої основи, почуття радості й задоволення).

Література:

1. Боришевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / М. Боришевський // Цінності освіти і виховання особистості: Наук.-метод. зб. – К., 1997. – С. 21-25.
2. Буторіна, Т. З. Виховання патріотизму засобами освіти / Т. З. Буторіна, Н. П. Овчинникова. – СПб.: КАРО, 2004. – 224 с.
3. Ельконін Д.Б. Психологія гри / Д.Б. Ельконін. – М., Наука 2004. – С. 12-20.
4. Гасанов З.Т. Цілі, завдання та принципи патріотичного виховання / З.Т. Гасанов // Педагогіка. – 2005. – № 6. – С. 59-63.
5. Мошнина О. Патріотичне виховання дошкільнят: проект “Салют Перемоги” / О. Мошнина // Дошкільне виховання. – 2011. – №4. – С. 80-82.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ РАНЬОГО ВІКУ

Хрущова К.В.

Вихователь санаторного дошкільного навчального закладу №199 “Вогник”
(ясла-садок) Запорізької міської ради

Актуальність дослідження зумовлено радикальними змінами в державній політики у сфері дошкільної освіти, що привело до оновлення системи професійної підготовки фахівців, у тому числі й в області дошкільного виховання. Підтвердженням цього є розробка та затвердження урядом України Концепції розвитку дошкільної освіти на 2010-2017 роки, яка спрямована на виконання Закону України “Про дошкільну освіту” а також Указ Президента України від 20.03.2008 р. № 244 “Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні”. Відповідно до Закону України “Про дошкільну освіту” дошкільна освіта є обов’язковою первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні. Держава визнає пріоритетну роль дошкільної освіти та створює належні умови для її здобуття. У концепції зазначається, що нинішню ситуацію в дошкільній освіті України можна визначити як стадію між старою системою цінностей, установок, звичок і новою, що лише виформовується, і спрямовується на забезпечення оптимальних умов виховання і навчання особистості, яка розвивається [4].

Таким чином, одним із завдань професійної освіти є пошук шляхів розвитку і вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів, зокрема для роботи з дітьми раннього віку. Процес підготовки вихователів в системі вищої професійної освіти має бути спрямований на формування цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок і відповідати запитам дошкільних освітніх

установ. Умови глобальної конкуренції на ринку праці вимагають від педагогів дошкільного виховання високого рівня професійної компетентності.

Професія педагога дошкільної освіти має характерні особливості, обумовлені психофізіологічними характеристиками особистості дитини раннього віку. На ці особливості вказують у своїх дослідженнях учені, які розглядали питання організації роботи вихователя з дітьми раннього віку: Н. М. Аксаріна, В. В. Гербова, М. І. Лисіна, С. М. Теплюк, М. М. Щелованов [1].

Вивченню загальних проблем готовності студентів до педагогічної діяльності присвячені роботи К. М. Дурай-Новакової, Л. А. Кандибович, В. А. Сластьоніна та ін. Основна увага у вказаних дослідженнях була спрямована на вивчення загальнотеоретичних підходів до змісту професійної підготовки, формування особистості педагогів, вироблення у студентів педагогічних знань, умінь і навичок. Проте організації професійної підготовки студентів до взаємодії з дітьми раннього віку в цих роботах приділялася недостатня увага. Найбільше значення в контексті досліджуваної проблеми мали роботи науковців Н. М. Аксаріної, М. Ю. Кистяковської, М. М. Щелованова та інших. Вони переконливо довели, що “діти раннього віку розвиваються виключно під впливом педагогічних дій дорослого” [1].

Цей період характеризується рядом особливостей. Основна з них швидкий темп розвитку дитини. Відсутність, недостатність або односторонність виховних дій – все це негативно позначається на розвитку малюків. Саме тому емоційно забарвлена

педагогічна взаємодія, яка необхідна для розвитку дитини, як правило і забезпечує швидкий та позитивний ефект. Внаслідок цього особливу значущість набуває цілеспрямована підготовка вихователів до роботи з дітьми раннього віку.

Професійна підготовка таких фахівців з соціальних причин не велася з 90-х років, внаслідок цього сповільнилися розробки вітчизняних науково-методичних матеріалів, що забезпечують діяльність вихователів груп раннього віку, був багато в чому втрачений досвід вітчизняних педагогів-практиків. Педагогічна освіта у рамках спеціальності “дошкільна педагогіка” не було орієнтовано на роботу в установах для дітей раннього віку. Досі в навчальні плани багатьох педагогічних ВНЗ і коледжів не включений курс педагогіки раннього віку як самостійної дисципліни. Проте сучасні дошкільні навчальні заклади вкрай потребують вихователів, здатних кваліфіковано працювати з дітьми раннього віку [2].

Одним із пріоритетних напрямів модернізації вітчизняної освіти виступає вдосконалення підготовки педагогічних кадрів, зокрема вихователів для ДНЗ. У сучасній професійній освіті особливо актуальним є пошук шляхів розвитку і вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів для роботи з дітьми

раннього віку. Історія цього напрямку має значні традиції і позитивний досвід, накопичений у минулі роки, проте в силу об'єктивних і суб'єктивних причин, на жаль, не були затребувані і реалізовані в системі сучасної дошкільної освіти.

Таким чином, професійна підготовка вихователя в умовах сучасного педагогічного університету до взаємодії з дітьми раннього віку розглядається як цілісний процес, що має своєю метою реалізацію взаємозв'язків мотиваційно-ціннісних, теоретичних і процесуально-організаційних компонентів, з орієнтацією на підготовку компетентного фахівця готового ефективно здійснювати педагогічну діяльність, здатного до виховання дітей і до взаємодії з ними, з яскраво вираженою спрямованістю на педагогічну діяльність.

Література:

1. Баранова М.Л. Довідник керівника дошкільного навчального закладу. Організація психолого-педагогічної допомоги дітям раннього віку / М.Л. Баранова. – Ростов на-Д: Фенікс, 2005. – 148с.
2. Ельконін Д. Б. Психологічні питання дошкільної гри / Д. Б. Ельконін // Питання психології дитини дошкільного віку. – 1995, – № 3, – С.26-43.
3. Немов Р.С. Психологія освіти / Р.С. Немов. – М.: ВЛАДОС, 2001. – С. 590.
4. Обухова Л.Ф. Дитяча психологія: теорії, факти, проблеми / Л.Ф. Обухова. – М.: Академія, 1995. – 498 с.
5. Сімонов В.П. Діагностика особистості та професійної майстерності викладача. / В.П. Сімонова – М., 2003. – С. 125.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СУСПІЛЬСТВА

Точиліна Н.В.

Студентка магістратури

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Питання про формування громадянськості у підростаючого покоління є актуальним для сучасної педагогічної практики. Ця проблема у суспільстві з'являється через дві групи причин. По-перше, через наявність певних тенденцій нігілізму до моральних цінностей, громадянської відповідальності, національної культури. По-друге, у зв'язку з посиленням акценту на примноження матеріальних цінностей, що викликане хибними уявленнями про індивідуальне виховання [3].

Громадянська освіта – це вимога часу, тому розвиток та вдосконалення її системи є актуальним завданням для всіх демократичних країн. Багатий досвід громадянської освіти накопичено в умовах зрілих демократій Великої Британії, США, Канади, Франції, Італії, Нідерландів та інших, де створено різноманітні підручники, розроблено початкові курси, діють науково-методичні центри, налагоджено відповідну підготовку та перепідготовку вихователів. Значних зусиль щодо розвитку освіти для демократії докладають і країни, як: Польща, Румунія, Латвія.

В умовах впливу і тісного взаємозв'язку різних культур серед магістральних цілей і пріоритетів освіти визначено виховання людини-патріота демократичного світогляду, яка поважає традиції інших народів та їх культури. Саме тому особливо важливим для вітчизняної педагогічної теорії і практики є досвід у сфері полікультурної освіти і виховання. Ідеї полікультурності

знайшли своє відображення в основних державних документах про освіту: Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття), “Концепції громадянського виховання”, (2000 р.), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”.

Основною ідеєю є здатність до діалогу, створення умов для розвитку і взаємодії різноманітних культур, у яких найбільш повно розкривається і усвідомлюється значимість власної культури, її цінностей та пріоритетів. Еволюція світу призводить до розвитку культури, яка є одним із важливих елементів людського буття. Лише у демократичному суспільстві здатен розкритися культурний потенціал, який спрямований на розвиток людини як громадянина, високоморальної, естетично розвинутої особистості, здатної творити за законами правди і краси. “Бути громадянином сьогодні – це усвідомлювати, що кожен з поміж нас є носієм загальних інтересів. З приводу цього ми усі відповідаємо за майбутнє країни, планети, довкілля і реальності жити разом” [1].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що основи патріотичного виховання були закладені в народній педагогіці, великого значення їй відводиться у працях А. Любара, В. Мацюка, В. Пугача, М. Стельмаховича, Д. Федоренко. Для нашого дослідження цікавими є роботи М. Аркаса, Л. Дмитрієва, Д. Лихачева, В. Яременко, в яких описується виховний ідеал древньоруської

епохи, основною частиною якого виступає патріотичне виховання [5].

Фундаментальне значення для дослідження проблеми патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку має етнопедагогічна спадщина вчених, діячів культури, педагогів України: М. Драгоманова, М. Коцюбинського, Лесі Українки, І. Франка, Т. Шевченка.

Серед класиків педагогічної науки до проблеми патріотизму зверталися Г. Ващенко, А. Духнович, А. Макаренко, А. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський. У своїх працях та наукових роботах вони висвітлювали проблеми розвитку патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку, як основної частини національної системи виховання, звеличували ідею виховання “свідомого” громадянина, патріота своєї країни.

Отже, виховання як невід’ємний чинник полікультурної освіти визначає спрямованість змісту освіти і педагогічного

процесу на формування усвідомленого вибору дошкільниками етичних цінностей та готовності до життєдіяльності в умовах культурного розмаїття людської спільноти, передбачає конкретне втілення ідеї полікультурної освіти у процесі навчання і виховання.

Література:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. – Кн.1: / Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: наук. видання / І.Д. Бех – К.: Либідь. – 2003. – 280 с.
2. Боришевський М.В. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / М.В. Боришевський // Цінності освіти і виховання особистості: науково-методичний збірник – К., 1997. – С. 21-25.
3. Гонський В.Н. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання / В.Н. Гонський // Рідна школа. – 2001. – №2. – С. 9-14.
4. Гончаренко Л.А. Фактори актуалізації полікультурної освіти і виховання / Л.А. Гончаренко // Таврійський вісник освіти. – 2004. – №2. – С. 97-101.
5. Оржехівський В.М. Громадянська освіта формує громадянина / В.М. Оржехівський // Відродження. – 2000. – № 1. – С. 3-5.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Василик К.В.

студентка V курсу, Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

У сучасному суспільстві життя й здоров'я людини визначаються як найвищі людські цінності. В Україні набуто й збережено великий досвід пропаганди здорового способу життя, котрий і сьогодні використовують численні установи й організації. Але соціальна ситуація в суспільстві, що динамічно змінюється, актуалізує потребу перегляду традиційних технологій навчання та виховання, внесення елементів нового, врахування нових форм комунікативних зв'язків і способів соціальної організації.

Глобальна вагомість проблеми «здоров'я людини» викликала необхідність ґрунтовних досліджень цього феномена і його складників, пошуку шляхів позитивного впливу на процес підготовки особистості до здорового способу життя.

Останніми десятиріччями проблема здоров'я людини набула нового осмислення [1]. Якщо раніше її вирішення пов'язувалося переважно з медико-біологічними або санітарно-гігієнічними чинниками, то сьогодні доведено, що здоров'я людини – це цілісне, системне явище, зумовлене як природними та соціальними зовнішніми чинниками, так і внутрішніми, такими, що визначають психологічне ставлення людини до себе і до тих обставин, у яких вона реалізує власне життя [2].

На філософському рівні феномен здоров'я людини розглядається у працях Є.Кудрявцева, Ю.Лисицина, Л.Сущенко медико-біологічний рівень відображено в дослідженнях М.Амосова, Г.Апанасенка,

В.Войтенко, Г.Шаталової, З.Шкиряк-Нижник соціально-педагогічний представлено в роботах Д.Ізуткіна, Л.Мартоса, В.Петленко та інших авторів.

Аналіз наукових джерел свідчить про неоціненне значення у вихованні життєстійкості сучасної молоді ідей В.Сухомлинського, зокрема його рекомендацій щодо спонукання дітей і підлітків до самовиховання в аспекті фізичного розвитку та здорового способу життя. Він писав: «Турбота школи про те, щоб дитина не хворіла, щоб її організм був несприятливий для хвороб, так само важливо, як і турбота про розумовий і моральний розвиток її вихованців» [3, С.127].

У педагогічних дослідженнях проблема здоров'я дітей здебільшого пов'язується з ефективністю системи фізичного виховання. Однак в кінці ХХ століття виділився новий підхід до розуміння джерел та чинників проблеми здоров'я людини, що знайшов своє відображення в теорії та практиці валеологічного виховання.

Уперше ідеї валеологічного виховання було обґрунтовано в працях І.Брехмана [4]. У сучасних умовах валеологія як наука про здоров'я людини та валеологічне виховання більшою мірою знаходить своє відображення в системі освіти. З метою підготовки людини до охорони свого здоров'я та виховання в неї здорового способу життя Міністерством освіти і науки запропоновано курс «Валеологія» для загальноосвітніх та вищих навчальних закладів. Виконано низку досліджень у галузі валеологічної освіти й валеологічного

виховання школярів і молоді. У багатьох дослідженнях відзначається, що виховання в дітей навичок культури здорового способу життя доцільно починати з раннього дитинства.

За визначенням Т.Кириченко, здоровий спосіб життя – комплекс оздоровчих заходів, що сприяють збереженню й зміцненню здоров'я людини [5, С. 11].

Здоровий спосіб життя людей став предметом дослідження Л.Сущенка. Цей феномен розглядається автором як позитивна тенденція в життєдіяльності людини. Дослідник зазначає, що у зв'язку з розривом між онтологічною актуалізацією явища «здоровий спосіб життя» людини й гносеологічним вакуумом, виникла суперечність між сучасною стадією розвитку суспільства, що висуває перед людиною високі вимоги, які стосуються її інтелектуального потенціалу, фізичного, духовного й соціального здоров'я, та відсутністю науково обґрунтованого підходу до формування здорового способу життя, що обмежує активність людини [6].

Л.Сущенко розглядає життєдіяльність людини як інтегративний процес взаємодії її фізичного, психічного й соціального компонентів. Проведене ним дослідження дозволило з'ясувати методологію соціально-філософського розуміння проблеми «здоровий спосіб життя» людини; визначити основні тенденції й особливості становлення поняття «здоровий спосіб життя» людини в різні історичні епохи; розкрити функціонування та розвиток людського організму як цілісної системи, а також запропонувати таку структуру життєдіяльності людини, яка включає в себе фізичний, психічний і соціальний компоненти. За результатами дослідження, Л.Сущенко вироблено дефініцію філософської категорії «здоровий спосіб життя» людини, що стала закономірним результатом інтеграції морфологічного і структурно-функціонального визначення саморозгортання сутності цього явища; побудовано евристичну модель життєдіяльності людини, яка спроможна, на дум-

ку автора, при відповідному нормативному забезпеченні стати основою для створення стандартів здорового способу життя, розрахованих на різні категорії населення країни. Ми вважаємо цю дефініцію важливою для нашого дослідження.

Учена Н.Тригуб досліджує процес формування валеологічної культури педагога. Метою наукового пошуку виступають організаційно-педагогічні умови ефективності формування валеологічної культури педагога. Автор доводить, що формування валеологічної культури педагога буде ефективним за умов: розроблення й впровадження структури та змісту валеологічних дисциплін у підготовку й перепідготовку педагогів; використання форм і методів підготовки викладачів до організації оздоровчих заходів у навчальному закладі; навчання самодіагностики та корекції соціально-психологічного й емоційного стану педагогів. На думку дослідниці, валеологічна культура особистості – це інтегральне особистісне утворення, що характеризується єдністю здібностей, знань, навичок, ціннісних орієнтацій, які детермінують формування здорового способу життя. Структуру та зміст валеологічної культури представлено трьома компонентами: когнітивним, особистісним і професійним ресурсів та стратегій функціонального поведіння й навичок. Заслугує на увагу модель формування валеологічної культури педагога, що базується на навчанні майбутніх педагогів у діяльності, самонавчанні та взаємонавчанні. Автором наголошується на тому, що здійснювати валеологічне виховання учнів може лише вчитель, який усвідомлено ставиться до свого здоров'я та володіє навичками формування здорового способу власного життя.

Суттєвим внеском у дослідження проблеми здорового способу життя є роботи, що дозволяють виявити взаємозв'язок здорового способу життя з іншими аспектами життєдіяльності людини. Найбільш значущими серед них автори визначають продуктивність праці, мораль, відсутність шкідливих звичок тощо.

У розумінні поняття «здоровий спосіб життя» подекуди спостерігаються дві крайності, які умовно називають «методом виключення» і «методом доповнення». У першому випадку, йдеться про усунення шкідливих звичок, у другому – про «введення у спосіб життя» окремих видів діяльності, пов'язаних з охороною здоров'я (зарядка, фізкультура, регулярне відвідування лікаря та ін.). Саме це можна спостерігати на прикладі аналізу програм конференцій та інших заходів, у яких під назвою «здоровий спосіб життя» розглядаються окремі елементи життєдіяльності людини, що, власне кажучи, самі по собі становлять елементи здорового способу життя, але перебувають у відриві, а часом і в протиріччі з іншими його елементами, а в кращому випадку – дають лише мінімальний ефект. Наприклад, фізкультурна активність, що здійснюється поза зв'язком із демографічними, соціальними, психологічними характеристиками чи з іншими сторонами життєдіяльності, на думку Н.Борисенко не завжди дає позитивні результати для збереження здоров'я та продовження життя.

Однак, на сьогодні поза увагою існуючої системи залишилася проблема виховання здорового способу життя в процесі становлення особистості старшокласника, виявлення чинників педагогічного й соціального впливу на цей процес, їх взаємозв'язок; недостатньо висвітлено й розроблено зміст і методи підготовки вчителів, які мають створити умови щодо виховання здорового способу життя старшокласників.

Література

1. Абрамова С.Г. Возрастная психология / С.Г. Абрамова. – М: Изд центр „Академия”, 1999. – 672 с.
2. Дорогой А.П., Парамонов З.М., Скуратов А.М. та ін. Медичні та соціальні проблеми здоров'я населення України на сучасному етапі / А.П. Дорогой, З. М. Парамонов, А.М. Скуратов // Матеріали І Всеукр.наук.-практич.конф. “Здоров'я і освіта”. – Львів, 1993. – Ч.1. – С.102-107.
3. Сухомлинский В.О. Батьківська педагогіка. / В.О. Сухомлинский. – К.: Рад.школа, 1978. – 263 с.
4. Брехман И.И. Введение в валеологию – науку о здоровье. / И.И. Брехман. – Л.: Наука, 1987. – 125 с.
5. Кириченко Т.Г. Формування здорового способу життя студентів педагогічного вузу в процесі фізичного виховання. Дис.. канд. пед. наук 13.00.01/ Т.Г.Кириченко. – К., 1998. – 188с
6. Сущенко Л.П. Здоровий спосіб життя людей як об'єкт соціального пізнання: Автореф. дис. ... канд.пед.наук:13.00.06 / Запорізький держ.ун-т. – Запоріжжя, 1997. – 20 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАПОБІГАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЗАНЕДБАНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСТАНТНИХ СІМЕЙ.

Зачепило Д.В.

студентка V курсу Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Сучасні соціально-економічні та політичні проблеми у суспільстві, кризові явища зумовлюють складне матеріальне становище населення України, незадовільні житлово-побутові умови, що у свою чергу породжують несприятливий психологічний клімат у багатьох сім'ях, негативно позначаються на вихованні дітей. Особливо актуальною стає проблема сімейного виховання в останні роки, коли значна кількість молодих батьків покидають свою батьківщину, залишаючи дітей на близьких родичів або на опікунів.

Зазначимо, що сім'я є соціальною групою, яка складається з чоловіка і жінки, що перебувають у шлюбі, їхніх дітей, інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу і виховання дітей. Згідно ст.59 Закону України «Про освіту» виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості. Дистантними, а іноді функціонально-неповними, у науково-педагогічній літературі називають сім'ї, які з різних причин перебувають на відстані. Науковець Ф. Мустаєва визначає дистантну сім'ю як таку, у якій життя для кожного з подружжя проходить більшою мірою окремо, через спеціфіку професії одного чи обох партнерів. До переліку дистантних сімей вона відносить сім'ї бортпроводників, моряків, артистів, космонавтів, геологів, військових, спортсменів і вважає, що в середньому таких сімей 4-6% від загальної кількості [1].

Сучасні економічні негаразди, демографічні проблеми, криза в політиці, зростаючі соціальні та економічні труднощі: низька заробітна плата і несвоєчасна її виплата, повне чи часткове безробіття, доходи нижчі від прожиткового мінімуму змушують українських громадян виїжджати на заробітки за кордон у пошуках кращого матеріального забезпечення сім'ї, що стає ще однією причиною тривалого проживання на відстані від інших членів своєї сім'ї.

На наш погляд, сім'ї трудових мігрантів – заробітчан, що працюють за кордоном, за всіма ознаками можна назвати дистантними. Таку позицію розділяє Н. Гордієнко, яка, розглядаючи дистантну сім'ю як об'єкт соціально-педагогічної роботи, має на увазі ті сім'ї, члени яких перебувають на відстані через заробітчанство [2].

Так, сім'ї трудових мігрантів сьогодні – одна з найбільших категорій дистантних сімей, у яких гостро постає проблема виховання та соціалізації дітей, які досить часто залишаються без належного нагляду та піклування. Саме такі дистантні сім'ї ми надалі розглядатимемо, вживаючи поняття дистантна сім'я та сім'я трудових мігрантів як синонімічні.

Вивчаючи процес запобігання педагогічної занедбаності дітей з дистантних сімей, необхідно чітко визначитися з самим поняттям „занедбаність”. Поняття „занедбаний” трактується як такий, що має ознаки занепаду, недогляду, байдужого ставлення з боку інших. Занедбувати – означає, залишаючи без догляду, доводити що-небудь до занепаду, виявляти байдуже ставлення до

чого-, кого-небудь, забувати про когось, щось. Занедбаність – означає стан за значенням занедбаний, бездоглядний [3, с. 314].

Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що перш ніж почали вживати термін „педагогічно занедбані”, науковці і практики оперували поняттям „важкі діти”. У першій половині XIX ст. важкими вважали лише дітей з явно вираженими фізичними вадами: сліпих, глухих, глухонімих тощо. Частіше використовували термін „важке дитинство”, „морально-дефективний”, „бездоглядність” [4, с.37].

У роботах І. Салопеко, Л. Маленкової, А. Белкіна педагогічна занедбаність характеризується не лише як відхилення в поведінці та навчанні школяра, але й як відхилення в його свідомості. Так, на думку І. Салопеко, „сутність педагогічної занедбаності полягає в неправильному усвідомленні підлітком свого місця у тому чи іншому мікросередовищі, дефективності соціальних установок та звичок, що сформувалися” [5, с. 133]. Л. Маленкова визначає педагогічну занедбаність як „особливий стан особистості підлітка, що формується, при якому відхилення від норми у свідомості і поведінці зумовлені педагогічними причинами і носять стійкий характер”.[6, с. 3]. На думку А. Белкіна, педагогічна занедбаність свідчить про „невідповідність рівня моральної свідомості і поведінки суспільним нормам” [7, с. 135].

Основними причинами педагогічної занедбаності М. Ярмаченко називає недостатню увагу до розумового і психічного розвитку дитини в сім’ї, що, в свою чергу, може бути зумовлено конфліктами між батьками, поганими побутовими умовами, бездоглядністю, відсутністю єдиних вимог до дитини з боку батьків та інших членів родини.

У різних суспільних умовах та у різні вікові періоди дитини педагогічна занедбаність проявлятиметься по-різному. Вчителі та батьки у будь-якому випадку відчують труднощі у вихованні дитини, які можуть підсилюватися віковими кризами (3-х років, 6-7 років, підліткового

віку), бо дитина не може адаптуватися до умов суспільного життя. Якщо педагоги та вихователі з різних причин не можуть здолати ці труднощі у вихованні дитини, недбало здійснюють процес виховання, не можуть досягти ефективного виховного впливу на неї, то вони ще більше занедбують дитину і педагогічна занедбаність проявляється ще з більшою мірою.

Більшість дослідників, говорячи про педагогічну занедбаність, мають на увазі дітей підліткового віку, констатуючи вже яскраво виражені наслідки недоліків виховання, стійкі відхилення. Але дитина не стає занедбаною за короткий проміжок часу, у неї поступово накопичуються певні ознаки, що з часом можуть створювати симптомокомплекс і діагностуватися як занедбаність. Тому її причини необхідно виявляти ще у молодшому шкільному або й у дошкільному віці, щоб попередити це явище.

Отже, педагогічна занедбаність виникає там, де не створюються умови для повноцінної соціалізації та індивідуалізації особистості дитини: навколишнє мікросередовище, перш за все батьки та педагоги, негативно впливають на формування особистості дитини як суб’єкта власного життя, вона не отримує достатньої свободи для прояву своєї активності у взаєминах з предметним і соціальним середовищем.

Водночас можна стверджувати, що всі науковці відзначають серед основних причин цього явища недоліки виховання. Оскільки основною метою виховання є всебічний гармонійний розвиток вихованця, а показниками вихованості моральна свідомість, поведінка, гуманне ставлення до людей, соціальна та трудова активність, то ознаки, якими вчені характеризують занедбаність: відхилення в моральній свідомості, поведінці, навчальній діяльності, у ставленні до навчання, до колективу, до суспільно корисної праці, до дорослих, до товаришів, до себе і своїх вчинків, свідчать про невихованість дитини, не достатню підготовленість до життя у суспільстві.

Поява педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку з дистантних

сімей, зумовлена недостатнім рівнем запобігання педагогічної занедбаності серед молодших школярів у навчально-виховному процесі: недостатнім вивченням дистантних сімей молодших школярів та ступеню ризику появи у них педагогічної занедбаності; проблемами у вихованні, з якими один на один залишаються батьки та опікуни у дистантній сім'ї; педагогічно-недоцільними взаєминами, які складаються у дистантних сім'ях; відсутністю педагогічної підтримки таких сімей з боку педагогічного колективу школи; відсутністю спеціально організованої виховної роботи школи, спрямованої на попередження педагогічної занедбаності вже у молодшому шкільному віці; відсутністю сприятливого виховуючого середовища для дітей з дистантних сімей через погано налагоджену взаємодію виховних інститутів у їхньому вихованні. Саме на забезпечення необхідних умов для запобігання педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку з дистантних сімей було спрямовано роботу під час формувального експерименту.

Запобігання педагогічної занедбаності дітей молодшого шкільного віку з дистантних сімей забезпечується сукупністю таких педагогічних умов: систематичне вивчення педагогічного потенціалу дистантних сімей, виявлення у них проблем виховання та ризиків появи педагогічної занедбаності молодших школярів; організація спеціальної виховної роботи школи з дітьми молодшого шкільного віку з дистантних сімей, спрямованої на запобігання їхньої педагогічної занедбаності; надання

психолого-педагогічної допомоги дистантним сім'ям у створенні педагогічно-доцільних взаємин між батьками, опікунами та дітьми; методична готовність педагогів до роботи із запобігання занедбаності молодших школярів дистантних сімей; налагодження взаємодії школи, дистантної сім'ї та інших виховних інститутів у попередженні педагогічної занедбаності молодшого школяра.

Література

1. Мустаева Ф. А. Социальная педагогика : Учебник для вузов / Ф. А. Мустаева. – М.: Академический проспект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 528с.
2. Гордієнко Н. В. Сучасна українська дистантна сім'я як об'єкт соціально-педагогічної роботи / Н. В. Гордієнко // Науковий вісник Чернівецького Університету. – ВИП. 263. – Педагогіка та психологія. – 2005. – С.57–61
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.-К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
4. Оржеховська В. М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх : Навчально-методичний посібник / В. М. Оржеховська – Київ, 1996 – 352с.
5. Салопеко И. М. К вопросу о причинах педагогической запущенности подростков. / И. М. Салопеко // Ученые записки МОПИ им. Н. К. Крупской – Т.275, вып. 20. Педагогика / Вопросы организации и методики воспитания у учащихся самостоятельности и творческой активности в процессе учебной и внеклассной работы. – М., 1970 – С. 126 – 132.
6. Маленкова Л.И. Особенности перевоспитания педагогически запущенных девочек-подростков // Проблемы перевоспитания педагогически запущенных подростков. Маленкова Л.И. – М.: Изд-во МГПИ, 1975. – С.49 – 60.
7. Белкин А. С. Воспитание дисциплинированности, предупреждение педагогической запущенности школьников : Сб. науч. трудов / А. С. Белкин. – Свердловск, 1988. – 324 с.

МУЗИЧНЕ СПРИЙМАННЯ ТА ЙОГО АКТИВІЗАЦІЯ В МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Ляшко Микола Павлович

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

Ключові слова: музичне сприйняття, музичне сприймання, сприймання музики, сприйняття музики, педагогічний процес, емоційність, знання, навики.

Актуальність дослідження. Сучасний період оновлення суспільства, його духовного відродження ставить перед педагогічною наукою комплекс нових проблем. Серед них, особливої уваги набуває посилення зв'язку між культурою та освітою, що зумовлено ствердженням ідей самоцінності людської особистості, гуманістичної сутності національно орієнтованого світогляду молоді.

Заняття музичним мистецтвом, естетичною діяльністю багато в чому сприяють вирішенню загального психічного, творчого розвитку особистості школяра, розвитку його здібностей і індивідуальності, і, звичайно, формуванню емоційно-естетичного ставлення до здібностей, розвитку потреби до того чи іншого виду творчості.

Завдання поліпшення художньої освіти та естетичного виховання особистості припускають розвиток у неї почуття прекрасного, формування високих естетичних смаків, ідеалів, потреб, емоційного ставлення до музики, вміння розуміти і цінувати твори мистецтва, що особливо важливо в умовах глобалізації культури. У вирішенні цих завдань особливу роль відіграють художня освіта, естетичне виховання і розвиток особистості. Тому в умовах розбудови української держави все більшого значення набуває культурологічний аспект підготовки студентів педагогічних вузів, згідно з чим, акцент переноситься з традиційного засвоєння заданої кількості інформації на розвиток

культури мислення, почуттів, поведінки особистості, що разом утворюють той центр, навкруги якого знання, уміння і навички об'єднуються, перетворюються у неповторну індивідуальність суб'єкта і стають константами його діяльності.

Найважливішу ланку піднесення дієвості музики становить формування музичного сприймання.

Оскільки сприйняття музики являє собою досить складне утворення, то вивчення цього феномену потребує комплексного використання методів різних наукових дисциплін. Воно спирається на спільні зусилля філософії, соціології, психології, естетики, мистецтвознавства, що разом становлять методологічні засади педагогічних досліджень, спрямованих на діагностування та корекцію індивідуального розвитку музичного сприйняття учнівської молоді.

Уміння чути і слухати музику не є вродженою якістю. Пізнавально-творчі можливості школярів розвиваються в активній музичній діяльності. У процес сприймання музики включається досвід безпосередніх переживань і роздумів учнів, який формується під впливом музичного мистецтва, а також художній досвід, пов'язаний з виконанням музики. Отже, сприймання розглядаємо як основу засвоєння втіленого в музиці досвіду естетичного ставлення до дійсності. Тому головним завданням музичного виховання учнів є формування в них активного сприймання музичних творів. Педагог повинен виховати здатність до

активної різнобічної діяльності, формувати ціннісно-орієнтаційне ставлення до музичного мистецтва, сприяти розвитку художньо-творчих здібностей.

Перцепція – (від лат. *perception*) – пізнання, сприймання.

Сприймання музики – специфічний вид духовної практичної діяльності, який не обмежується актом сприйняття (перцепції), послідовно включаючи найвищий рівень осягнення виражально-смыслового змісту музики і водночас реалізуючись у формі почуттів, асоціативному мисленні, тобто є синтетичною психофізіологічною діяльністю, яка піддається формуванню та розвитку в перебігу процесі опанування педагогіки.

Сприйняття музики – перцепція – психофізіологічний акт відображення звукової інформації на ґрунті аперцепції (сприймати), як попереднього досвіду людини, під час безпосереднього слухання музичного твору. Завдяки опорі на зв'язки відповідних центрів кори головного мозку, утворені під впливом музичних подразників, сприйняття забезпечує створення цілісного музичного образу. Сприйняттю властиві індивідуальні особливості щодо точності, яскравості, інтенсивності, швидкості та повноти відображення звукових, почуттєво-образних, емоційних та раціональних компонентів.

У теорії музичного сприймання, головним чином, досліджується вплив різних чинників на музичний розвиток особистості, а також характер їх цілеспрямованого використання у процесі музичного виховання.

Формування музичного сприймання школярів є провідною проблемою сучасної музичної педагогіки. Учитель має розвинути чутливість дітей до музики, ввести їх у світ краси й добра, відкрити в музиці животворне джерело людських почуттів і переживань. Великого значення в цьому процесі набуває вміння й цілеспрямована музично-педагогічна робота вчителя.

Музика є одним із наймогутніших засобів виховання, що надає естетичного забарвлення всьому духовному життю лю-

дини. Виховання музикою має найточніший, найдоцільніший вплив на розвиток духовного світу школяра.

Сприймання музичного твору учнями – складна, історично і соціально зумовлена діяльність, яка складається з різних процесів – пізнавальних, емоційних, емоційно-оцінних.

Процес сприймання розпочинається з розпізнавання використаних у творі мовних елементів і відповідних їм змістових і комунікативних значень. Далі слухач, спираючись на життєвий досвід, інтуїтивно вирішує пізнавально-творчі завдання, пов'язані з осягненням смислу музики.

Філософські аспекти музичного сприймання також мають глибоку історію. Яскравим прикладом філософського осмислення суті музичного мистецтва служать погляди давньогрецького вченого Аристотеля. Увагу філософа привернули питання про сутність і значення мистецтва, у тому числі музики, механізм її впливу на людину, особливості художнього пізнання дійсності. Багато думок Аристотеля щодо мистецтва до цього часу не втратили своєї актуальності й мають методологічне значення, зокрема думка про необхідність досягнення естетичної насолоди від сприймання. Методологічного значення набуває визнання філософами невичерпності художнього твору, багатозначності його змісту, специфічності інформації художнього тексту.

У філософсько-естетичному аспекті проблема музичного сприймання розглядається через призму основних гносеологічних проблем, коли досліджуються загальні закономірності відображення дійсності в музиці, розкривається об'єктивний зміст суб'єктивних слухачських образів, їх місце й роль у психічній діяльності людей. Зростання інтересу до питань музичного сприймання пояснюється не тільки об'єктивними чинниками, а й увагою сучасної науки до проблем особистості.

Аналізуючи природу музичного мистецтва, музикознавці Г. Грановський, В. Ме-душевський, Є. Назайкінський, Ю. Холопов та інші дійшли висновку, що такі спе-

цифічні особливості музики, як варіативність образів, висока абстрактність мови, евристичні орієнтири є сприйнятливими для формування образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, художнього сприймання та творчого розвитку.

Значно збагатили науково-методичну думку і педагогічну практику музично-педагогічні системи і концепції зарубіжних педагогів, один з принципів яких спрямований на творчий розвиток дітей, стимулювання їхньої фантазії, художньо-пізнавальної активності (Е.Жак-Далькроз, З. Кодай, К. Орф, Б.Трічков та ін.).

Досліджуючи творчий характер музичної діяльності, вчені особливу роль відводять музичному мисленню. Творча музична діяльність завжди пов'язана з музичним мисленням, яке характеризується розвиненою інтуїцією, зв'язками з чуттєвими уявленнями, людською свідомістю й підсвідомістю.

Сприймання є чуттєвим відображенням предметів і явищ об'єктивної дійсності в сукупності притаманних їм властивостей та особливостей, при їх безпосередній дії на органи чуття.

Музичне сприймання, у зв'язку зі специфікою об'єкта сприймання музики, - поняття значно ширше, ніж безпосереднє почуттєве відображення дійсності, бо відбувається водночас у формі почуттів, сприймань, уявлень, абстрактного мислення. Це складний багаторівневий процес, зумовлений не лише музичним твором, а й духовним світом людини, яка його сприймає, її досвідом, рівнем розвитку, психологічними особливостями тощо.

У процесі систематичної діяльності в людини накопичуються музично-слухові уявлення, розвивається мелодичний слух, тобто здатність сприймати, запам'ятовувати і відтворювати мелодію, а також гармонічний слух – здатність сприймати й виконувати багатоголосну музику.

Ще одна особливість музичного сприймання, яка має велике значення для керування цим процесом: вплив твору на слухача не припиняється із закінченням звучання.

Значний вплив на результати сприймання музики виявляють відмінності у рівні музичної та загальної підготовки.

Сприймання музики – специфічний вид духовно-практичної діяльності, який не обмежується актом сприйняття (перцепції), послідовно включаючи послідовний рівень осягнення виразально-сміслового змісту музики і водночас, реалізуючись у формі почуттів, асоціативному мисленні, тобто є синтетичною психофізіологічною діяльністю, яка піддається формуванню та розвитку в процесі опанування педагогіки.

Формування музичного сприймання починається з розвитку слухової спостережливості учнів, з виховання культури спостереження. «Метою і завданням музичної педагогіки у загальноосвітніх школах є розвиток слухових навичок шляхом розумно поставленого спостереження музичних явищ», - підкреслював Б.В. Асаф'єв [1].

Система запитань і завдань, яка допомагає учням сприйняти твір, має реалізовуватися в діалозі і спонукати до творчого різночитання музичного змісту. Запитання можуть ставитися не лише у вербальній формі, але й виражатися в жести, виконанні. Важлива правильна спрямованість запитань – не загострювати увагу на деталях, а спрямовувати дітей до їх внутрішнього світу, почуттів і вражень, породжених музикою.

Проблема сприймання музики – одна з найскладніших внаслідок суб'єктивності цього процесу і остаточно не розв'язана. В її опрацювання вагомий внесок зробили такі корифеї музичної педагогіки, як Б. Асаф'єв, Н. Гродзенська, В. Шацька, а також учені-методисти В. Белобородова, Л. Горюнова, О. Ростовський, О. Рудницька та інші.

Проблема формування музичного сприймання має глибоку історію. Накопичення величезного обсягу теоретичного матеріалу призвело до виникнення у ХХ ст. науки про музичне сприймання, яка на сучасному етапі виступає як наука про закономірності процесу формування та функціонування суб'єктивного музичного образу.

У становленні цієї науки велику роль відіграли праці Б. Асаф'єва, Н. Гродзенської, О. Костюка, Є. Назайкінського, Б. Теплова, В. Шацької, а також багатьох інших вітчизняних і зарубіжних учених.

Сприймання музики досліджується в багатьох напрямках. Музикознавчий напрям, наприклад, складають передусім праці Б. Асаф'єва, який показав, як закономірності музичного сприймання враховуються композитором, як структура сприймання відбивається на побудові музичного твору. Психологічний напрям складають дослідження, присвячені музично-перцептивним здібностям людини (Л. Бочкар'єв, В. Ветлугіна, С. Науменко, Б. Теплов та ін.). Філософські аспекти ще розглядав давньогрецький вчений Аристотель.

У педагогічному аспекті виділяють три типи емоції, які можна співвіднести з триступеневою структурою музичного сприймання, яку умовно розрізняють дослідники О. Рудницька та Т. Завадська, підкреслюючи їх важливість та специфічність у формуванні перцептивних та інтелектуальних умінь музичного пізнання:

1. «Емоції вираження», в яких виявляється безоціночне недиференційоване ставлення до музичного мистецтва, яке ґрунтується на інтуїтивних відчуттях, що відповідають перцептивному сприйманню музичних звучань, їх слуховому розрізненню.

2. «Емоції переживання» – усвідомлення особистісного смислу музичного твору, на основі яких здійснюється розуміння виразно-змістовного значення музики.

3. «Емоції співпереживання», які характеризуються злиттям суб'єктивного переживання з позицією автора й виконавця, внаслідок чого здійснюється естетична оцінка й інтерпретація емоційно-образного змісту музики.

Створення у слухачів відповідного настрою (тобто установки) на сприймання музики є важливою умовою формування музичного сприйняття школярів.

Положення теорії установки мають важливе значення для керування процесом музичного сприйняття. Вони є основою передбачення поведінки учнів, програмування їхньої діяльності у цілісному процесі музичного сприйняття.

Сприймання творів мистецтва як зазначав П. М. Якобсон, проходить декілька щаблів – від поверхневого, зовнішнього охоплення рис твору, до досягнення його сутності та змісту. Цей рух від поверхневості до змісту і є розвиток.

Музичне сприймання – процес глибинний і малодоступний зовнішньому спостереженню, що ускладнює як діагностику засвоєння музики, так і керівництво ним. Музичне сприймання – це формування в уяві слухача цілісного художнього образу твору. Воно передбачає глибоке осмислення його емоційного змісту.

Сприймання як художня діяльність складається з взаємодії емоцій, уяви, осмислення змісту та форми твору. Воно характеризується цілісністю. Сприймаються не тільки і не стільки окремі звуки, фарби, скільки весь колорит, вся гармонія звучання.

Музичне сприймання має свою специфіку, яка відрізняє його від сприймання будь-яких інших явищ навколишнього світу. Воно є складним, багатограним і суперечливим процесом, що слід незмінно враховувати в педагогічній діяльності.

У початковій школі закладаються основи духовної культури, музичної освіти, формують музично-естетичні ідеали, смаки і потреби молодших школярів. Велике значення набувають заняття предметами естетичного циклу, серед яких музика займає особливе положення. Саме на уроках музичного мистецтва кожна дитина долучається до скарбів класичної та народної музики, у нього формується емоційно-особистісне ставлення до творів мистецтва.

Слухання і сприймання музики на уроках музичного мистецтва у початковій школі має на меті розвиток культури сприйняття музики в молодших школярів.

Поряд з терміном «сприймання музики» часто вживають словосполучення «слухання музики», яке використовують у двох значеннях, як синонім сприймання музики і як компонент уроку музичного мистецтва. Таким чином, сприймання і слухання – не одне й те ж саме, але в методиці музичного виховання обидва поняття використовують як ідентичні [5; с.5].

У музично-педагогічній літературі термін сприймання застосовують у двох значеннях. В одному, більш широкому, вчені використовують термін сприймання як специфічний вид духовно-практичної діяльності, що послідовно включає рівень осягнення виразально-смыслового змісту музики і, не обмежується актом сприйняття, водночас реалізується у формі почуттів асоціативного мислення [11; с. 254], а в іншому, більш вузькому, процес слухання музики це – знайомство з музичними творами різних жанрів, форм, композиторами і виконавцями. При цьому дві сторони музичного розвитку учнів – сприйняття і власна творчість – тісно пов'язані між собою і взаємно доповнюють один одного.

Дослідник закономірностей та особливостей музичного сприймання О.Я. Ростовський підкреслює, що сприймання має активний комунікативний діалогічний характер і виступає своєрідною формою художнього спілкування: «Педагогічне спілкування на уроці музики повинно підпорядковуватися законам художньої логіки, мати естетичну природу і спрямовуватися на створення атмосфери колективного естетичного переживання твору».

Б. М. Теплов, узагальнивши результати багатьох психологічних експериментів з дослідження сприймання, дійшов таких висновків: 1) позаемоційним шляхом неможливо осягнути зміст музики; 2) сприймання музики йде через емоції, але емоціями не закінчується – через них ми впізнаємо світ [8; с. 36].

Емоційно-почуттєвий компонент - це простір для емоційного пізнання музики.

Б.М. Теплов відмітив, що здатність емоційно відгукуватися на музику є основною ознакою музикальності людини, що викликає витончене, диференційоване сприймання музичних творів. Тільки твір музичного мистецтва здатен раптово емоційно захопити, схвилювати, заспокоїти. Музичний образ живе стільки, скільки живе музика: «У свій ідеал творчості музика включає живу мінливість виразного ефекту» [9; с. 54].

Вирішення задач музичного виховання можливо при умовах: по-перше, захоплюючого характеру музичних занять, по-друге, при створенні атмосфери емоційного напруження і зацікавленості у сприйнятті та осмисленні музики. Музика лише тоді може здійснити свій пізнавальний і виховний вплив, коли діти вмітимуть по-справжньому її слухати і про неї мислити. Правильне сприйняття музики дасть систему ключових знань, а відповідно і розвине мислення; в процесі сприйняття формуватиметься цілісність емоційного і свідомого; активне сприйняття слугуватиме основою розвитку практичної діяльності.

Висновок: проаналізувавши наведені вище підходи науковців до означеної проблеми, ми визначили такі особливості сприймання та аналізу музичних творів школярами ЗОШ:

- здатність до усвідомлено-емоційного сприймання художніх образів музичних творів;
- використання попереднього емоційного досвіду, наявних музично-теоретичних знань, музично-аналітичних умінь при сприйманні музичних творів;
- трансформація художньо-цінної музичної інформації у внутрішньо-особистісну сферу для подальшого розширення музично-естетичного досвіду

Список використаних джерел:

1. Асафьев Б. А. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. А. Асафьев // Ленинград, 1973
2. Медушевский В. В. Проблема становления музыкального восприятия. – В. Кн.: Развитие музыкального слуха, певческого голоса и

- музыкально-творческих способностей учащихся общеобразовательной школы. Сб. тез. научн. конференции, апрель 1982 г. М., АПН СССР, 1982, с. 83-86.
3. Олексюк О.М. Музична педагогіка: Навчальний посібник / О.М. Олексюк // К.: КНУКіМ, 2006. – 188 с.
 4. Остроменский В. Восприятие музыки как педагогическая проблема / В. Остроменский. – К.: «Музычна Україна», 1975.
 5. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: Навч. посібник / Е. П. Печерська. – К.: Либідь, 2001. – 272 с.
 6. Ростовський О. Педагогічні умови формування музичного сприйняття школярів / О.Я. Ростовський // Музика в школі. Вип.11. – К.: Музична Україна, 1987. – С. 14-19.
 7. Ростовський О.Я. Педагогічні основи керування процесом музичного сприйняття школярів: дис. доктора пед.наук: спец. 13.00.01 / О.Я. Ростовський. – К., 1993. – 444 с.
 8. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М.Теплов // Избр. труды: В 2-х т. – Т.1. – М.: Педагогика, 1985. – С. 36, 67.
 9. Теплов Б.М. Способности и одаренность. Психология индивидуальных различий / Б. М. Теплов; Под ред. Ю. П. Гиппенрейтер, В.Я. Романова. – М.: Наука, 1982. – 139 с.
 10. Юцевич Ю. Є. Музика. Словник-довідник. / Ю. Є. Юцевич. - Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2005
 11. Юцевич Ю. Є. Словник-довідник / Ю. Є. Юцевич – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2003. – 352 с., 77 нотних прикладів та малюнків.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Герич Марія

студентка 5-го курсу соціально-гуманітарного факультету
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Смеречак Леся

кандидат педагогічних наук, доцент
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Постановка проблеми. Процес ознайомлення дітей дошкільного віку з соціальною дійсністю складний, суперечливий і носить комплексний характер: розвиток особистості дитини, її пізнавальних здібностей, формування ціннісних орієнтацій, гармонійне виховання дитини тощо. Однак сама по собі соціальна дійсність (а в нашому випадку – середовище ДНЗ) не є універсальним засобом виховання дітей. Таким вона стає в тому випадку, коли явища та події, з якими зустрічається дитина, доступні, зрозумілі, особистісно значимі для неї. Тому важливим педагогічним завданням ДНЗ є соціально-педагогічний аналіз і відбір того змісту з соціального оточення, який максимально сприятиме формуванню соціально-господарського досвіду та соціалізації дитини.

У контексті сказаного особливо важливою є думка Т. Поніманської, котра акцентує увагу на необхідності збагачувати соціальний досвід дитини в період входження у нові умови буття за такими складовими: уміння орієнтуватися у світі людей (рідні, близькі, знайомі, незнайомі; люди різної статі, віку, роду занять); здатність розуміти іншу людину, її настрій, потреби, особливості поведінки; вміння поважати інших, допомагати; обирати відповідні форми й способи спілкування та діяльності [2, с. 14-15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання соціалізації дошкільників є предметом уваги багатьох дослідників: М. Айзенбарт, О. Бобак, О. Майстрок,

А. Мартиненко, Т. Поніманська, І. Рогальська, М. Ярушак та ін.

Виклад основного матеріалу. Сучасна дослідниця І.Рогальська [3], на основі системного аналізу теоретико-методичних засад соціалізації особистості у дошкільному дитинстві, доходить висновку про те, що серед критеріїв соціалізації дитини дошкільного віку можна виділити такі, найбільш суттєві: соціальна адаптованість, соціальна активність та соціальна компетентність. Опираючись на дослідження вказаних авторів, ми розробили показники та рівні соціалізації дошкільника.

Соціальна адаптованість (показники: розуміння нового періоду свого життя; усвідомлення нової ролі «Я – дошкільник»; обізнаність та усвідомлення необхідності керуватися у власній поведінці загальнолюдськими нормами, правилами та цінностями; усвідомлення потреби у взаємодії, спілкуванні, співробітництві; розуміння емоцій, почуттів, переживань інших; наявність емпатії, орієнтація в новому соціальному середовищі; бажання бути включеним у нове оточення).

Соціальна компетентність (показники: дотримання загальноприйнятих норм спілкування; вміння знайти форми ефективної взаємодії, дипломатична поведінка; запобігання конфліктним ситуаціям, мирне їх розв'язання; розуміння своєї належності до дитячого колективу; прихильне ставлення до одних груп дітей та відмова від спілкування з іншими; активність у різних видах діяльності, особливо – в ігровій).

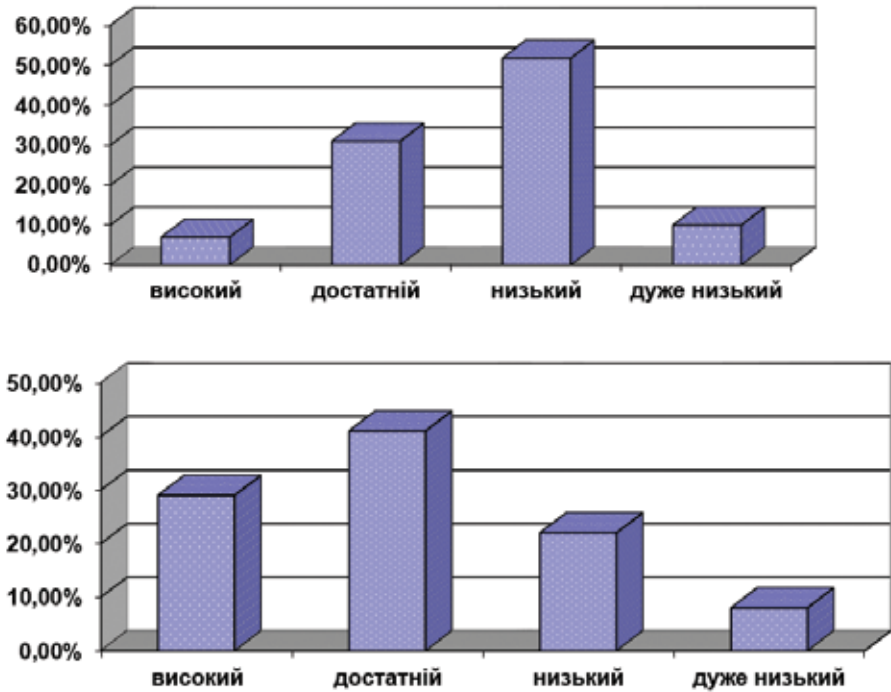

Рис. 1. Результати діагностики соціальної адаптованості вихованців

Соціальна активність (показники: наявність соціальних мотивів поведінки; ціннісних орієнтацій дитини в соціумі; вміння розрізняти позитивні та негативні мотиви поведінки, соціальної ситуації, адекватне реагування на емоційні прояви оточення; вміння стримуватися у конфліктних ситуаціях; ініціювання встановлення контактів, спілкування, гри; загальний емоційний фон спокійний).

При оцінюванні рівнів соціалізації вихованців ДНЗ ми використовували метод експертних оцінок. Нашим завданням було оцінити наявність у дитини кожного компонента (соціальна адаптованість, соціальна активність, соціальна компетентність) за такою шкалою: 0 – якість не проявляється; 1 – якість проявляється слабо; 3 – якість проявляється майже завжди; 4 – якість проявляється завжди.

У своєму дослідженні ми виходили з того, що гра є чудовим засобом прилучення дитини до суспільного життя. Нагадаємо, що освітня лінія «Гра дитини» відповідно до Базового компонента дошкільної освіти передбачає розвиток у дітей творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання довкілля і реалізації себе в ньому. Гра забезпечує задоволення ігрових уподобань кожної дитини, сприяє виникненню дружніх, партнерських стосунків та ігрових об'єднань за інтересами, спонукає до обміну думками, оцінювання себе й інших, заохочує до імпровізації, висловлювання власних оцінно-етичних суджень [4].

З метою виявлення ролі ігрової діяльності у контексті соціалізації дітей дошкільного віку в умовах дошкільного на-

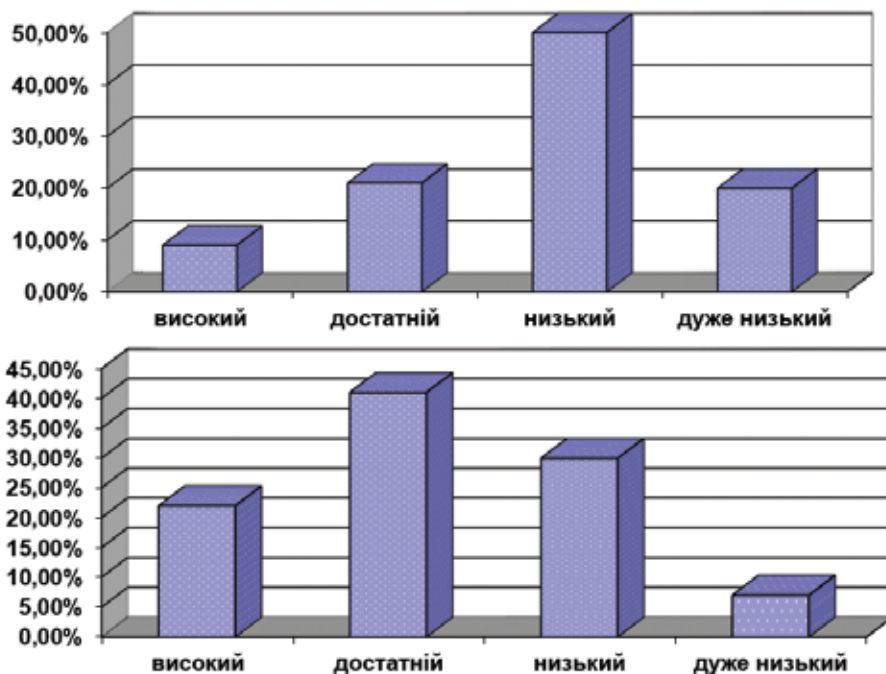

Рис. 2. Результати діагностики соціальної активності вихованців

вчального закладу ми провели експеримент на базі ДНЗ «Ставовок» села Грусятині Жидачівського району Львівської області. У ході дослідження нами було досліджено 28 дітей у віці від 5 до 6 років.

Спостереження за дітьми дають підстави говорити про відсутність у певної частини вихованців вміння дотримуватися загальноприйнятих норм спілкування; знаходити форми ефективної взаємодії, мирного розв'язання конфліктних ситуацій; розуміння своєї належності до дитячого колективу; прагнення до розширення соціальних контактів; прихильного ставлення до одних груп дітей та відмова від спілкування з іншими; активності у різних видах діяльності, особливо – в ігровій.

З метою підвищення рівнів соціалізації дітей дошкільного віку ми підібрали ігри: сюжетно-рольові (дають можливість по справжньому переживати свої ролі, відверто виявляти своє ставлення до життя,

своїх думок та почуттів), режисерські (дають можливість регулювати взаємовідносини між іграшками/героями), ігри-драматизації (дають можливість зрозуміти й відчувати образи героїв, їхню поведінку, пам'ятати текст твору), ігри з правилами (дають можливість систематично вправляти дітей у виробленні певних навичок соціальної поведінки).

Проведена робота значною мірою сприяла підвищенню рівнів соціалізації дошкільників за кожним із зазначених компонентів.

Підсумовуючи результат за кожним з критеріїв до та після експерименту, ми отримали такий результат (рис. 1, 2, 3).

Висновки. Аналізуючи дані за вказаними критеріями можна констатувати, що дитині дошкільного віку значно легше навчитися логічно мислити, проявляти свої творчі здібності, проявляти індивідуальний стиль діяльності тощо в ігровій діяльності.

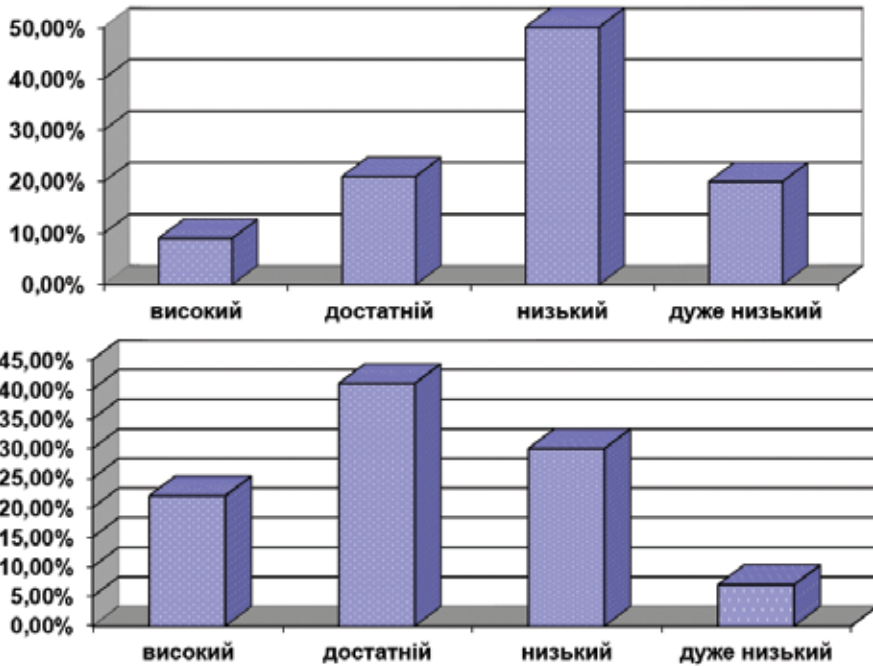

Рис. 3. Результати діагностики соціальної компетентності вихованців

Література

1. Айзенбарт М. М. Формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників крізь призму ігрової діяльності / М. М. Айзенбарт // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 29 (82). – С. 417 – 422.
2. Поніманська Т.І. Людина і я. Світ дорослих як чинник соціалізації особистості дитини / Т. І.

Поніманська // Дошкільне виховання. – 1999. – № 8. – С.14–15.

3. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві : сутність, специфіка, супровід : [монографія] / І.П. Рогальська. – К. : Міленіум, 2008. – 400 с.
4. Ярушак М. І. Виховання дівчинки в українській родині засобами етнопедагогіки (друга половина XIX – поч.XX ст.) : дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Марія Ігорівна Ярушак. – Дрогобич, 2014. – 200 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИКИ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Лавриш Надія

студентка 3-го курсу соціально-гуманітарного факультету
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Смеречак Леся

кандидат педагогічних наук, доцент
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Актуальність проблеми. Комп'ютер і глобальна мережа Інтернет сьогодні – така ж обов'язкова частина нашого життя як одяг, медична допомога або електричне освітлення. Міцно увійшовши в наше життя, вони стали найважливішим професійним і особистісним ресурсом. Можливості спілкування та пошуку інформації в Інтернеті стають все більш комфортними і привабливими для масового користувача, вони можуть замінити живе спілкування і безпосереднє пізнання світу. Через це у людини може виникнути Інтернет-залежність. Основною групою ризику є підлітки. Практично всі вони проходять стадію природної захопленості і, хоча багато з них стають надалі звичайними користувачами, певна частина переходить в категорію Інтернет-залежних [1].

Учні середніх і старших класів присвячують багато вільного часу завантаженню музики з інтернету, завантаженню фотографій, ігор і спілкуванню з друзями в соціальних мережах (Facebook, Twitter і т.д.). Відсоток збільшується залежно від віку: 14,1 % – 11 років, 25,8 % – 13 років, 33,7 % – 15 років. Результати відмінні і в залежності від статі: 26,8 % – хлопчики, 21,9 – дівчатка. З 2006 по 2010 рік число підлітків, які проводять за комп'ютером не менше трьох годин кожен день, збільшилася в чотири рази (з 5,7 % до 21,7 %) [2].

Власне необхідність розв'язання окреслених соціально-педагогічних проблем й зу-

мовила доцільність та актуальність розробки програми профілактики інтернет-залежності, спрямованої на розвиток психолого-педагогічних характеристик особистості, забезпечення її стійкості до залежної поведінки, формування навичок здорового способу життя задля попередження розвитку і прогресування залежності.

Виклад основного матеріалу. У рамках дослідження ми попередньо провели анкетування серед підлітків (на базі Дрогобицької загальноосвітньої спеціалізованої школи I-III ступенів № 16) щодо виявлення ролі Інтернету в житті особистості, різноманітних джерел інформації у профілактиці шкідливих звичок. Цей етап соціально-педагогічної роботи дозволив виявити рівень обізнаності підлітків щодо причин та наслідків інтернет-залежності. Отримані дані слугували діагностичним матеріалом для розробки програми профілактики інтернет-залежності.

На запитання «Чи вважаєте ви проблему інтернет-залежності актуальною в нашому суспільстві?» 91 % – не визнали її актуальною, аргументуючи це таким чином: «Життя без персонального комп'ютера та підключення до інтернету сьогодні неможливе».

Під час бесіди ми попросили дати своє розуміння поняттям «здоров'я», «здоровий спосіб життя», «інтернет-залежність», «інтернет-психози», «ігроманія». З'ясувалося, що переважна більшість підлітків не змогли чітко визначити сутність понять.

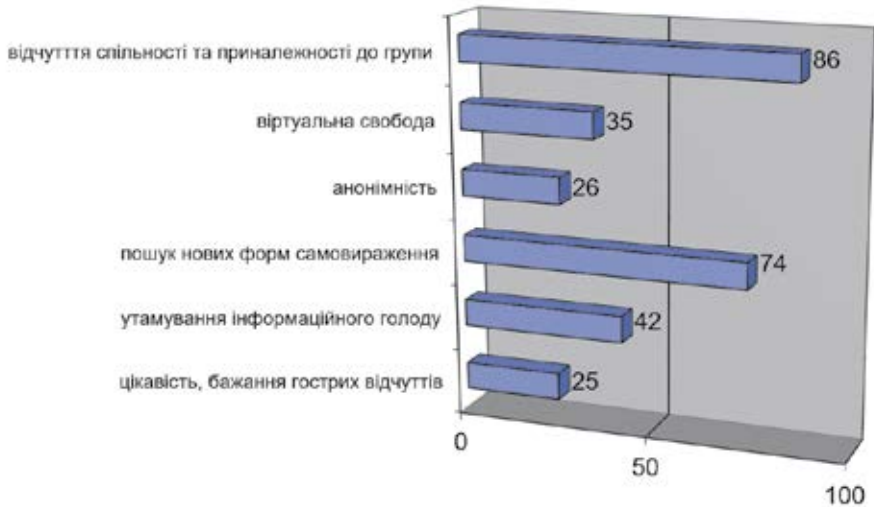

Рис. 1. Причини, з яких підлітків найчастіше приваблює інтернет (%).

«Ігроманії» на думку підлітків як такої не існує та вона не викликає залежності, адже це всього лиш «цікаве» проведення вільного часу. Більшість опитаних хлопців за останні півроку замість вуличного футболу чи волейболу, грали його на комп'ютері. Відмовилися від відповіді чи відповіли «не знаю» 15 % учнів на запитання, що таке «інтернет-психози»? Якщо говорити про поняття «інтернет-залежність», то більшість із тих, хто все-таки спробував висловитися, визначили це як шкідливу звичку. Цікавим виявився той факт, що інтернет-залежність визначалося як шкідлива звичка, якої можна позбутись у будь-який момент – 95 %. Що стосується визначення «здоров'я», то його більше розглядали як стан людини, за якого всі органи людини функціонують в нормі. Про соціальне здоров'я ніхто з опитаних не згадав. 26 % опитаних вказали на значимість духовного здоров'я людини. На запитання «Чи вважаєте Ви, що поведінка є однією з основних детермінант здоров'я» майже всі дали ствердну відповідь. Однак, на запитання «Що таке здоровий спосіб життя?» учні дали дуже не-

чіткі відповіді і лише 10 % назвали вказали, що це діяльність, пов'язана із оздоровленням відпочинку, побуту і змогли більш-менш вірно охарактеризувати їх.

Запитавши про те, чи пов'язують підлітки стан власного здоров'я з інтернет-залежністю, ми побачили, що частина респондентів не змогли відповісти на запитання або відзначили, що ніколи не задумувались над цим питанням – 16%. Щодо основних причин, які спонукають підлітків багато часу проводити в інтернет-мережі було названо ряд причин: відчуття спільності або приналежності до певної групи, віртуальна свобода, анонімність, пошук нових форм самовираження, угамування інформаційного голоду, цікавість, бажання гострих відчуттів.

Значно менший відсоток підлітків, котрі визнали власний недостатній розвиток навичок поведінки в умовах проблемних життєвих ситуацій, слабовільність, відсутність критичного ставлення до своєї поведінки, солідарність з колом друзів, які часом перебувають у соцмережах (див. Рис. 1.)

На наше запитання «Чи цікаво вам говорити на теми, пов'язані з проблемою

Орієнтовний план роботи шкільного соціального педагога за напрямком «Профілактика інтернет-залежності»

№ з/п	Назва заходу	Виконавець	Термін виконання
1.	Анкетування підлітків з метою визначення ролі Інтернету в житті особистості та діагностику рівня Інтернет-залежності (опитувальник «Сприйняття Інтернету» Є. Щепіліної; тест на Інтернет-залежність К. Янг в модифікації С. Бурової)	Соціальний педагог, практичний психолог	вересень
2.	Бесіда з підлітками на тему: «Здоровий спосіб життя і Я»	Соціальний педагог, лікарі	вересень
3.	Відеолекторій на тему: «Наслідки різного роду залежностей на організм неповнолітніх».	Соціальний педагог, лікарі	вересень
4.	Ознайомлення батьків з програмою «Онляндія – безпека дітей в Інтернеті».	Соціальний педагог, практичний психолог	жовтень
5.	Лекція «Проблема інтернет-залежності та її роль у розвитку суїцидальної поведінки»	Соціальний педагог	жовтень
6.	Бесіда з підлітками: «Життя без інтернету. Яке воно?»	Соціальний педагог, волонтери	жовтень
7.	Спільне заняття для батьків і підлітків «Майбутнє нації у здоров'ї її нащадків»	Соціальний педагог, волонтери	листопад
8.	Круглий стіл на тему: «Життя підлітків в позаурочний час»	Соціальний педагог, практичний психолог	листопад
9.	Бесіда з батьками підлітків на тему: «Наслідки неконтрольованого й нав'язливого перебування в онлайн-середовищі»	Соціальний педагог, волонтери,	листопад
10.	Розповсюдження підлітками в позаурочний час профілактичних, пропагандистських буклетів «Особливості впливу на здоров'я інформаційно-комунікаційних технологій»	Волонтери	грудень
11.	Семінар-тренінг: «Інтернет-залежність»	Соціальний педагог, практичний психолог, волонтери	грудень
12.	Командна робота: «Ми за здоровий спосіб життя»	Соціальний педагог, практичний психолог, волонтери, батьки	грудень

здорового способу життя?» 52 % відповіли «так», 36 % – «ні» і 12 % – «не завжди».

Беручи до уваги цей факт, слід зазначити, що власне профілактика інтернет-залежності дозволить скерувати діяльність неповнолітнього в позитивне русло.

Пропонуємо програму роботи соціального педагога у структурі діяльності соціально-психологічної служби школи.

Мета програми полягає у профілактиці інтернет-залежності підлітків.

Завдання:

- забезпечення потреб підлітків у сфері активного дозвілля;
- подолання інтернет-залежності та пропаганда здорового способу життя підлітків;

- стимулювання внутрішньо-групової згуртованості;

- створення сприятливих соціально-педагогічних умов, за яких підлітки можуть максимально виявити свої задатки, здібності та потенційні можливості.

Завершальною подією після проведення роботи соціального педагога була організація загальношкільного конкурсу соціальної реклами щодо пропагування здорового способу життя. У конкурсі були представлені розробки проектів соціальної реклами профілактичного спрямування різного характеру і дизайнерських рішень: стінгазети, колажі, картини, буклети, листівки, проекти соціальної реклами, у

вигляді комп'ютерних презентацій, короткі інформаційно-просвітницькі передачі, відеосюжети профілактичної тематики.

Безпосередньо на тренінгових заняттях було проведено обговорення таких питань, як: «Чи вважаєте ви Інтернет безпечним засобом спілкування?», «У які онлайн-ігри ви б заборонили грати? А які Інтернет-ігри ви навпаки вважаєте корисними?», «Чи стикалися ви з булінгом у соціальних мережах?» та «Чи знають ваші батьки чим саме ви займаєтесь за комп'ютером?». Практично половина опитуваних учнів (зокрема дівчата) назвало ряд небезпечних ігор, особливо у які грають хлопці, наприклад «Dota», «Онлайн-покер» та інші. Адже багато хто розуміє, що саме такі нескінченні ігри викликають узалежнення та впливають на свідомість дитини. Усі підлітки виступали проти гри «Синій Кит», але мало хто ще поки розуміє небезпеку, яку може становити їхня особиста інформація та фотографії у соціальних мережах. Та близько 10% батьків слідкують за тим, які веб-сайти та Інтернет-сторінки відвідують їхні діти.

Позитивним виявився той факт, що кількість підлітків, які виявили цікавість до тем, пов'язаних із проблемою здорового способу життя зросла на 29 %.

Критеріями ефективності програми можна вважати: прагнення підлітків до фізичної досконалості, ставлення до влас-

ного здоров'я як до найвищої соціальної цінності, дотримання раціонального режиму дня, сформована громадянська відповідальність за наслідки нездорового способу життя; розробка та впровадження ефективних форм та методів роботи з підлітками у сфері активного дозвілля; збільшення кількості підлітків, які ведуть здоровий та активний спосіб життя. По закінченні усієї роботи діти відзначили високу цікавість і новизну поданої інформації (94 % учасників).

Ефективності реалізації програми сприятиме тісна взаємодія між загальноосвітніми школами, позашкільними навчальними закладами, ЦСССДМ, Службою у справах неповнолітніх, Волонтерськими клубами тощо.

Висновки. Наявність програм профілактики інтернет-залежності у загальноосвітніх навчальних закладах дозволить протягом навчального року здійснювати чітко організовану роботу з конкретною групою підлітків щодо профілактики негативних явищ у підлітковому середовищі.

Література:

1. Волошина О. Профілактика Інтернет-залежності у підлітків / Олена Волошина. – Електронний ресурс : Джерело доступу : <http://konf.koiropo.kr.ua/blogs/index.php/blog2/title-56>
2. Інтернет-залежність підлітків. статистичні дані. – Електронний ресурс : Джерело доступу : <http://konf.koiropo.kr.ua/blogs/index.php/blog2/title-56>

ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ

Вінтюк Ю. В.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри Теоретичної та практичної психології
Національного університету «Львівська політехніка»

Ключові слова: підготовка майбутніх психологів, формування конкурентоспроможності фахівців, економічний аспект проблеми.

Key words: the future psychologists training, the specialists competitiveness formation, the economic aspect of the problem.

Необхідність підготовки кваліфікованих фахівців, здатних діяти у ринкових умовах, змушує врховувати, що головна сфера конкуренції у суспільстві – це економіка. Що закономірно, оскільки саме у даній галузі розгортається змагання людей за основні життєві блага, які дозволяють задовільнити їхні базові потреби. Звідси слідує, що економічний аспект наявний у діяльності кожного фахівця, професійного практичного психолога зокрема. Адже, де б він не працював, однаково бере участь у ринкових відносинах (послуги, які надає, обмінює на інші потрібні йому блага), а результат його роботи оцінюється також заробленими грошима. З огляду на це, при підготовці майбутніх фахових психологів необхідно враховувати, що їхня конкурентоспроможність включає різні аспекти, зокрема, і економічну компоненту обізнаності фахівця як суб'єкта ринкових відносин у суспільстві. Ця обставина зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета роботи: з'ясувати, які компетенції необхідно формувати у майбутніх фахових психологів, з огляду на необхідність задіяння економічної компоненти їхньої конкурентоспроможності; а також можливості їхнього задіяння в процесі підготовки у ВНЗ.

Щодо проблеми економічної конкуренції, було виявлено чимало праць, як

вітчизняних, так і зарубіжних фахівців; проте у них висвітлено сутність явища, його структуру, механізми функціонування переважно з позицій економіки. А необхідної в плані вирішення завдань даного дослідження інформації у публікаціях на дану тему практично немає. Відтак, незважаючи на те, що публікацій на тему економічної конкуренції не бракує, інформації про необхідність врахування цих знань при підготовці фахівців різних спеціальностей, психологів зокрема, не виявлено. Це спонукало до проведення самостійного дослідження, яке полягало в накопиченні, систематизації, аналізі й узагальненні інформації про різні аспекти економічної конкуренції, котрі слід враховувати при підготовці майбутніх фахових психологів. У результаті були сформовані вимоги (компетенції), які необхідно задіювати у процесі їхнього навчання у ВНЗ.

Згідно з принципом “від загального до конкретного”, приступаючи до розгляду даної теми, спочатку студентам необхідно розкрити сутність явища, що вивчається, структуру та головні механізми його функціонування. Загальні положення виступають у якості вихідних передумов, що дають підстави для подальших логічних побудов, як з приводу укладання відповідної теми навчального курсу, так і професійної

діяльності психологів. Психолог повинен усвідомити, що надаватиме свої професійні послуги, будучи одночасно суб'єктом економічних відносин, а тому його діяльність неминуче буде детермінована ними.

Після з'ясування загальних положень необхідно розкрити сутність процесів, які відбуваються на ринку товарів та послуг, розглянути закономірності, що зумовлюють його активність і стан справ у учасників. Центральним поняттям, що виражає сутність ринкових відносин, є поняття конкуренції, яка є найважливішою ланкою всієї системи ринкового господарства. Стимулом, що спонукає людину до конкурентної боротьби, є прагнення перевершити інших. Предметом суперництва на ринку є його сегменти, контрольовані тими чи іншими товаровиробниками [1, с. 61].

Згідно з сучасними уявленнями, йдеться про суперництво, в якому перемагають найефективніші учасники. За загальним визнанням, конкуренція – рушійна сила економіки, невідмінна умова суспільного прогресу. Проте будь-які рушійні сили розвитку як кожної галузі, так і суспільства загалом, криються в особливостях мотивації суб'єктів ринкової взаємодії. Відтак, поступово виходимо на завдання, що потребує висвітлення – це особливості діяльності особистості в системі ринкових відносин. Його вирішення дасть відповіді на питання, що перебувають у центрі уваги – як даного дослідження, так і в процесі підготовки майбутніх фахових психологів, які стосуються психологічних проблем особистості в умовах ринкових відносин. Пошук шляхів вирішення даного завдання вкаже необхідні компетенції, потрібні професійним психологам.

Нарешті, слід розглянути питання, що стосуються участі у ринкових процесах окремого фахівця. Як відомо, у ринковому господарстві учасниками конкурентної боротьби є, перш за все, фірми, які змагаються одна з одною за ринок збуту. Однак у конкуренції беруть участь і окремі працівники – вони змагаються на ринку праці, пропонуючи роботодавцям свою пра-

цю різної кваліфікації за відповідну заробітну плату. Адже на якому рівні не відбувалася би конкуренція, її здійснюють люди, фахівці у різних галузях. З огляду на це необхідно з'ясувати особистісні проблеми, що виникають в умовах здійснення такої взаємодії.

При розгляді даного аспекту проблеми підготовки майбутніх професійних психологів варто розрізняти (і окремо розглядати) дві складові економічної обізнаності фахівця, що передбачають відмінні напрямки його подальшої діяльності: необхідність самому бути суб'єктом економічних ринкових відносин, і брати участь у конкурентній взаємодії; та надавати допомогу своїм клієнтам, які теж є учасниками таких процесів у суспільстві. Обидві складові передбачають постановку різних завдань та інші шляхи їхнього вирішення, хоча з позицій економічної теорії, в обох ситуаціях багато спільного, відмінності ж зумовлені специфікою діяльності різних учасників ринкових відносин.

Як відомо, надавачі послуг ведуть цінову та нецінову конкуренцію. Щоб перемагати, тобто завойовувати симпатії і довіру споживачів, необхідно знижувати затрати, вдосконалювати якість послуг, робити нові пропозиції, підвищувати кваліфікацію працівників, впроваджувати новачі – все це відкриває широкий простір для діяльності практичних психологів. При цьому необхідно задіявати чинники, що забезпечують конкурентні переваги. Цілий ряд таких, причому не лише психологічних, прийомів, способів і механізмів взаємодії є в арсеналі засобів сучасного фахового психолога. Проте, перш за все, це тренінги ведення ефективних переговорів, оптимальної безконфліктної взаємодії, а також курси лідерства, методики творчого вирішення проблем, програми особистісного зростання та ін.; це питання заслуговує детального розгляду. Психологи мають сферою діяльності свій сегмент ринку; тому далі послідовно розглянемо завдання, вирішення яких можуть і повинні займатися сучасні психологи. Щодо акту-

альних напрямків їхньої діяльності у ринкових умовах, (крім традиційних), передусім, вони наступні: формування конструктивних, адекватних цілей, мотивів і засобів ринкової взаємодії; оптимізація взаємодії в умовах змагання; ефективне залучення споживачів; психологія виживання індивіда у наявних умовах; боротьба з негативними наслідками конкуренції; навчання клієнтів ефективним способам пошуку роботи; вивчення особливостей споживчої поведінки покупців; розробка ефективної реклами; проведення всеможливих заходів з інтенсифікації продаж; розробка ефективних PR-стратегій та ін.

Вивчення наявних можливостей здійснюється як під час лекційних, так і практичних занять, де проводиться також їхній аналіз та розгляд особливостей застосування. Отже, реальні умови життя та діяльності в сучасних ринкових умовах вимагають надавати майбутнім професійним психологам, у процесі їхньої фахової підготовки у ВНЗ, необхідні знання, вміння і навички, у т. ч. зі сфери економічних відносин (що частково здійснюється в межах навчального курсу «Основи економіки»), а також формувати у них відповідні компетенції, які є складовими їхньої професійної компетентності: розвиток економічної свідомості суб'єктів ринкових відносин; оптимізація процесу прийняття важливих рішень; психологічний супровід процесу створення підприємств; розробка ефективної реклами; допомога у попередженні та вирішенні конфліктів; управління процесом здійснення інновацій; надання консультацій з ефективного пошуку роботи; ведення груп особистіс-

ного розвитку; врегулювання стосунків у виробничих та інших підрозділах; допомога у попередженні та подоланні стресів і їх наслідків та ін.

Результати проведеного дослідження було використано при укладанні навчального спецкурсу «Психологія конкурентоспроможної особистості», який викладається психологам-магістрам у Національному університеті «Львівська політехніка». Розроблено плани занять, які включено до навчальної програми з даного спецкурсу. Сформовані в результаті задіяння структури професійної підструктури особистості фахівця становлять окремі компетенції, які є складовими професійної компетентності майбутніх професійних психологів.

Висновок. Проведене дослідження дозволило з'ясувати можливості, які відкриваються для професійної діяльності перед майбутніми практичними психологами, з огляду на необхідність розвитку економічної складової їхньої компетентності; а також встановити, які компетенції необхідно активувати у процесі їхнього навчання для їхнього задіяння. Для оптимізації та активізації процесу підготовки майбутніх фахових психологів доцільно передбачити проведення відповідних занять у межах навчального спецкурсу, який має за мету розвиток їхньої конкурентоспроможності, шляхом підвищення відповідності вимогам ринку і формування їхньої фахової компетентності на рівні сучасних вимог теорії і практики.

Література:

1. Медведев Г. А. Конкуренция: суть, методы, стратегии / Г. А. Медведев. – М. : Дашков и К, 2005. – 256 с.